This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

The person charging this material is responsible for its renewal or return to the library on or before the due date. The minimum fee for a lost item is **$125.00, $300.00** for bound journals.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University. *Please note: self-stick notes may result in torn pages and lift some inks.*

Renew via the Telephone Center at 217-333-8400, 846-262-1510 (toll-free) or circlib@uiuc.edu.
Renew online by choosing the **My Account** option at:
http://www.library.uiuc.edu/catalog/

SEP 11 2008

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOANDRA ÅRGÅNGEN

1911

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1911

Digitized by Google

Digitized by Google

Innehåll:

	Sid.
Redogörelse för sällskapets årsmöte	V—VIII
Oscar Wieselgren, Teaterhistoriska studier	1
Fredrik Böök, Till Per Elgströms biografi	17
Johannes Rudbeck, Campus Elysii	49
Sverker Ek, Ett par tillägg om Kellgrens sista diktning	63
E. Wrangel, Atterbom och Tegnér. Ett skaldemöte i Lund 1825	74
Martin Lamm, Creutz' »Rustan och Mirsa»	99
Isak Collijn, Svensk litteraturhistorisk bibliografi.	

Digitized by Google

Digitized by Google

Svenska Litteratursällskapets årsmöte

hölls den 13 december, därvid följande ärenden förekommo:

1. Årsberättelse för året 1910.

Sällskapet har under året 1910 utgifvit 31:sta årgången af *Samlaren* med bidrag af herrar O. Wieselgren, Hj. Lindroth, J. Mortensen, M. Lamm, K. Warburg, F. Böök, S. Ek, H. Atterbom-Svenson och I. Collijn. Såsom bilagor ha utdelats *Svenskt anonym- och pseudonymlexikon* af L. Bygdén H. 15, och *Lejonkulans dramer* utgifna af E. Ljunggren och C. Polack H. 3.

Samlarens 32:dra årgång, som är under tryckning, kommer att innehålla uppsatser af F. Böök, S. Ek, M. Lamm, J. Rudbeck, O. Wieselgren och E. Wrangel. Såsom bilagor komma för år 1911 att utdelas 16:de häftet af *Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon*, 4:de häftet af *Lejonkulans Dramer* och F. Böös *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*.

Uppsala den 13 december 1911.

Martin Lamm.

2. Revisionsberättelse för år 1910.

Undertecknade, utsedde att revidera Svenska Litteratursällskapets räkenskaper för år 1910, få efter verkställd granskning afgifva följande berättelse:

Digitized by Google

Behållning från föregående år		kr. 8,535: 18
Inkomster:		
358 afgifter à 5 kr.	kr. 1,790: —	
34 afgifter à 2: 75 kr.	„ 93: 50	
Äldre årsafgifter	„ 37: 75	
2 afgifter för 1911	„ 10: —	
1 afgift för 1912	„ 5: —	
Svenska Akademien för 1910	„ 100: —	
Lagerförsäljning	„ 570: 50	
Debiterade postporton	„ 85: 71	
Räntevinst	„ 331: 73	
Statsanslag	„ 800: —	3,824: 19
	Summa kr.	12,359: 37
Utgifter:		
Författarehonorar	kr. 1,093: 80	
Tryckerikostnader	„ 2,365: 56	
Posträkningar	„ 127: 26	
Distribution	„ 92: 11	3,678: 73
Utgående behållning:		
Å bankräkningar	kr. 8,553: 32	
Kontant i kassan	„ 127: 32	8,680: 64
	Summa kr.	12,359: 37

Räkenskaperna befunnos ordentligt förda och fullt verificerade. Revisorerna föreslå, att full och tacksam ansvarsbefrielse beviljas skattmästaren, docenten fil. d:r A. Blanck.

Uppsala den 13 december.

Bengt Hesselman. And. Grape.

3. Beviljades skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för hans förvaltning.

4. Företogs den i stadgarna föreskrifna utlottningen af en af arbetsutskottets medlemmar, hvarvid undertecknad utlottades.

Digitized by Google

5. Till medlem af arbetsutskottet återvaldes undertecknad. — Utskottets öfriga medlemmar äro öfverbibliotekarien C. Annerstedt, docenten A. Blanck, förste bibliotekarien I. Collijn och professor H. Schück; suppleant: förste bibliotekarien E. Meyer.

6. Valdes till revisorer 1911 förste bibliotekarien J. M. Hulth och biblioteksamanuensen fil. dr. Å. Nelson, samt till dessas suppleanter docenten B. Hesselman och förste bibliotekarien A. Grape.

7. Höll docenten F. Böök föredrag om *Stagnelius och göterna*.

8. Upplöstes sammanträdet.

Vid Arbetsutskottets samma dag hållna sammanträde omvaldes till ordförande professor H. Schück, till skattmästare docenten A. Blanck och till sekreterare undertecknad.

Uppsala som ofvan.

Martin Lamm.

Digitized by Google

Digitized by Google

Teaterhistoriska studier.

Af

Oscar Wieselgren.

I.

En spellista från det Rosidorska sällskapet.

Den franska skådespelartrupp, som under ledning af principalen Rosidor på hösten 1699 började sina föreställningar i Stockholm, erbjöd med hänsyn till repertoaren en afgjord olikhet mot samtidens vanliga tyska och holländska teatersällskap. Hela det stora antal engelska och nederländska dramer, som genom dessa senares verksamhet spredos öfver Tyskland, var i Frankrike fullkomligt okändt. Den franska vandrarscenen upptog på sin repertoar hufvudsakligen de dramer, som vunnit framgång på teatrarna i Paris. Det utländska inflytande, som där starkast gjorde sig gällande, var det spanska, hvilket emellertid under 1600-talets senare del allt mer och mer undanträngdes af det italienska, som förmedlades genom de i Paris stationära italienska skådespelartrupperna. Det är sålunda lätt att inse, hvilka delar af samtidens dramatik, som skulle dominera på den Rosidorska truppens repertoar. En tillfälligtvis bevarad spellista, som hittills endast i förbigående blifvit omtalad,[1] sätter oss i stånd att närmare fastställa, huru härmed förhållit sig. På denna

[1] Silfverstolpe, *Den svenska teaterns äldsta öden*, Stockholm 1882, sid. 58. — Den ifrågavarande listan förvaras i Riksarkivet bland handlingar rörande teatern.

Digitized by Google

lista förtecknas alla de föreställningar, som gifvits af sällskapet under tiden från och med den 27 augusti till och med den 6 dec. år 1700. Den har emellertid icke uppsatts i något officiellt syfte; författarnamn saknas, och dramtitlarna äro ej alltid korrekt återgifna. Efter allt att döma har dess ändamål endast varit att tjänstgöra som ett slags bevismaterial i någon af de tallösa processer, som fördes mellan medlemmarna af den Rosidorska truppen och deras principal.

Antalet af de antecknade föreställningarna är 26. Såvidt man kan sluta af de bifogade datumsiffrorna synes truppen i allmänhet hafva spelat ungefär två gånger i veckan — därtill var den för öfrigt förpliktad genom en bestämmelse i sitt kontrakt med svenska staten — men vid ett par tillfällen fick en hel vecka förgå utan att något uppförande ägde rum. Detta hörde dock icke till vanligheterna, utan har väl troligen betingats genom särskilda omständigheter af ett eller annat slag.

Truppens repertoar upptog, så vidt man kan döma af den här föreliggande förteckningen, en tämligen brokig samling af verk ur den franska 1600-talsdramatiken. Corneille är endast företrädd af Édipe, Racine däremot af tre tragedier, Britannicus, Mithridate och Bérénice, samt därjämte af Les Plaideurs. Molière har stått än högre i smaken; af hans komedier förekomma ej mindre än fem stycken, Les fourberies de Scapin, L'Avare, M. de Pourceaugnac, Amphitryon och L'École des femmes. Utom dessa allbekanta verk möta vi äfven ett ej ringa antal dramer, som tillhörde de populäraste repertoarstyckena på teatrarna i Paris. Till denna kategori höra exempelvis inom tragediens område sådana succèsdramer som d'Assezans Agamemnon, De la Chapelles Cléopatre, Pradons Regulus och Campistrons Tiridate — verk, som trots sina svagheter af den litterära allmänheten i Paris mottagits med den största beundran och som troligen ej heller voro alldeles okända inom Sveriges vittert intresserade kretsar. Den eftermolièreska komedien har blott ett par företrädare: Palaprats Le Grondeur, Boursaults La comédie sans titre (Mercure galant) och Dufresnys Le Negligent samt ett par småsaker af Dancourt (Les vendanges de Surênes och Les Vacances),

Digitized by Google

Montfleury (L'école des jaloux) och Desmarres (Merlin Dragon). Ett spanskt original, Calderons La Dama duende, återgår i Hauteroches La dame invisible, som äfven stod på truppens spellista.[1]

Vanligen synes man hafva uppfört ett allvarligt drama eller ett större lustspel och därefter afslutat föreställningen med en kortare fars eller en Arlequinskomedi. Man undvek att två gånger å rad uppföra samma drama. Äfven vid särskildt populära stycken, såsom Les fourberies de Scapin, M. de Pourceaugnac, Agamemnon och Cléopatre, hvilka gåfvos flera gånger, iakttog man denna grundsats. Här liksom öfver hufvud taget i fråga om angelägenheter, som rörde skådespelarkonstens och teaterns rent praktiska sida, rådde antagligen öfverensstämmelse mellan de tyska och franska vandrartruppernas tillvägagångssätt, oafsedt de för öfrigt befintliga skiljaktigheterna i deras konstnärliga verksamhet. Med hänsyn till tekniken hade naturligen det Rosidorska sällskapet däremot föga eller intet gemensamt med traditionen från den gamla holländsk-tyska komediantscenen. I detta hänseende torde man få tänka sig de franska sällskapen som representanter för det klassiska 1600-talsdramats mot alla yttre tekniska konstgrepp och effekter afvogt stämda ästetik.

II.

En vandrartrupp i Stockholm på 1730-talet.

Om de tyska vandrartrupper, som under 1700-talets första decennier besökte Sverige, äga vi i allmänhet föga kännedom. Det arkivaliska material, som skulle kunna utfylla denna lucka i vår teaterhistoria, har nämligen ännu icke i någon egentlig utsträckning blifvit undersökt. Genom en lycklig tillfällighet äro vi emellertid i stånd att i ett fall med tämligen stor noggrannhet följa ett dylikt skådespelarsällskap i dess verksamhet under en ganska lång speltermin. Vintern 1733—34 hade nämligen Stockholm besök af en

[1] Om den långvariga popularitet, som detta i flera öfversättningar föreliggande drama vann på komediantscenen jfr nedan.

Digitized by Google

vandrartrupp, hvars repertoar åtminstone i sina grunddrag kan rekonstrueras med hjälp af ett icke obetydligt antal dels på tyska, dels på svenska affattade program, som bevarats till vår tid. Denna programkollektion har varit bekant för Dahlgren,[1] som emellertid endast meddelat ett par flyktiga notiser om densamma. Äfven Johannes Bolte har haft tillfälle att se den,[2] och på ett par ställen i hans arbeten finner man, att han användt sig af det material, han där påträffat. I sammanhang och med någon utförlighet har den emellertid icke förut varit behandlad. Att gifva en efter katalogprinciper uppställd, fullständig och detaljerad redogörelse för hela kollektionen skulle dock vara ett arbete, som knappast stode i riktig proportion till sakens betydelse, då däremot en orienterande öfversikt af deras innehåll med särskildt framhäfvande af ur litteraturhistorisk synpunkt viktiga detaljer icke torde sakna intresse.

Redan vid första anblicken märker man, att den ifrågavarande truppen delvis kvarstått på samma ståndpunkt som det senare 1600-talets kringresande skådespelarband. På dess spellista möter man ett ej obetydligt antal dramer, som redan under ett halft sekel räknats bland vandrarscenens favoritstycken, ehuru en del detaljer bära vittne om de förändringar, som betingats af skiftningarna i tidens uppfattning af den sceniska konsten. Den från de engelska komedianterna ärfda Pickelheringstypen har försvunnit och ersatts af samtidens modernaste komiska figur, Arlequin, öfvertagen från Théâtre Italien i Paris. Som generell beteckning för de allvarliga dramerna möter man termen Haupt- und Staats-Action, hvilken under 1700-talets första decennier börjat komma i allmänt bruk. Lustspelen benämnas Bourlesque eller — i ett par fall — Comœdie.

Mest typiskt framträder sambandet med den föregående tidens tradition i dramer som exempelvis "Der weltberüchtigte Ertz-Dieb, Räuber und Mörder Cartouche" eller "Das Leben und Tod des weltberühmten Duc de Luxembourg". Båda dessa tillhöra folkscenens mest populära personligheter. Cartouche, som efter att i spetsen för

[1] *Anteckningar om Stockholms teatrar*, Stockholm 1866, sid. 28.

[2] *Das Danziger Theater im 16. und 17. Jahrhundert.* Hamburg och Leipzig 1895 (Theatergeschichtliche Forschungen, h. XII), sid. 162 ff.

Digitized by Google

ett organiseradt röfvarband under många år hafva utöfvat ett formligt skräckvälde i Paris och dess omgifningar ändtligen år 1721 blef häktad och afrättad, fördes fram på scenen redan under sin lifstid i ett drama af Legrand och en italiensk Arlequin-komedi af Riccoboni, hvarjämte hans bedrifter skildrades i ett stort antal folkböcker.[1] Det i Stockholm uppförda dramat utgår väl troligen från någon i den sistnämnda formen spridd version af motivet. Ungefär likartadt är förmodligen äfven förhållandet i fråga om hertigen af Luxembourg. Hatad af folket på grund af de grymheter, han särskildt under sina holländska fälttåg ansågs hafva begått — folkböcker med skildringar från kriget hade bidragit till att färglägga dessa tilldragelser —, fick han genom ryktena om hans inblandning i den Brinvillierska giftmordsprocessen ett demoniskt skimmer öfver sig, och inom kort hade folkfantasien omskapat honom till en slags modern Faustfigur, som för att vinna framgång i lifvet slutit förbund med djäfvulen och sålt sin själ åt denne. Hans sålunda utsmyckade historia gaf upphof till en folkbok, som trycktes första gången år 1680 och sedan dess utkommit i otaliga upplagor.[2] Dylika ur den folkliga litteraturen hämtade motiv utgjorde hela 1600-talet igenom stående nummer på vandrartruppernas spellistor, och traditionen fortlefde, som vi se, ännu långt in på det följande seklet. Liksom man förr favoriserat Carl I, Cromwell och Wallenstein, så fann man nu nöje i att möta hertigen af Luxembourg och Carl XII på scenen. Att teaterprincipalerna med förkärlek upptogo dramer med motiv af en så universell popularitet är ju äfven lätt förklarligt.

Ämneskretsen inom denna dramgrupp var emellertid med nödvändighet underkastad en ständig, ehuru långsamt fortgående förändring. Nya tilldragelser af sådan art, att de tilldrogo sig Europas uppmärksamhet, framkallade nya dramer, och de gamla skådespelens hjältar försjönko så småningom i glömska. Mindre beroende af

[1] Nisard, *Histoire des livres populaires*, Paris 1854, vol. 1, sid. 527.

[2] Kippenberg's *Die Sage vom Herzog von Luxembourg und die historische Persönlichkeit ihres Trägers* (Leipzig 1901) är mig tyvärr icke tillgängligt, hvarför jag endast kan hänvisa på Ludwig Frankel's ytterst erkännsamma recension i *Zeitschrift für französische Sprache und Litteratur*, bd. 27 (1904), sid. 53 ff.

Digitized by Google

tidens växlingar voro de verk, som utan direkt relation till samtida förhållanden uppnått stadigvarande popularitet på komediantscenen. Åtskilliga dylika möta oss äfven på den här ifrågavarande truppens repertoar. Främst bland dessa är att anteckna Calderons välkända och berömda tragedi El mayor monstruo los zelos, spelad under titeln Herodes und Mariene oder Das grössesto Ungeheuer der Welt. Det var emellertid icke i sin ursprungliga och oförändrade form, som det Calderonska dramat gick öfver scenen i Stockholm. Bland de talrika bearbetningar, för hvilka El mayor monstruo los zelos var utsatt,[1] var det särskildt en, som vunnit en utomordentlig popularitet på vandrarscenen, nämligen den produktive italienske dramaturgen Giacinto Andrea Cicogninis prosaversion La Marienne ovvero Il maggior mostro del mondo (tryckt för första gången år 1656). Cicognini har emellertid tillåtit sig mycket stora friheter gent emot sitt original; scenföljden är förändrad, nya partier hafva fogats till, andra åter utelämnats, och de handlande personernas antal har ökats med ett par roller.[2] Då det i Stockholm uppförda dramat i sistnämnda hänseende visar sig öfverensstämma med Cicogninis version, torde man med tämligen stor säkerhet kunna antaga deras identitet.[3]

Ett annat drama, hvilket äfven i sin ursprungliga gestalt tillhör Calderon, är den "extraordinaire och här än aldrig sedde Bourlesque", som uppfördes under titeln "Isabella spirito folleto". Origi-

[1] Marcus Landau, *Die Dramen von Herodes und Mariamne*, Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte, bd. 8 och 9 (1895—96).

[2] Om Cicognini som Calderonbearbetare jfr ett för öfrigt högst otillfredsställande arbete af Ludwig Grashey: *Giacinto Andrea Cicogninis Leben und Werke unter besonderer Berücksichtigung seines Dramas La Marienne*, Leipzig 1909 (Münchener Beiträge zur romanischen und englischen Philologie, herausgegeben von H. Breymann und J. Schick, h. 43). Därtill recension af Arturo Farinelli i *Deutsche Literaturzeitung*, 1909, sp. 1637.

[3] I Oxenstiernska samlingen på Upsala Universitetsbibliotek (Teaterstycken in 4:o vol. 8) finnes inhäftadt ett annat program, innehållande samma drama med Les fourberies de Scapin som nachspel. Den tämligen utförliga innehållsredogörelsen visar en genomgående öfverensstämmelse med Cicogninis text, ehuru vissa uteslutningar och förkortningar företagits. Att närmare bestämma, när och hvar detta uppförande ägt rum, låter sig emellertid icke göra, då uppgifter härom saknas på programmet. — För denna hänvisning står jag i tacksamhetsskuld till Fil. lic. A. Blanck.

Digitized by Google

nalet, ett af den spanske diktarens ungdomsarbeten, som bär titeln La Dama duende, föreligger i två franska och två holländska öfversättningar, men utom dessa ha emellertid äfven andra versioner förekommit, något som bestyrktes genom bevarade teaterprogram. Det bibehöll sin utomordentliga popularitet långt in på 1700-talet. Ännu 1755 uppfördes det i Frankfurt af Wallerottys bekanta sällskap.[1]

Ett repertoarstycke af spanskt ursprung möter oss äfven i "La fille capitaine oder der jungfräuliche Grenadierofficer", där man igenkänner Figueroas Dama capitan, ett drama, som under 1600-talets efterbildades både på franska och holländska och förvärfvade stor popularitet. Motivet i detta dram är följande: en nunna, som tröttnat på det enformiga klosterlifvet, flyr från sin hemort, förklädd till soldat, och ansluter sig till en truppafdelning, som är på väg till kriget i Nederländerna. I sitt nya yrke utmärker hon sig i så hög grad, att hon befordras till kapten, till dess slutligen en vaknande kärlek tvingar henne att uppenbara sin hemlighet. Den version, hvarom här är fråga, går väl antagligen tillbaka på Montfleurys franska bearbetning.[2]

Till 1600-talets mest bekanta och oftast spelade dramer måste också räknas den "skådevärdiga Hufvud- och Stats-Aktionen" om den heliga Dorothea. De flesta af tidens vandrartrupper ha haft detta drama på sin repertoar. Dess popularitet visas på ett karaktäristiskt sätt däraf, att Holberg omnämner det, då han i en af sina epistlar vill gifva en föreställning om, huru den gamla goda tidens teater afvek från den moderna scenen. "Spectacler og Skuespil", berättar han, "vare ogsaa af anden Beskaffenhed udi gamle Dage end de i vor tid er. I steden for opdigtede Elskovs-Spill og Satirer, som nu forestilles, bleve præsenterede enten Bibliske Historier om Adam og Eva, om Christi Lidelse, om den hellige Dorothea,

[1] Dessoff, *Über englische, italienische und spanische Dramen in den Spielverzeichnissen deutscher Wandertruppen*, i Koch's *Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte*, bd. 1 (1901), sid. 440. Mentzel, *Geschichte der Schauspielkunst in Frankfurt am Main*, Frankfurt a. M. 1882, sid. 467 och 486.

[2] Schack, *Geschichte der dramatischen Literatur und Kunst in Spanien*, 2 uppl. Frankfurt a. M. 1854, bd. III, sid. 405.

Digitized by Google

eller om Doktor Fausto og andre deslige bevægelige Ting, saa at man med lige saadan Devotion sad paa saadane Skuepladser som udi en Kirke, og gamle Matroner ginge med vaade Øien derfra."[1] Det har lyckats Bolte att uppvisa, att komediantscenens Dorotheadrama ytterst går tillbaka på Massingers The virgin martyr (1622), ehuru naturligtvis under tidernas lopp originalet underkastats en hel del förändringar. Det i Stockholm spelade dramat har äfven, enligt hvad man kan sluta sig till af programmet, i åtskilliga delar afvikit från den ursprungliga versionen, men om sambandet med denna kan på grund af flera öfverensstämmande detaljer icke råda något tvifvel.[2] Arlequinrollen är emellertid af nyare datum. Den är tydligen infogad på fri hand och står icke i organiskt samband med själfva dramat.

Den franska dramatiken är tämligen svagt representerad. Den klassiska periodens tragedi ingår icke i repertoaren,[3] och af Molière förekomma endast ett par dramer, vanligen använda som nachspel: Le médecin malgré lui, Les fourberies de Scapin och George Dandin. En gång uppfördes verkligen Tartuffe, och affischens utförliga reklam ger vid handen, att detta ansågs som något synnerligen remarkabelt. Enligt textens ord är "dieses vortreffliche Stück von ein und andern respective Liebhabern der Molierischen Comödien expresse begehret worden". Till Corneille kan blott ett enda af truppens repertoar stycken hänföras, och ej ens detta med full visshet. Det förekommer nämligen en "action" om Andromeda, som möjligen kan tänkas återgå på Corneilles likabenämnda

[1] Epistel 226. — En annan allusion på Dorotheadramat förekommer i epistel 332, där Holberg berättar, att han själf i sin ungdom sett detsamma uppföras.

[2] Jfr Bolte, *Das Danziger Theater*, sid. 78 ff.

[3] Corneilles namn förekommer verkligen på ett ställe, nämligen vid ett drama med titeln Arsaces, som uppgifves vara öfversatt »aus dem Frantzösischen Tragœdien-Schreiber Mr. Corneille». Att här emellertid föreligger ett misstag synes omedelbart. Hvilket det nämnda dramat i själfva verket varit är svårt att afgöra. Troligen har man att söka dess original bland de italienska operatexter med detta motiv, som Allacci förtecknar. (Salviolis bibliografi är mig tyvärr icke tillgänglig.) Den knapphändiga antydan om innehållsredogörelse, som lämnas i programmet, visar, att något samband med de Prades tragedi Arsace, Roi des Parthes (1666) icke förefinnes.

Digitized by Google

drama; men troligare är, att den i Stockholm uppförda versionen återgår på Francks tyska omarbetning från år 1679. Man märker, hur långsamt omvandlingsprocessen inom teaterns historia försiggår. År 1733, ett år sedan Zaïre för första gången uppförts i Paris, hade en tysk vandrartrupp ännu icke hunnit med att införlifva det föregående århundradets mest representativa och betydelsefulla dramer med sin repertoar. Men om man tager de samtida förhållandena i Tyskland till utgångspunkt för sin jämförelse, är denna till synes så oförklarliga brist ingalunda ägnad att väcka någon öfverraskning. Corneilles och Racines dramatik blef öfver hufvud taget känd utom Frankrikes gränser betydligt senare än man ofta antagit.[1] Visserligen föreligga ett antal tyska öfversättningar från 1600-talets senare år, men dessa voro dels arbeten af det slag, som icke trängde utanför de lärda författarnas egna kretsar, dels — detta gäller särskildt i fråga om Kormart — bearbetningar, som utförts i anslutning till komediantdramat och där af originalet knappast fanns mera kvar än själfva intrigen. Först i och genom det med Gottsched förbundna Neuberska sällskapet, som inledde sin verksamhet i slutet af 1720-talet, vann den franska dramatiken i större utsträckning insteg på den tyska scenen. Det är sålunda fullt förklarligt, att den vandrartrupp, som vistades i Stockholm under vintern 1733—34, ej ännu hunnit tillgodogöra sig resultaten af dessa reformsträfvanden.

I fråga om Holbergs komedier hade sällskapet emellertid förstått att följa med sin tid; såväl Den politiske Kandestøber som Jeppe paa Bierget funnos på dess spellista. Den förstnämnda uppfördes två gånger med blott en veckas mellanrum, den senare däremot tycks blott en gång hafva gått öfver scenen. Den åtföljdes då af en "rolig Efter-Comœdia", i hvilken man igenkänner George Dandin.

Ett par tyska lustspel af jämförelsevis nytt datum tillhörde äfven truppens repertoarstycken. Ett af dessa var en litterär parodi

[1] Bolte, *Molière-Übersetzungen des 17. Jahrhunderts* i *Archiv für das Studium der neueren Sprachen*, bd. 82 (1889), sid. 81 ff. Uehlin, *Geschichte der Racineübersetzungen in der vorklassischen deutschen Literatur*, Diss. Heidelberg 1903. Johannes, *Christophorus Kormart als Übersetzer französischer und holländischer Dramen*, Diss. Berlin 1892. Eloesser, *Die älteste deutsche Übersetzung Molièrescher Lustspiele*, Berlin 1893.

Digitized by Google

af ganska egendomligt slag, hvars titel var "Das Reich der Toten, durch Betrug im Reiche der Lebenden oder Die curieusen Begebenheiten in den Eliseischen Feldern". Ursprunget till detta stycke är följande: en författare vid namn David Fassmann (död 1744) hade under en följd af år utgifvit en serie skrifter under titeln "Entrevuen im Reiche der Todten", hvilka vunnit en otrolig spridning. Det nämnda lustspelet framställer nu, hurusom en enfaldig borgare genom alltför ifrigt studium af Entrevuerna förlorar sitt förstånd och nödvändigt vill gifta bort sina bägge döttrar med två af hjältarna i dödsriket, Alexander och hertigen af Luxembourg. Genom en listig intrig bringas fadern till den tron, att han befinner sig i de dödas rike, där döttrarnas ordinarie friare Valerio och Cinthio uppträda som de af honom beundrade hjältarna, hvarefter det hela afslutas med giftermål. På kontinenten spelades denna fars af åtskilliga vandrartrupper, bibehöll sig länge och öfvergick äfven till marionettrepertoaren.[1]

Utom detta lustspel uppfördes äfven ett par gånger ett annat dylikt, som omtalas under olika titlar, "Cupido auff Academien" och "Then academiska Schlendrian", men som troligen är identiskt med Christian Friedrich Henricis studentkomedi" Der Academische Schlendrian". I öfrigt saknar det tidigare tyska lustspelet representanter.

En ej obetydlig del af truppens repertoar utgjordes emellertid af Haupt- und Staats-Actionen i detta ords traditionella bemärkelse. Inom denna grupp möter man dels en rad af dramer med exotisk miljö och intriger, byggda på invecklade erotiska konflikter, förklädnads- och igenkänningsmotiv samt andra dylika ur den föregående tidens romanlitteratur hämtade uppslag, dels äfven några skådespel med motiv ur den antika och moderna historien. Man iakttager här, hur så småningom vandrartruppernas repertoar undergår en långsam men genomgripande förändring. Den starka insatsen af engelsk och holländsk dramatik, som vid 1600-talets midt

[1] Creizenach, *Zur Entstehungsgeschichte des neueren deutschen Lustspiels*, Halle 1879, sid. 10—11. Jfr äfven Hans Devrient, *Johan Friedrich Schönemann und seine Schauspielergesellschaft* (Theatergeschichtliche Forschungen, h. XI), Hamburg och Leipzig 1895, sid. 130.

Digitized by Google

kunde konstateras, försvinner allt mer och mer, och i dess ställe upptagas ett stort antal verk af italienskt ursprung, särskildt operatexter, i mer eller mindre genomgripande omarbetning. Till denna dramtyp ansluta sig äfvenledes de texter, som nyskrifvas af truppernas egna dramaturger. Här och där kan man konstatera upptagande af gamla motiv: Dido och Æneas, Ulysses återkomst, Drottning Disa m. fl. härstamma omedelbart från det föregående århundradets komediantscen; andra dramer åter upptaga motiv, som varit det äldre komediantskådespelet okända. Men ur litteraturhistorisk synpunkt är hela denna dramgrupp af mindre betydelse. Den litterära uppfattning, som under 1700-talets tidigare decennier — Gottscheds period i Tyskland, Holbergs i Danmarks, Dalins i Sverige, — så småningom arbetade sig fram, baserade sig på principer, som voro helt och hållet oförenliga med en dylik dramatik, och något samband mellan denna och samtidens egentliga litteratur torde icke annat än möjligen i ett eller annat enstaka fall vara möjlig att uppvisa.

Arlequinkomedierna äro i de flesta fall hämtade från Théâtre Italien och Théâtre de la Foire i Paris. Det är af intresse att iakttaga, huru hastigt dessa flyktiga tillfällighetsstycken vunno spridning, då däremot, som vi förut sett, det stora dramat i allmänhet först tämligen sent fick plats på repertoaren. Men i de flesta fall utgjordes ju de förra endast af en enkel intrig, som sedermera vid uppförandet utvidgades genom improvisationer och infogade musikaliska partier, och att återgifva dem var sålunda förenadt med föga svårighet. Man återfinner emellertid ej några af den italienska teaterns mera bekanta verk på truppens spellista. Ett eller annat af dramerna kan likväl förtjäna att omnämnas; så till exempel "Arcadia incantata", som till motiv har Pantalones irrfärder för att söka upp sin son Delio och dennes vän Mario, hvarvid resenärerna på en okänd ö genomgå många märkvärdiga öden. Programmets undertitel, Arlequin Robinson, låter oss ana, att teaterprincipalen bearbetat sitt stoff i anslutning till den sedan några år tillbaka så populära Robinsonadlitteraturen. En annan på ett bekant motiv byggd komedi är Les disgraces d'Arlequin, i original

Digitized by Google

en opéra comique men i Stockholm presenterad som "eine sehenswürdige und extraordinair lustige Bourlesque", det vill säga som en talfars. Motivet i denna är af samma slag som Molières M. de Pourceaugnac och Holbergs Den ellevte Juni. Från Gherardis samling härstammar Le Tombeau de Maitre André, ehuru den synes hafva undergått en bearbetning och utvidgats genom införande af nya figurer. Så har man väl för öfrigt i de flesta fall gått till väga. Det fanns ju icke mycken utsikt för att publiken i Stockholm skulle uppskatta exempelvis den parodi på ett par ställen i Cid, som förekommer i den sistnämnda komedien. Dylika partier läto sig med fördel ersätta genom nyinlagda Arlequinskämt eller fritt uppfunna allusioner på lokala förhållanden.

Af intresse äro äfven två af truppens nachspel, som gå tillbaka på original från den tysk-holländska 1600-talsteatern. Det ena bär titeln Harlequins singender Hochzeits-Schmauss och föreligger i talrika såväl tryckta som handskrifna varianter. Motivet är högst enkelt — hela spelet rör sig blott om, hur Arlequins misslyckas i sitt frieri och tvingas att gifta sig med en helt annan än sin utvalda — men det äger ett visst intresse, i egenskap af källa för Goethes satiriska ungdomsdrama Hanswursts Hochzeit. Det andra, Domine Johannes, är af vikt ur typ- och motivhistorisk synpunkt, då det är byggdt på ett af den dramatiska och novellistiska skämtlitteraturens allra mest populära uppslag. En äkta man, som af någon anledning är tvungen att begifva sig ut på en resa, tager löfte af sin hustru, att hon under hans bortovaro icke skall svara något annat än nej på alla frågor, som eventuella besökande rikta till henne. Två friare, en narraktig skolmästare, Domine Johannes, och en soldat, Don Jan van Barbarey, blifva också på detta sätt afvisade, men den tredje friaren förstår att lägga sina ord så väl, att svaren blifva gynnsamma för hans afsikter. Den hemvändande mannen finner med förtrytelse, att hans försiktighetsmått varit fruktlösa, men genom ett nytt streck blir han äfven här förd bakom ljuset och tvingas till sist att göra afbön för sin misstänksamhet. Motivet förekommer i ett par varianter inom den italienska novellitteraturen — hos Boccaccio, ehuru där ej i sin mest typiska form

Digitized by Google

(Decamerone III, 5) och hos Tommaso Costo — och har senare upptagits på många andra håll. Den mest bekanta variationen torde vara Heibergs vaudeville Nej, som gick öfver scenen i Köpenhamn 1836. Äfven ur konstnärlig synpunkt betecknar denna höjdpunkten i motivets utvecklingshistoria.[1]

Särskildt en af de i detta sångspel uppträdande personerna vann med tiden en utomordentlig popularitet, nämligen Domine Johannes, den pedantiske skolmästaren, som söker göra intryck på sin omgifning genom att ständigt inblanda lösryckta latinska glosor och obegripliga lärda fraser i sin konversation. Han återgår i åtskilliga dramer från 1600-talet, exempelvis i Gryphius Horribilicribrifax — magister Sempronius — och öfvertogs sedermera äfven af 1700-talets lustspel. Hos Holberg märker man sambandet med denna komediantscenens favoritfigur i det sätt, hvarpå han ger namn åt sina pedanttyper. Erasmus Montanus hette i sin första version Johannes, och i Det lykkelige Skibbrud uppträder skolmästaren Johannes Crucisoranus som målsägare i processen mot den satiriske Philemon med klagan öfver att hafva blifvit kallad vid namn. En allusion på samma typ döljer sig säkerligen äfven bakom slutraden i Ulysses von Ithacia, där namnet Johannes rent af användes som synonym för narr. Om också, som man af olika skäl velat göra troligt, personliga hänsyftningar för Holberg i någon mån spelat in vid detta val af namn, så har likväl hans utgångspunkt säkerligen varit Domine Johannes välkända farsfigur.

Angående truppens teknik är det med hänsyn till programmens relativa knapphändighet svårt att draga några mera detaljerade slutsatser. Emellertid framstå en del företeelser i tämligen tydlig dager. Att döma af de ofta förekommande uppräkningarna af "Auszierungen des Theatri" synes truppen hafva varit försedd med ett ej obetydligt förråd af målade fonddekorationer, hvilka troligen utan svårighet kunnat ombytas under pauserna. Vanligen är antalet af dessa "Auszierungen" icke särdeles stort, men i ett par fall

[1] Nyrop, *Nej. Et Motivs Historie.* Köpenhamn 1891. Bolte, *Die Singspiele der englischen Komödianten und ihrer Nachfolger in Deutschland, Holland und Skandinavien*, Hamburg—Leipzig 1893 (Theatergeschichtliche Forschungen, h. VII), sid. 31 ff.

Digitized by Google

räknar man verkligen ända upp till 15—20 olika afdelningar inom dramat, därvid dock synbarligen ej alltid dekorationsväxling varit nödvändig. Man räknade på att genom flitigt användande af dessa effektmedel locka åskådare och försummade icke att i programmen påpeka tillvaron af "många Förändringar och Machiner". Därjämte förekommo äfven pantomimiska inlägg, hvilka man här betecknar med uttrycket "præsentationes". På ett ställe omtalas sålunda ett dylikt inlägg med orden "Wird eine Comödie gemacht so nur in lauter Præsentation bestehet"; i ett annat tämligen utförligt program ger texten oss en god föreställning om en pantomim af allegoriskt innehåll. I det af truppen spelade Disa-dramat möter oss nämligen följande beskrifning: "Scen 4. Bönderne warda af en stor wild Oxe förföljde, Hungers-nöd och Wåld der med at antyda. — Scen 5. Warder denne wilde Oxen af en Jungfru tillbaka hållen, förståendes der med, at en Qwins-Person igenom sitt råd skulle denna Swårheten afhielpa, förthenskull hon ock til en Drottning krönt, af Undersåtarne med knäfall hyllad warder, hwarunder en douce Musique af några Arier sjungen blifwer." Att på detta sätt i ett par lefvande tablåer sammanfatta dramats innehåll var, som jag i annat sammanhang uppvisat, ett tekniskt konstgrepp, som 1700-talets tyska vandrartrupper öfvertagit från den holländska 1600-talsteatern och som den svenska teaterpubliken haft tillfälle att beundra redan på scenen i Lejonkulan.

Skådespelarnas uppträdande var naturligen ur konstnärlig synpunkt liksom samtidens skådespelarkonst öfver hufvud taget af tämligen primitiv karaktär. Man föraktade icke att inlägga akrobatiska konststycken och dylikt i dramerna för att sålunda öka deras dragningskraft på publiken. "Harlequin", omtalas det i ett af programmen, "wird heute sein Meister-Stück in Voltesiren auf der Schwang-Seil mit verschiedenen Variationen und Lustbarkeiten sehen lassen". Den fristående Arlequinsrollens vikt framgår för öfrigt med all önskvärd tydlighet af hela programkollektionen. Det är ett egendomligt undantag från den vanliga regeln, att Tartuffe efter allt att döma uppförts utan dylika tillägg; åtminstone har

Digitized by Google

programmet, som eljest omständligt brukar beskrifva Arlequins olika förändringar, intet att förmäla om något dylikt.

I allmänhet framfördes de viktigaste tilldragelserna i dramerna på scenen. Man fick sålunda se både fältslag, andeuppenbarelser, afrättningar, festprocessioner o. dyl., naturligen utfördt med all den apparat, hvaraf scenen i Bollhuset var mäktig. Vid ett tillfälle — i det ofvan omtalade dramat om Cartouche — fann man sig likväl föranlåten att utelämna den scen, som troligen eljest i publikens ögon utgjorde dramats kulminationspunkt: "Zur dienstl. Nachricht dienet", meddelar programmet, "dass die Execution nicht öffentlich vorgestellet wird". Men detta var ett sällsynt undantag, och att konsekvent genomföra en dylik princip skulle troligen hafva varit ett äfventyrligt företag för en teaterprincipal.

Musikaliska inlägg förekommo synnerligen talrikt i truppens dramer. Dels beledsagades hela uppförandet af "eine starcke und angenehme Instrumental-Music", dels voro arier och mindre sångstycken här och där infogade i skådespelen, hvilka därigenom kommo att taga en form, i viss mån öfverensstämmande med operans. Då programmen emellertid endast i ett par fall meddela närmare uppgifter i dessa frågor, låter sig detaljerad kännedom om det musikaliska elementets roll vid truppens föreställningar icke uppnå.

Den ofvan gifna öfversikten torde hafva lämnat en i grunddragen korrekt föreställning om den art af dramatik, som under 1700-talets tidigare decennier blef bekant i Sverige genom de vandrande skådespelartruppernas förmedling. Att exakt uppskatta dess betydelse ur litterär synpunkt är en synnerligen svår uppgift, men att inflytandet från densamma ej varit utan sin vikt torde vara säkert. Emellertid undergick den allmänt litterära uppfattningen i Sverige just under dessa år en långsam förändring; traditionen från 1600-talet började förlora i styrka i samband med det nu först börjande inflytandet från Frankrike. De vid svenska hofvet anställda franska teatertrupperna spelade naturligen härvid en ej ringa roll. För den mera bildade och kritiska delen af publiken ägde en stor del af vandrartruppernas repertoar säkerligen endast kuriositetsintresse, såvida man icke såg dem med samma ögon som Holberg

Digitized by Google

och betraktade dem som alster af en ouppodlad litterär smak. Då den svenska teatern öppnas några år sedan det sällskap, hvarom här är fråga, afslutat sin sejour i Stockholm, anknyter man också helt och hållet till de franska truppernas dramatiska tradition.

I ett hänseende hafva emellertid vandrartrupperna från denna period spelat en synnerligen viktig roll, nämligen vid förmedlingen af nya dramatiska motiv. Ett lyckadt uppslag, en väl spunnen intrig eller ett fyndigt användande af någon originell effekt kunde på detta sätt spridas vida snabbare än hvad tidens eljest tämligen långsamma litterära kommunikationer medgåfvo. Vid undersökningen af det svenska lustspelets utveckling under frihetstidens tidigare år torde man böra tillmäta detta inflytande en icke ringa betydelse.

Digitized by Google

Till Per Elgströms biografi.

Af

Fredrik Böök.

De biografiska uppgifter, som vi äga om Per Elgström, förskrifva sig alla från Atterboms uppsats (*Minnesteckningar och tal,* II, s. 79—122). Till grund för denna ha legat trenne olika kunskapskällor. Först och främst Atterboms personliga minnen från ungdomstiden. Vidare muntliga eller skriftliga upplysningar, som Atterbom måste ha mottagit från Elgström närstående personer. Så t. ex. kunna meddelandena om Elgströms moder[1] knappast förskrifva sig från något annat håll än det Modigska huset i Wexiö, med hvilket Atterbom för öfrigt måste ha satt sig i förbindelse för att utfå Elgströms till madame Modig riktade bref. Med Elgströms mor själf trädde Atterbom i förbindelse i början af 1840-talet genom professor Sjöbring och magister Rydén.[2] Slutligen är Atterboms minnesteckning byggd på Elgströms efterlämnade manuskript och bref, hvilka innehålla åtskilligt biografiskt material.

Denna sista källa har Atterbom dock icke uttömt; genom begagnande af Elgströms i Upsala Universitetsbibliotek förvarade kvarlåtenskap kan hans framställning kompletteras och på enstaka punkter beriktigas.

Elgström var, såsom Atterbom berättar, född julaftonen 1781 i ett torp på gården Elgaryds ägor i Tolgs socken norr om Wexiö. Hans mor, pigan Lisa Håkansdotter, hade vid trettio års ålder,

[1] Atterbom, *Minnesteckningar och tal,* II, s. 82—83.

[2] Atterbom, a. a. s. 120.

Digitized by Google

1777, tagit tjänst hos handlanden Samuel Modig i Wexiö; hon hade blifvit fästmö åt en på samma ställe tjänande dräng vid namn Erik, som bröt sina löften och lät henne full af blygsel återvända till sina föräldrar. Efter sonens födelse ville hennes förra herrskap upprepade gånger förmå henne att återtaga sin tjänst. Först 1788 återvände hon dock till Modigska huset, där den sjuårige Per blef föremål för särskildt husmoderns, Ingrid Modigs,[1] välvilja. Från och med 1791 bevistade han lärdomsskolan i Wexiö; 1799 begaf han sig till Upsala universitet.

Atterbom uppgifver, att madame Modig själf endast ägde knappa tillgångar och därför blott i begränsad mån kunde understödja sin skyddsling. I hvarje fall var Elgström hänvisad till konditioner, som i hög grad fördröjde hans studier, och af hans bref framgår, att han, om han också icke lidit nöd, ständigt nedtryckts af den yttersta fattigdom.

Huru länge hans första Upsalavistelse varade, framgår icke af hans papper. Hans första kända kondition var den på en herregård i Värmland i närheten af Millesvik. Det var här han gjorde bekantskap med Lars Gustaf Tegnér, vid hvars död han författade ett äreminne, som utgör ett af de äldsta bevarade verken af hans hand. Denna kondition är tidigare än något af hans förefintliga bref,[2] ty Tegnér afled den 8 maj 1802. Senare än 1801 kan Elgströms Värmlands-vistelse icke ha börjat, möjligen något år tidigare.

Af hans äldsta bref framgår, att han innehaft en kondition hos en ryttmästare Roos.[3] Huruvida det varit denna kondition, som fört honom till den värmländska herrgården, hvars namn är obekant, eller om den Rooska konditionen skall dateras till åren 1802—03, förmår jag icke afgöra. Däremot är det otvetydigt, att han den 25 mars 1803 innehaft en informatorsplats på Bremsegården vid Marstrand.[4] Denna dag har han nämligen skrifvit sitt första

[1] Förnamnet återfinnes i adresserna på flera af Elgströms bref till henne.

[2] Synes vara förbisedt af Atterbom, a. a. s. 84.

[3] Sannolikt ryttmästaren i armén Carl Adam Roos af Hjelmsäter, se Anrep, *Svenska adelns ättartaflor*, III, s. 438.

[4] Den kallas eljest vanligen Brömsegård och var belägen på Klöfverön, söder om Marstrand.

Digitized by Google

bevarade bref, uppenbarligen till madame Modig. Det är så betecknande för hans läge och för hans natur med dess dygdesvärmeri i tidens anda och dess medfödda sangvinitet, att det kan förtjäna återgifvas åtminstone delvis.

"Bästa Madame! Det är längesedan jag ärhöll Mads. sista bref, jag får nu därföre ödmjukast tacka och försäkra att dröjsmålet med besvarandet ej härledt sig från någon försumlighet, utan varit orsakad af en liten resa i Skärgården. Kroppsrörelse är nödvändig för min nog försvagade hälsa, ofta sjuklig måste jag söka en förfriskning äfven för mina sinnen. Jag far i denna vecka till Upsala och där skall jag visst med munterheten återhämta mina förra krafter. Länge skilld från dem jag mäst älskar skall jag i deras famn förgäta mina förra klagomål. Jag har än ej utfått min lön af Ryttm. Roos, som bestiger sig till 72 r. 24 sb, och detta är ganska ledsamt. När flere kostnader och småskulder äro afdragne är min behållning, räknad äfven efter hvad jag här har att fordra, åtminstone 66 Rd 32 sb; men de äro snart åtgångne. — Vid midsommar måste jag således söka mig kondition, får se hvart ödet då ledsagar mig. Jag väljde häldre Upsala, än Lund i anseende därtill att jag där har flere bekanta och flere personer, som säkerligen på allt sätt vilja gynna mig. Gud vet, när jag får återse Madame och min Mor, åtminstone kan jag ej bestämma den perioden. Föremålen för min första och kanske min sista tacksamhet skola måhända ej af mig återses förrän jag har något skygd mot framtiden, något värn mot behofvet. Hoppet gäckade så ofta vårt hjerta, till äfventyrs gafs mig ej att lyfta mig ur torftighetens boja, den skall kanske för evigt tillbakahålla mina steg på vetenskapens fält; men en allmild försyn vaksam öfver mitt väl och mina dagar skall dock ej förvägra mig, att obemärkt och utan anspråk gagna mina Likar. Min enda ärelystnad är den att vara nyttig, min enda stolthet att bära ett offer åt dygden. Huru säll, om jag såsom man fick i en liten krets af goda människor framlefva ett lif, helgadt åt dem och åt mödorne. — Detta perspektiv är så skönt, min själ bortföres af dessa sköna bilder, min tanka är med dem liksom förenad och halkar så lätt öfver mina missnöjen.

Digitized by Google

Hvarje upfylld pligt, som man skänker åt mänskligheten, hvarje skörd man räcker åt den usle, ger en mycket mer belönande sjelfkänsla, än högheten, som bedrager sig sjelf, och lyckan, som förvillar vår verksamhet."

I samma deklamatoriska stil fortsättes brefvet; det heter t. ex.: "Om från en enslig hydda någon suck framtränger till den Eviges öra och omber sällheten åt mina dagar är den ej ett tillräckligt skadestånd för rygtets lof och magtens förförelser?" — Han säger sig vidare ha hopp om att en gång kunna återgälda den godhet, som visats honom, och utbrister: "Nej aldrig skall jag förgäta, att min spädare ålder varit fostrad af dens ömhet, som ej var skyldig min värnlöshet något annat än medlidandet."

Afslutningen på brefvet har följande lydelse:

"Just nu har jag bref från Ryttm. Roos. Frun har begärt boskillnad, glupska kreditorer skingrat hans lösegendom, allt är i förvirring, och min fordran, som med Intresse besteg sig till minst 80 Rd. kan jag omöjligen utfå förrän ett år härefter och kanske icke då. — Se här huru grymt ödet leker med mina förhoppningar — lägg till, att jag nu står på vägen till Akademien, och medge mig att man måste vara mycket ståndagtig för att kunna utan otålighet draga nödvändighetens järnok. Jag vet ej hvad vändning allt detta tar för mig, nog af, jag blir särdeles dyster. — När jag nu väl anländt har jag visst icke mer än 15 Rdb i hela min Cassa och omöjligen kan jag qvarblifva, ty en Efterträdare lär snart hitkomma. — Hvad tycks väl om min belägenhet? Hälsa min goda magister Åkerberg oändligen mycket. — Säg honom att jag ej är särdeles nöjd med händelsernas gång; men att jag likväl icke är nedslagen eller Människohatare. — Öm hälsning till min Mor, som tackas för de pengar hon skickat samt till Stina Cajsa och Wahrstedt m. fl. — Beständigt M:s Tacksamme P. Elgström.

P. S. [På första sidan]. Det är ej värdt att hit adressera något bref mera till mig. Från Upsala skall jag ge underrättelse om min resas utgång och min ställning. — Säg Magr Åkerberg att jag då helt visst skall uppfylla ett långt för detta gifvet löfte, att ge honom diverse nöjsamma underrättelser in Politicis.

Digitized by Google

Brefvet ger en rörande bild af den unge studenten, som så framgångsrikt anstränger sig att tala den fransk-klassiska prosans snirklade och blodlösa stil, och som endast genom olycksbrefvet från ryttmästare Roos kan bringas till ett mera enkelt och naturligt skrifsätt.[1] Hans talang att pressa moraliska maximer ur sina bekymmer är obetvinglig; exemplen därpå ha dock till största delen uteslutits. Af betydelse är det att konstatera, huru redan tjugotvååringens hälsa synes ha varit undergräfd. — Den magister Åkerberg, till hvilken han hälsar icke blott i detta, utan i alla bevarade bref, och som han den 7 september 1809 kallar sin "gamle lärare", var präst och apologist vid skolan i Wexiö, och blef 1805 domkyrkosyssloman.[2] Med några medlemmar af familjerna Wahrstedt och Wetterling, som äfven omnämnas i brefven, synes kretsen af hans Wexiöbekantskaper vara uttömd.

Elgströms i detta bref (af 25 mars 1803) uttalade farhåga att icke kunna kvarstanna i Upsala mer än knappa tre månader, nämligen till midsommar, besannades enligt hvad ett från Upsala 24 maj 1803 dateradt bref visar. Däremot synes hans efterträdare icke ha infunnit sig, och han har varit oförhindrad att återgå till sin kondition i Marstrand. Brefvet lyder, med några smärre uteslutningar:

"Bästa Madame. — Jag emottar just nu brefvet och får därföre skyldigst tacka. Jag blir här till Midsommar, och därefter återres jag på min förra kondition i Marstrand, som snart blir akademisk. — Får se om mitt hopp felslår mig. — Min tacksamhet för de skickade penningarne. — Af Ryttm. Roos kan jag ej få något förrän efter Cessionens slut. — Åtminstone ser det så ut nu. — Visst är, att genom uteblifvandet af denna tillgång äro mina behofver större; men ännu Gud ske lof har jag kläder, fast ej så

[1] Atterbom återger (a. a., s. 84) Roos' skrifvelse ordagrant. En jämförelse med Elgströms bref öfvertygar dock hvar och en, som känner Atterboms historiska författarmetoder, att han helt enkelt, för att nå större verkan, själf fabricerat den Roos tillskrifna biljetten med ledning af Elgströms innehållsreferat. — Atterbom uppger, att Elgström aldrig utbekom sin fordran. Brefven lämna ingen upplysning därom.

[2] Född 1740, död 1809. Se A. H. Lundin, *Småländska nationen i Lund*, s. 103.

Digitized by Google

tillräckligt som vid afresan från Wexiö. — Jag har så länge varit van att sakna, att jag snart nog anser det måttliga för ett öfverflöd. — Den allmänna vänskap jag erfar af alla mina kamrater mildrar ganska mycket anledningarne till min sorgsenhet, och ofta i deras krets röjer man hos mig den mästa glättigheten. — Hvem kunde förese sitt öde, hvarföre klaga, när man ej kan ändra det? Nej min förtröstan på försynen skall alltid vara den samma, och en liten motgång skall ej förstöra mitt lugn, hittills var det alltid fast som klippan. — Härdad som jag är mot flere svårigheter, äro deras intryck ej i längden något oroande. — Jag ber, var aldrig för min skull ledsen — det endast skulle göra mig bedröfvad. Jag vill häldre innesluta mitt bekymmer än genom uptäckten däraf öfverflytta det på en annan. — Med en mera ökad ärfarenhet har all veklighet försvunnit, och snart nog kan äfven jag räkna mig bland dem, som icke dukat under det blytunga öde, som förtryckt dem. — Mina studier äro väl ej härigenom vårdslösade; men också ej synnerligen uppmuntrade. — Hvad lefnadssätt jag slutligen väljer kan jag ej säga — slumpen gör kanhända det mästa för oss. Om jag får vara här vill jag 1806 bli Magister, och sen får jag se hvad utsigter som öpnas mig. — För det närvarande har jag ingen ting att glädas öfver, ingen ting att ängslas. — — — — Min ålders liflighet, inbillningens eldighet förstorar kanske mycket; men visst är att jag haft orsaker att beklaga mig. — — — — I sommar kommer min älskade Craelius ner — med honom kan hitsändas hvad som i en hast kan åstadkommas. — Säkert är att jag i jämförelse med andra är i nödvändighet af mycket. — — — Min ömma hälsning för min Mor, som ej får bekymra sig. — Min kompliment för Stina Cajsa och Wahrstedt m. fl. Hastl.

Ödm. Tre

P. Elgström.

Hvem innehafvaren af Bremsegården vid Marstrand, där alltså Elgström konditionerat i två repriser, egentligen varit, framgår icke af hans papper. Det enda vissa är, att han titulerats patron och varit jordbrukare och köpman, troligtvis fiskhandlare, och att han haft förmågan att i alldeles ovanlig grad fresta Elgströms

Digitized by Google

tålamod. Bland hans fragmentariska anteckningar finnas nämligen flera utkast och promemorior, som med osminkad realism och bitande skärpa satirisera hans svaga sidor, hans okunnighet, hans skrytsamma lögnaktighet och hans pösande öfvermod. Jag återkommer i det följande till dessa fragment, som bevittna Elgströms verklighetssinne och iakttagelseförmåga; här kan det vara nog att citera några rader, som belysa Elgströms antipati och arten af spänningen dem emellan: "Här sitter en menniska, som besväras af sin egen existens, ej har någon annan utväg för att döda tiden, än att röka och prata. Han bläddrar i en bok, som han ej förstår, blirar på ett kopparstick, där han ej kan skilja skuggorne från ljuset, frågar oredigt åter det han en gång hört, tittar i fenstret, tummar en papperslapp, talar om vinden och vånglar[1] på golfvet. Han kastar sin person i en säng, tiger, blundar och spionerar. Han utgår i ladugården, yttrar sig om halmen och om fodret, återkommer, klagar öfver olustighet, framkryster en tanka och väntar på sin stol, att jag skall uppfinna något talämne, som kunde föda mina gäspningar."

Elgström synes sålunda knappast ha trifts i Marstrand. Emellertid måste han ha iakttagit sin omgifning med intresse och skärpa; bland hans litterära försök från denna tid finnas flera, som röja en icke ringa miljökännedom, framför allt "Reflexioner angående nödvändigheten för Marstrands stad att bestå sig en kyrkstöt"[2] och "Bön till Neptunus".

Huru länge Elgström kvarstannade i Marstrand kan icke exakt angifvas. Men den 2 augusti 1804 befann han sig i Stockholm, och det denna dag daterade brefvet visar att han redan vistats i hufvudstaden någon tid. Brefvet i fråga är det enda bevarade, som är adresseradt till hans mor direkt; det är ett svar på en

[1] Provinsialism, = vingla; kan betyda: sysselsätta sig med något, planlöst och i god ro.

[2] Den i dessa »reflexioner» förlöjligade »pastor loci Wireus», som enligt Elgström lärde att världens undergång stode för dörren och som berättade de otroligaste münchhausiader — vid de anekdoter, som förekomma i Hansellis upplaga, sid. 199, har Elgström i manuskriptet tillagt noten: »uppgifter om sig sjelf af Stadens Kyrkoherde» — denne Johan Wiræus återfinnes i Skarstedts *Göteborgs stifts herdaminne*, s. 588—89, som pastor i Marstrand 1784—1809.

Digitized by Google

skrifvelse, som en pastor C. Modig[1] i moderns uppdrag riktat till honom och som innehållit förebråelser öfver hans lefnadssätt, grundade på upplysningar, som synas ha framkommit skvallervägen. Elgströms svar lyder:

"Min goda Mor! Om hindrad af göromål, dem jag ej alltid kan förutse, min ömhet för Er ej har något tillfälle att förklara sig, var min pligt mig ändå lika helig, lika dyrbar. Menniskor tränga sig kring mig, bullret omger mig, och jag har knappt någon stund åt den barnsliga kärleken. Var likväl försäkrad, att jag ej därför förgätit Er, var öfvertygad, jag ber det, att mitt hjerta ännu lika tacksamt återgäldar med sin välsignelse edra omsorger. Undra då icke öfver mig, om jag stundom nödgas iagttaga en tystnad, som mäst besvärar mig sjelf; men som jag likväl ej kan bryta utan att uppoffra en annan skyldighet. — — Jag skall tillstå, att jag icke utan upprörelse genomläste skrifvelsen af Herr C. Modig; men fann mig alldeles ej träffad af dess anklagelser. Då han sjelf varit i hufvudstaden och visserligen mer än jag öfverlemnat sig åt sin ålders förvillelser, hade han ej bort sakfälla mig utan någon granskning och ej af en blott uppgift sluta till några missledda böjelser. Min ålder är ej den mogna öfverläggningens; men en ofta dyrt betald ärfarenhet har lärt mig att vara återhållsam och jag har aldrig ångrat det. Jag ville vara erkännsam för dessa moderliga bekymmer; men för att ej sjelf smärtas — såge jag likväl hälst att de besparades. Jag vet det, de äro ett bevis att jag är älskad; men äfven att jag är misstrodd. — Sannt är, att jag ej än hunnit utöfver den period, då passionen afkyles och själen genomskådar verkligheten; men jag kände dock ej sinnenas hunger och glömde ej under nöjets hvirfvel några högre fordringar. Om jag behöfde rättfärdiga mig mot de tillmälen min Mor gjort mig genom Pastor Modig, skulle jag kunna framställa utom mitt eget vittnesbörd, mina vänners; men det är ej behöfligt.

---

[1] Denne C. Modig, omnämnd endast på detta ställe, var tydligen en son i det Modigska huset och identisk med den hos Lundin, *Småländska nationen i Lund*, s. 165 omnämnde bataljonspredikanten Carolus Magnus Modig, född 1766 i Wexiö som son till en »handlande».

Digitized by Google

— De få tidsfördrif jag har äro oundgängliga för min helsa och för mitt lynne och i öfrigt endast en liten afhvilning från besvären. Om min Mor sänder mig några skjortor, så ber jag, att armarne må bli släta. Innelyckt medföljer 4 Rd 24 sk. till väf och låt efter syningen Herlin ta dem med sig hit. Om jag kan få ungefär 4 näsdukar är det braf; ty här måste man dyrt köpa allt. Min varmaste helsning till Madame Modig och dem jag näst henne mäst värderar. Jag är min goda Mors Lydige Son P. Elgström."

Denna Elgströms Stockholmsvistelse, som tyckes ha gifvit honom några tillfällen till förströelser, kan möjligen ha varit en kondition, men det sannolikaste är, att han redan nu har tillträdt den plats i magister Anders Wiborgs boklåda, som han senare innehade. Atterbom uppger,[1] att han mottog denna s. k. bokhandelskondition "omkring 1806". Uppgiften grundar sig tydligen på ett från 16 mars 1806 dateradt bref till madam Modig. Emellertid heter det där: "Jag ämnar mig i öfrigt nästa månad till Upsala och kommer ej till hufvudstaden förrän vid midsommartiden. Magister Wiborg har tillåtit mig att under terminerna vara vid Akademin och sedermera på mitt vanliga ställe. Jag kan således någorlunda bestämma min framtid." Man kan väl knappast antaga, att Wiborgs vänskap för Elgström genast i början af deras bekantskap varit så stor, att han tillåtit sin bokhandelsmedhjälpare att tillbringa terminerna i Upsala; Atterbom, som om detta förhållande tydligen mottagit personliga upplysningar af Elgström, ehuru inga exakta tidsuppgifter, säger också, att Wiborg "vid närmare samlefnad" upptäckt Elgströms begåfning, och att han "*omsider*" ordnade Elgströms anställning på det för honom fördelaktiga sättet. Man kan således osökt antaga, att Elgström redan i augusti 1804 innehaft platsen hos magister Wiborg, i hans i Storkyrkobrinken belägna boklåda. Det förefaller mig, att några ord i brefvet till modern tyda snarare på en sådan sysselsättning än på en informatorskondition: "Menniskor tränga sig kring mig, bullret omger mig, och jag har knappt någon stund åt den barnsliga kärleken."

[1] *Minnesteckningar och tal*, II, s. 85.

Digitized by Google

De intryck Elgström mottog under denna Stockholmsvistelse återspeglas i hans skrifter och anteckningar; man ser hur han desillusioneras och mognar, hur hans världskännedom ökas. De ur litterär synpunkt ganska misslyckade karaktärsmålningarna "Köpmannen" och "Pastorsadjunkten" äro, bland andra, vittnesbörd om Elgströms Stockholmserfarenheter.

I det nyss omnämnda brefvet af 16 mars 1806 talar Elgström om ett planeradt besök i hembygden. Man får det intrycket att hans mor och hans vänner i Vexiö önskat det, men att han själf är ovillig och så skonsamt som möjligt vill förbereda dem på resans inställande. Det är inte svårt att leta ut hans motiv; det heter på ett ställe: "Hvad som jag heligt förklarar, är det att jag ej mottar af madame eller någon annan de ärforderlige respenningar, ty nog kan jag bestrida dem, om jag sedermera vill knappa in något i Upsala." Man ser, hur tungt det känts för honom att mottaga nådegåfvor, och man anar hur den ärelystnad, som spåras på så många ställen i hans skrifter, innerst sammanhängt med hans stolthet och oafhängighetsbegär. Atterboms uppgift om det yttrande han skall ha haft vid sin afresa från hembygden[1] pekar, om än obestyrkt och historiskt tvifvelaktigt, i samma riktning; den grundar sig gifvetvis på Atterboms kännedom om Elgströms karaktär.

Från och med 1806 ha sålunda Elgströms förhoppningar att nå det närmaste målet för universitetsstudierna, magisterkransen, märkbart ljusnat. Allt framgent synes han regelbundet ha tillbringat terminerna i Upsala. Höstterminen 1806, den 6 december, disputerade han pro exercitio under professor C. P. Thunbergs præsidium. Afhandlingen, som endast bestod af en förteckning på en del af de växter, som Thunberg skänkt till universitetets samlingar, jämte några naturvetenskapliga teser, har knappast den ringaste förbindelse med Elgströms studier; han skrifver också i ett bref till madam Modig, dateradt från Upsala den 11 november 1807: "Säg Magister Åkerberg att jag är mycket smickrad af hans minne,

[1] *Minnesteckningar och tal*, II, s. 84: »Vid afresan sade han till sin mor: Jag återkommer ej förr, än jag blifvit karl.»

Digitized by Google

och att han förlåter, att jag [ej[1]] sändt honom de Academiska blad, åt hvilka jag länt mitt namn; men han skall bekomma min gradualdisputation, ty den vill jag sjelf författa. — Några botaniska termer kunna ej intressera honom."

Men redan vid denna tid har sjukdomen börjat att göra sig på allvar påmint. I brefvet från 11 november 1807 heter det: "Billigtvis väntar Madame att jag något oftare skall trösta den moderliga kärleken och den ömma tillgifvenheten med några underrättelser. Ack nej, min tystnad är ej hjertats; det följer bedjande välgörarens vandring genom lifvet. — — — — Min helsa är sjelfönsklig; men jag börjar att frukta, att den skall rubbas. Jag har om mornarne blodspottning, och jag kan ej försäkra mig att det är blott ett anfall af skjörbjugg. Man har sagt mig, att det ej är farligt, kanske för att inljuga mig några förhoppningar. Med en försvagad kropp skulle jag ej lång tid uthärda, om jag vore anfallen af lungsoten; men jag vill för mitt eget lugn qväfva denna misstanka. Jag vill innesluta mina farhågor innom mig sjelf, och ej en gång bedröfva vänskapen med deras förtroende. — Det vore hårdt, om ödet skulle afbryta den ban jag trodde mig kunna uphinna; det vore tungt, om jag ej såsom man fick freda min Moders ålderdom mot bekymren och med någon förvärfvad rätt till samhällets belöning, vedergälla det goda som jag åtnjutit. Dock, må jag älskas af dem jag vördar, och det är nog för min sällhet. Jag begär ej att upplefva något sekel, jag vill endast af den tid som bestämmes mig, bärga några frukter." Hans planer vid denna tid voro, att efter magisterpromotionen ägna sig åt teologien och bli präst, såsom det några månader senare hållna inträdestalet i Musis Amici bekräftar. I samma bref af den 11 november 1807 omtalar han, att två småländska vänner, Wetterling och Nordin, skola prästvigas, och tillägger: "De äro nu snart 30 år, och då är det hög tid att ingå i ståndet. Ganska säkert skall jag vid denna period vara lika meriterad, och äga likstora förhoppningar. Mitt val blir slutligen att bli folklärare; men ej att stanna innom stiftet. — — — — Bästa Madame, understöd och hjelp henne [= mo-

[1] Ordet är inskjutet af mig, efter åtskillig tvekan.

Digitized by Google

dern], låt ej något ledsamt vederfaras, och mottag äfven för hennes skull mina varma välsignelser."

På denna punkt af sin bana var det Elgström gjorde Upsalaromanticis bekantskap, såsom har skildrats af Atterbom och mera ingående af Böttiger i *Auroraförbundet i Upsala*. För Elgström randades nu en tid, som man utan tvekan kan kalla den lyckligaste i hans lif. Han omgafs af en krets förstående och beundrande vänner, bland hvilka särskildt Atterbom och Palmblad blefvo hans intimt förtrogna, han drogs in i den litterära rörelsen, hvar karaktär af hemlig sammansvärjning till den inhemska vitterhetens räddning hade en så spännande och äfventyrlig tjusning; han publicerade äldre poem och diktade nya. Han deltog i öfverläggningar och föreningslif, där hans praktiska blick och kloka anspråkslöshet gjorde sig fördelaktigt gällande, han prisbelönades som skald och utdelade själf såsom förbundets ordförande de vittra prisen; Auroraförbundets protokoll vittna än i dag om den lifaktighet, hvarmed han kritiserade stadgeförslag och täflingsskrifter. Han greps af samma reformatoriska ifver som kamraterna, han skummade af förbittring öfver den franska smaken och gallomanerna, öfver den rationalistiska tidsåldern och den opatriotiska politiken. Han blef, såsom Böttiger påpekat,[1] medlem af det styrande och ledande tremannarådet — Atterbom och Palmblad voro de öfriga bisittarna — som efter hand växte fram inom Auroraförbundet. De praktiska anordningar, som kräfdes för Phosphoros' utgifvande, föllo till stor del på hans skuldror, och den af Böttiger och Frunck[2] publicerade brefväxlingen visar hur väl han lyckades förena obegränsad hänförelse och ospardt nit med en förnuftig blygsamhet, som kamraterna ofta saknade.

Det är onödigt att här ånyo i detalj skildra Elgströms andel i Auroraförbundets historia. Ett par utdrag ur hans bref till madam Modig — hvilkas verkliga adress ju är den sannolikt icke läskunniga modern — kunna belysa hans belägenhet.

Ett bref af 5 mars 1808 omtalar, att han ämnar stanna i Up-

[1] *Auroraförbundet*, s. 236.
[2] *Bref rörande Nya Skolans historia.*

Digitized by Google

sala till midsommar och troligen återvänder dit i augusti. "Mina tillgångar gynna väl ännu mitt upsåt att här fortfara med min kunskapsodling; men med nästa år äro de helt visst uttömda. Får se, hur jag kan slå mig igenom." — Ett bref från Upsala af 19 september 1808 återspeglar hans tillfredsställelse öfver att få vistas vid universitetet och hans bitterhet vid tanken på de förlorade informatorsåren. Det heter: "Billig är den förebråelsen, att jag sällan tröstar min Mor med några underrättelser; men enformigheten af min ställning, min bärgning för dagen, min jämnare helsa, allt är det samma. — — — — Jag behöfver så litet; mina anspråk äro så få, och därföre har jag vant mig att vara lycklig. Min tid uptas af belönande mödor, och vänskapen förljufvar den; frid och sinneslugn följa alltid en skuldfri själ, och nöjet efterlemnar ej någon ånger. Min dag går ej alldeles förlorad; jag kan åtminstone rädda några stunder, som ägnas åt min framtid, och kanske skall äfven jag i det goda jag verkar en gång kunna förvärfva mig någon rätt till bröders tillgifvenhet och hågkomst. — Nöden har plundrat den bästa delen af min ungdom och tacklöst har den blifvit upoffrad; men jag anklagar ej försynen, och kanske föds vår dyrbaraste sällhet ur våra motgångar."

Troligtvis har det varit genom undervisning, som Elgström beredt sig ett nödtorftigt uppehälle under sin Upsalavistelse. I samma bref uttalar han sina farhågor att icke kunna lifnära sig nästa år, med det på grund af kriget ständigt ökade priset på förnödenheter. Han ser knappast någon utväg: "Jag har aldrig än, Gud ske lof, försökt att låna några penningar, och har förmodligen besparat mig harmen af flere vägringar; ty hvem vill äfventyra sitt mynt åt en eljest hederlig Yngling, som likväl ej har någon annan säkerhet, än en mager inkomst af några få kunskaper, och hvilken uphör med hans lifstid, hvars långvarighet man ej just kan med någon trovärdighet beräkna?" [1]

En inblick i Elgströms examensstudier ger oss ett bref till

[1] Ur slutorden kan anföras: »Jag innesluter min hulda Mor, som ömt och sonligen välsignas, i Madames vanliga godhet, och må hon ej på sin ålderdom öfverges åt fattigdom och torftighet.»

Digitized by Google

Palmblad, dateradt Upsala 29 november 1808, som därför här meddelas — det är Elgströms första bref till Palmblad och utgör ett svar på en skrifvelse, hvarmed Palmblad, som då vistades hemma i Mörjö i Stegeborgs skärgård,[1] sannolikt sysselsatt med undervisning af sina yngre syskon, synes ha inledt den närmare vänskapen dem emellan. Efter att ha uttryckt sin glädje öfver att se sig hågkommen och försäkrat sin vänskap fortsätter Elgström med att önska honom välkommen tillbaka till Upsala efter "en tröttande undervisning". Det heter vidare: "Du besannar min gamla ärfarenhet, att man har ganska få tillfällen att sjelf utveckla sig, då man upoffrar sin tid åt andras utbildning, och åtminstone ha de år, som jag därtill användt, varit alldeles förlorade. — Men också är du ej så bekymmerslös, som jag, Gud nåde mig, beständigt har varit, och du kan således hämta åtminstone någon vinst af din pädagogiska befattning. — Du må tro, att jag har svårt att besegra den tyngdkraft, som ständigt drar mig mot jorden: jag blir helt visst ej kandidat förrän i Mars, och får till äfventyrs såsom sådan öfverlefva den festliga lagerbekröningen. Du vet, att jag ej arbetar mer än ganska måttligt, men du känner också, att jag är så mycket omvärfd, att det ej blir synnerligen uträttadt, och då bör det ej förundra dig om jag stannar i loppet. Ett grymt öde har alltid förföljt mig: jag har neml. alldrig varit mästare af mina stunder, och därför blir jag väl aldrig mer än en halffullbordad hvardagsmänniska. Än har jag ej haft mitt inträde i Mathesen, och Gud vet om jag med min ytterliga dumhet däri kan bekomma ett admittitur. Eljest ser det väl ej så illa ut; men jag söker ingens gunst, och rättvisan är förmodligen ej tillräcklig. — Se här har du fått min syndabekännelse."

Den tröghet han här talar om kan väl knappast uppfattas annorlunda än som ett bevis på att hans krafter alltid varit begränsade; när nu kamratlifvet börjat taga dem något i anspråk, var det helt naturligt om studierna icke kunde forceras. I samma bref sänder han på begäran Palmblad "ett förslag på filosofiska böcker"; man finner, bland en del mera preliminära arbeten och examens-

[1] Böttiger, a. a., sid. 172.

Digitized by Google

böcker, "*Reinholds* Briefe, *Fichtes* Wissenschaftslehre, Sittenlehre, Bestimmung d. Menschen, *Kant,* Krit. d. prakt. Vernunft, Metafysik d. Sitten, *Schelling,* System d. Idealismus, Filosofie d. Natur, Ideen, Religion." Han ger likaledes vännen flera förnuftiga råd för studiet af dessa arbeten.

I ett bref från Upsala af 4 januari 1809 besvarar han en från modern framställd begäran om ett besök i Vexiö. Han förklarar sig icke vilja resa ner förr än han förvärfvat så mycket kunskaper, att hans namn förtjänar någon aktning. Med andra ord, han vill först bli magister. Hans stolthet tar sig öppet uttryck, när det heter: "Då jag sjelf någorlunda kan försäkra mitt öde och ej behöfver begära en nåd utan en rättvisa, se då är jag inför mitt eget omdöme en värdigare människa, och min blick sänker sig ej för en Beskyddare och se då återkommer jag till den bygd, som såg mig födas." — I samma bref säger han sig vilja mottaga ett penningunderstöd från modern;[1] det såg uppenbarligen ut som om magisterkransen skulle gå honom ur händerna i sista stunden på grund af hans fattigdom. Han skrifver: "Blir det ingen annan råd, måste jag tilläfventyrs sälja mina böcker, men då är också en del af mitt lif borta och jag dubbelt beklagansvärd. Min Patron[2] har gjort mig så mycket godt och har haft förluster, så att jag ej vågar bedja mig hans bistånd." — Han ber i det följande om ursäkt för att han oroar sin mor och madame Modig med sina bekymmer, men säger sig icke ha någon annan att öppna sitt hjärta för i detta ämne; hans särskilda art af stolthet framträder i dessa ord: "Jag har alltid följt den regeln att aldrig för mina bekanta yppa en svår belägenhet, som de ej kunna förmildra: framvisandet af någon slags torftighet förminskar alltid jämnlikheten och ger ofta tillfälle att förödmjuka en." Det är sålunda icke förvånande, när Atterbom[3] omtalar, att han under Elgströms lifstid lika litet haft en aning om hans penningbekymmer som om att han redan 1807 varit allvarligt sjuk.

[1] I bref från Stockholm 4 april 1809 tackar han för 33 Rd. 16 sk., »i dess egen anletes svett förvärfvade».

[2] Tydligen magister Wiborg.

[3] a. a., s. 118.

Digitized by Google

Emellertid befriades Elgström från de ekonomiska svårigheterna genom någon gynnare (möjligen Wiborg); han skrifver 4 april 1809 från Stockholm: "Jag vill ej fördölja, att jag af en annan hand blifvit så mycket understödd, att min goda Mor kan vara alldeles lugn och tröstad." Han omtalar att han genomgått sin examen med heder och att han i början af juni skall fara till Upsala för att disputera. Därefter ämnar han under ett och ett halft år bedrifva studier till prästexamen. Hans hälsa är ganska god, och han hyser mindre fruktan för en kommande sjuklighet.

Hans disputation ägde rum den 12 juni 1809. Han hade dock icke, som han tidigare hoppats, haft tillfälle att själf författa en afhandling, utan han försvarade ett ark af professor Christoffer Dahls upplaga af sin företrädares, professor J. Floderus', föreläsningar öfver Theophrasti Karaktärer — ett otvetydigt fattigdomsbevis alltså icke blott för respondenten, utan också för præses.[1] — På titelbladet till afhandlingen kallas Elgström "stipendiarius Rydenianus". Sannolikt var han innehafvare af Rydéns stipendium å 38 kronor som skiftesvis tilldelas studerande af Smålands och Gästrike-Hälsinge nationer.

Efter disputationen återvände Elgström som filosofie magister till Stockholm. I juli finna vi honom sysselsatt hos magister Wiborg, dels med korrekturläsning på riksdagens protokoller, dels med att "utdela dem till den respektive allmänheten" d. v. s. han var biträde i boklådan vid Storkyrkobrinken. Detta enligt ett bref till Palmblad af 27 juli 1809, tryckt hos Böttiger (a. a. s. 223). Vid denna tid hade han redan öfvergifvit tanken på att bli präst; i samma bref förklarar han att han ämnar ingå i ecklesiastikexpeditionen.[2]

---

[1] Elgströms afsikt hade varit att disputera om Sapfo, sannolikt på sina poetiska öfversättningar af hennes oden, verkställda våren 1809 och prisbelönade i Auroraförbundet 7 maj (Böttiger, a. a., s. 212 och 217). Palmblad skrifver i ett bref till Elgström af 23 maj: »Mig var det ogement ledsamt, att Du måste utbyta en Sapho mot en Floderus.»

[2] Sin mor och sina bekanta i Vexiö har han icke velat oförberedt underrätta om detta steg, som troligen icke kunde räkna på deras gillande. Den 7 september 1809 — då han redan tjänstgjorde som e. o. kanslist — yttrar han sig dunkelt: »Jag skall härnäst tillkännage mina utsigter, och jag har all anledning att vara tröstad. Kunde jag åt upplysningen få ägna en del af mina

Digitized by Google

Orsaken till detta steg är icke fullt klar. Möjligen har hans filosofiska eller kanske rättare mystiska religiositet icke svarat mot kallet som statskyrkopräst. Hvad han eftersträfvade på ämbetsmannabanan uttalar han i brefvet till Palmblad af 27 juli: "Jag har likväl valt denna verkningskrets för att till äfventyrs en gång kunna få någon inflytelse på mitt fäderneslands upplysning. — — Du finner, att jag antar det såsom gifvet, att jag skulle kunna inverka på mina förmän, och jag vågar tro, att de väl slutligen skola besegras af sanningens öfverbevisning."[1] Det är för sina filosofiska, religiösa och kanske också politiska åsikter som han drömt att på denna väg finna tillfälle att verka.

Som e. o. kanslist var han utan lön; han säger också i det nämnda brefvet till Palmblad, att han var hänvisad till att "pädagogisera eller bli en litterär manufakturist, såsom Kullberg, för att kunna lefva". Magister Wiborgs tjänst synes han icke ha lämnat förr än mot slutet af året; det heter i brefvet till madam Modig af 12 december 1809: "Jag har nu lämnat Magister Wiborg, och skall i tacksam hågkomst förvara hans godhet och hans tillgifvenhet. Utom honom skulle jag omöjligt fullbordat min Akademiska läroban."[2] Det heter vidare: "Jag vinner nu mer genom privat undervisning mitt nödtorftiga och handhafver för en tid StatsRådet Baron Platens barn.[3] Hans Friherrinna flyttar med nästa år härifrån, och då uphör min befattning. Om jag vill befordras, måste jag vara här och arbeta innom verket. Någon lön får jag väl ej så fort; men jag får då lefva såsom alla andra på förhoppningen." Jag ber, att man ej oroas och bekymras öfver mitt läge; om det

dagar, skulle jag vara himlen mycket tack skyldig.» På ett annat ställe i brefvet: »Men min framtida bestämmelse blir snart utvecklad, och dessförinnan vill jag ej vidare förklara mig.» Först i ett bref af 12 december 1809 meddelar han oförbehållsamt sitt beslut.

[1] Citatet efter Böttiger, a. a., s. 224.

[2] Förbindelsen med Wiborg har dock icke afbrutits; han uppger i samma bref sin framtida adress: »Åtföljer Magister Wiborgs bref.» Ännu Palmblads bref från augusti 1810 ha denna adress.

[3] Enligt bref till Palmblad af 11 september 1809 (tryckt hos Böttiger, a. a., s. 230) skulle han flytta till baron v. Platens hus i oktober.

Digitized by Google

i början är svårt och utmärkt af en ständig strid med behofvet, skall väl fäderneslandet en gång försörja mig."

Det sista skedet af Elgströms lif, från hösten 1809 till hans död den 28 oktober 1810, ligger i öppen dag genom hans talrika bref till Atterbom och framför allt Palmblad, och då dessa i allt väsentligt äro återgifna i Böttigers "Auroraförbundet" och Fruncks "Bref rörande nya skolans historia", är det onödigt att här närmare ingå därpå. Det bör endast erinras om hvilken betydande andel i fosforismens litterära organiserande som är hans. I sitt bref af 22 okt. 1809[1] kastade han den tändande gnistan: han föreslog Atterbom och Palmblad att icke låta sig öfverflygla af Lyceisterna, utan genom att utge ett urval af Auroristernas verk förekomma dem eller åtminstone vinna en plats vid deras sida. När vännerna med ifver omfattat hans plan, var det han, som påyrkade en klok anspråkslöshet i det yttre uppträdandet: han afrådde från att tillkännage Auroraförbundets existens på titelbladet och ville ha publikationen helt enkelt kallad Orfika, han önskade en icke alltför praktfull och pretentiös utstyrsel och ville att författarnas namn icke skulle utsättas; för egen del motsatte han sig t. o. m. sina initialers röjande. I denna blygsamhet låg också försiktighet; han fruktade att hans ämbetsmannakarriär skulle skadas af hans litterära kätterier. Däraf också hans förbittring öfver Polyfems angrepp på "Ett stort, ett patriotiskt tänkesätt", däraf hans upprepade maningar att icke inblanda Fosforos i Polyfems polemik. I sitt sista bref (till Palmblad, af 20 september 1810[2]) klagar han bittert öfver det loftal Atterbom gifvit Hammarsköld och Polyfem i poemet "Till Sofi***", hvilket han trodde genast ha föranledt allusioner i Journalen. Han säger bl. a.: "Det var vår öfverenskommelse, att ej bemänga oss med markallianerne eller själfve anfalla, och nu har det likväl skett, och förbittringen börjar. Jag förklarar härmed, att jag alldeles ogillar ett sådant uppförande, och vi måste *först* angripas eller också rakt framgå vår bana, som ej bör likna Polyfems. — — — Nu är jag också sjuklig och kän-

[1] Böttiger, a. a., s. 279.
[2] Fruncк, a. a., s. 142.

Digitized by Google

ner så mycket lifligare. Hvad som likväl är säkert, att ju mer herrarne så där onödigtvis utbryta, ju mer skall man söka att hämnas, och hvem kan snarast förkrossas? Elgström. Om det ej kan glädja er att se mig förföljd och betryckt, anhåller jag, att vid hvarje angripelse ej någon pretention må förråda sig och att det sker med mycken anständighet."

Huruvida hans författarskap menligt inverkat på hans befordran är väl högst osäkert, ehuru han själf trodde så. I bref af 19 juli till Palmblad[1] omtalar han att han fått löfte af Rosenstein att bli kopist. Men den 23 juli berättar han, att han blifvit förbigången af en kamrat och af Rosenstein afspisad med ett löfte att befordras under riksdagen; han anser det vara ett utslag af förföljelse och tror sig särskildt vara baktalad af Vallmark.[2] I bref af 2 augusti[3] skyller han sin motgång direkt på Vallmark och säger sig ha "försåtligt tillskrifvit honom [= Rosenstein] om mitt missnöje".[4]

Hans ekonomiska ställning kan icke ha varit lätt; i det nyss citerade brefvet af 19 juli nämner han, att han, äfven om han blefve kopist, icke finge någon lön "af thenna världen", och utbrister: "Det är en lustig stat, Tungusien; den låter sina ämbetsmän betala sig, för det den ger dem rätt att få tjäna sig. Dock, durum, sed levius fit patientia." För sina behof, som synas varit de minsta möjliga, har Elgström alltså varit hänvisad till annat arbete. Huslärarplatsen i Baltzar von Platens hem synes icke ha varit angenäm för honom. I ett bref till Atterbom af 8 januari 1810[5] heter det: "Min patron är en bra man, men regerad af en nyckfull kvinna, som aldrig är nöjd med hvad som sker ikring henne och fordrar, att jag skall göra underverk med pojkarne och ansvara för allt, hvad de fela. Den fördömda pedagogiken! Jag vill hellre i mitt anletes svett förvärfva mitt uppehälle. Ack!

[1] Frunck, a. a., s. 100.
[2] Frunck, a. a., s. 107.
[3] Frunck, a. a., s. 114.
[4] Atterboms uppgift om Elgströms befordran till kopist (a. a., s. 113) är oriktig.
[5] Frunck, a. a., s. 6.

Digitized by Google

desse magnater, sedde på ett närmare håll, äro svaga människor såsom vi andre. Dock, så okänd, som min hemliga mördande oro är för alla härstädes, må den också bli utom för dig och Palmblad."

Konditionen hos von Platen blef icke långvarig[1]; sommaren 1810 var den slut, enligt hvad som framgår af ett bref till Palmblad af 23 juli, där det heter: "Vallmark löper omkring och skadar, så mycket han förmår. Han har hos Viborgs efterfrågat, hvad jag nu, sedan jag ej mer är hos Platen, tar mig för, hur jag lefver, hur jag blifvit bekant med Askelöf, som jag ofta följer, och om jag ej skrifver något." Elgström har sålunda de sista månaderna af sitt lif varit hänvisad till tillfälliga inkomster, sannolikt af privatundervisning och af arbete i Viborgs boklåda, samt möjligen i någon mån af sina litterära arbeten (broschyrerna, Phosphoros, Eleganttidningen, Polyfem); dock ser det af brefväxlingen knappast ut som om han hunnit utfå någon anpart af vinsten i de fosforistiska företagen.

I ett bref af 15 juli 1810[2] har han också försökt att genom Palmblad och Stenhammar bli garanterad en för sitt uppehälle tillräcklig summa som ersättning för litterärt arbete till vännernas förlag och deras tidningsföretag. Han vill ha löfte om 333 rdr 16 sk. — det är hans sorgfälligt uträknade existensminimum — och förklarar sig då skola leverera 20 tryckark "i originaler och recensioner och likaså mycket i öfversättningar eller häraf något mer." Med en viss stridbar bestämdhet påpekar han att "Delén, som ser ganska väl på sitt eget bästa, är likväl jämförelsevis mera frikostig mot lyceisterna, som likväl ej med honom genom ungdomsvänskap äro förbundne", och om det bittra allvaret i hans beslut vittnar brefslutet: "På ditt ultimatum härå beror, om jag med er skall fortvandra den beträdda banan eller öfverge mig åt andra eller, hvad troligast är, söka min bergning i det *redbara,* och då må

[1] Den varade sannolikt 1 mars 1810, då Elgström skrifver (Frunck, a. a., s. 22): »Den satans pedagogiken upptar mina stunder.» Den 12 december 1809 hade han, såsom förut citerats, skrifvit: »Hans [= von Platens] Friherrinna flyttar med nästa år härifrån.»

[2] Frunck, a. a., s. 95. Samma tema synes han ha vidrört i ett tidigare, icke bevaradt bref.

Digitized by Google

äfven hvad jag redan producerat bli ett rof för förgängelsen. Jag kan heligt försäkra dig, att mina funderingar syfta till det nyttiga och att jag utom detta beting, som jag anser såsom färsäkring endast om en tärpenning, ej kan eller vill ingå på en väg, där jag vid de vissa förföljelserna ej en gång har den tröst att ej förhungra." — Palmblad svarade den 20 juli[1]; han betonade att utgången af tryckeriaffären var alltför oviss för att han och Stenhammar skulle vilja förena någon med sina öden; han bad Elgström därför vänta ett definitivt svar först vid årets slut. Tills vidare kunde Elgström, menade Palmblad, öfversätta Bouterweks "Geschichte der neueren Poesie" för 3 rdr per tryckark och han tillägger: "Det förstås, att vi broderligt dela vinsten af Fosforos och äfvenså i Elegansen, om du ej håller det under din värdighet." — Med detta svar lät sig den nyss så bestämde Elgström nöja: hans svar (af 23 juli[2]) börjar trohjärtadt: "Ensidig skulle jag vara, om jag ej vore nöjd med din förklaring och ditt tillbud." — Sannolikt har Palmblad, trots sin uppskattning af Elgströms talang, icke funnit honom användbar i denna omfattande utsträckning för sitt förlag.

Samma medgörlighet som Elgström här visade mot Palmblad utmärker hans förhållande till polyfemisterna. Trots den i Polyfem intagna, af Agardh författade parodierande recensionen af "Ett stort, ett patriotiskt tänkesätt" — hvilken han besvarade med lugn och kraft — synes han snart nog ha trädt i vänskapliga förbindelser med redaktionen af Polyfem, medarbetade i tidningen, och blef enligt hvad det vill tyckas förtrolig umgängesvän med Askelöf.[3] I sällskapet *Pro joco* var han medlem.[4]

Under hela detta sista lefnadsår måste hans hälsa ha varit vacklande. De första klagomålen höras dock först i ett bref till Palmblad af 30 aug.[5]; det heter där: "Jag förskräcktes några dar af förberedelser till en augustifeber, men min natur, som ej all-

[1] Frunck, a. a., s. 100.
[2] Frunck, a. a., s. 106.
[3] Se Frunck, a. a., sid. 77, 97 och 107. Äfven med Agardh har han försonats. Se Agardhs bref till Hammarsköld, Frunck, a. a., s. 164, 165.
[4] Frunck, a. a., s. 125.
[5] Frunck, a. a., s. 127.

Digitized by Google

deles kunnat fördärfvas af stockholmslefnaden, återtog sina vanliga bestyr och nu endast genom en fortfarande matthet erinras jag, att jag ej än är alldeles tillfrisknad. Det var ett grufligt uppror, mitt bröst kämpade våldsamt och gaf ifrån sig ett blodigt, förbrännande ämne. Min svettning var så stark, att lakan och skjorta genomblöttes. Jag tänkte att döden ville anamma mig, men jag var ej än mogen." — Den 13 september skrifver han[1]: "Undra ej, att jag är fåordig: jag har nu på en tid haft ett slags feberanfall nästan hvar enda eftermiddag och ofta nog hufvudvärk." Samma klagomål återkomma i hans sista bevarade bref, af 20 september, ställdt till Palmblad.[2] Brefvet är förseglad med ecklesiastikexpeditionens ämbetssigill; efter tjänstetidens slut har Elgström varit för trött att kunna bege sig hem, såsom framgår af begynnelseorden: "Min mattighet tillåter mig ej att vandra hem. Jag kan således ej nu skicka dig någon räkning." Han säger sig ha dagligen lidit af feber och hufvudvärk; han har nu frossbrytningar och väntar att bli sängliggande; till slut heter det: "Gud vet i hvad tillstånd jag får omfamna Amadeus."

Om detta tillstånd upplyser Atterbom i sin uppsats om Elgström.[3] Han berättar att han och Hammarsköld, "som nu hade blifvit en af hans närmaste vänner", besökte honom omkring midten af oktober.[4] Vännerna funno honom sysselsatt med att uppställa sin boksamling i sin nya boning,[5] eller rättare: att försöka ordna sina böcker, ty han såg ut som en vålnad, var kraftlös och djupt nedstämd. Han, som eljest icke klagade, omtalade nu öppet sina själsliga och kroppsliga lidanden. "Vid bortgåendet kunde Hammarsköld och jag ej för oss neka, att vi måste bereda oss på det snara annalkandet af hans död."

---

[1] Frunck, a. a., s. 136.

[2] Frunck, a. a., s. 142.

[3] *Minnesteckningar och tal*, II, s. 119.

[4] Besöket synes dock ha ägt rum i de allra första dagarna af oktober. Se Frunck, a. a., s. 145.

[5] Att han dock icke, som Atterbom uppger, nyss flyttat från von Platen, framgår af ett förut citeradt bref, som visar att konditionen var slut redan 23 juli.

Digitized by Google

Vännernas bekymmer lyser fram i deras bref. Atterbom synes i sitt bref till Hammarsköld af 18 oktober hysa något hopp[1]; Palmblad gör mera dystra reflexioner i ett bref till Hammarsköld, sannolikt skrifvet på Elgströms dödsdag.[2] Den som tog vård om honom under hans sista dagar var Hammarsköld[3]; det var äfven han, som underrättade Uppsalavännerna om dödsfallet, som inträffade natten mellan 27 och 28 oktober. Palmblad svarade honom 30 oktober:[4] "Din sorgpost var väl icke öfverraskande, men icke mindre smärtande. Han har slutat sin korta lefnad — och hans vänner vanka ännu några stunder omkring — — — Dock, vi skola ej förlora ord. — Emellertid är den känslan mig högst bitter, att, om han ej haft dig, skulle han, hvars hjärta omfattade hela världen, aflidit, omgifven af främmande. Du kände honom blott en liten tid, och du har kanske mer gjort för vår förevigade vän än någon af oss." I fortsättningen ber Palmblad Hammarsköld öfverta de praktiska bestyren, bl. a. för hans boksamlings öfversändande till Uppsala, där den skulle försäljas till betäckande af begrafningsomkostnaderna.[5]

Atterbom uttalade i ett bref till Hammarsköld af 2 november[6] den djupa melankoli, hvari underrättelsen om Elgströms död försatt honom: hela tillvaron synes honom tom och osmaklig och han tviflar på allt. Äfven han tackade Hammarsköld för hans omvårdnad om den döde och för den elegi öfver honom, som han offentliggjort i Polyfem (II, 43); själf utfäster han sig till en minnesdikt. "Jag skall icke häller låta min harpa hänga i pilträdet. Jag skall trösta mig med den föreställningen, att den vänliga anden ännu ser mig och deltager i utvecklingen af våra gyllene ungdomsdrömmar. Han skulle ändock få se en skymt af Auroras uppen-

[1] Frunck, a. a., s. 154.

[2] Frunck, a. a., s. 156.

[3] Hammarskölds närmare omvårdnad om Elgström synes ha sträckt sig till de sista sex veckorna af hans lif. Se ett bref till Livijn från september 1811 (Frunck, a. a., s. 352).

[4] Frunck, a. a., s. 160.

[5] Enligt Atterbom (a. a., s. 120) gaf försäljningen dessutom ett öfverskott, som öfversändes till modern.

[6] Frunck, a. a., s. 161.

Digitized by Google

barelse — men en högre Aurora väntade honom!" — Intressant är den i samma bref antydda motsättningen mellan Elgström och Atterbom under den förres sista tid; Atterbom skrifver nämligen: "Hans sista yttranden om sin trogne vän — i afseende på snille och förtjänst — må hafva varit hvilka som hälst, så kunna de visst icke förolämpa mig, än mindre störa den ängelsrena bilden af hans bättre jag i mitt inre. De böra blott som krankhetssymptomer bedömas. Emot mitt hjärta för vänner måste han väl icke egt något att invända." — Sannolikt är, att hvad Atterbom här åsyftar, icke är någonting annat än Elgströms kritik af prologen till Phosphoros i bref till Palmblad af 30 juli 1810[1] och hans missnöje öfver Atterboms elegi "Till Sofi***", yttradt i hans sista bref till Palmblad 20 september 1810.[2] — Slutorden i Atterboms bref lyda: "Jag är nog barnslig, om man vill, att önska, det han åtminstone fått dö *här*. Vi skulle då realiserat den rörande idéen, som han i alla sina diktningar målat af sin graf: en grön kulle, besådd af förgät-mig-ej, beskuggad af lindar — och i stumma betraktelser ofta af vänner beskådad."

Löftet att icke lämna Elgström obesjungen infriade Atterbom rikligt. I novemberhäftet af Phosphoros 1810 tryckte han bland sina "Dödsoffer" en melodisk sonnett "Till Elgström". I decemberhäftet, där tre dikter ur Elgströms kvarlåtenskap publicerades — "Kärlekens födelse", "Hilma", "Farväl" — för första gången med fullt utsatt författarnamn, besvarade Atterbom omkvädet i den sista dikten med ett "Echo". I samma häfte intogs en "Elegi" öfver Elgström, undertecknad S** och tillhörande de till Phosphoros anonymt insända bidragen.[3]

Den bästa minnesgärden lämnade dock Atterbom i sin trettio år senare författade biografi och karaktäristik af Elgström, som trots alla oriktiga detaljuppgifter på ett oförgätligt sätt har bevarat bilden af ungdomsvännen. Den upplaga af Elgströms skrifter, som han af vännerna bemyndigats att utge, såg aldrig ljuset — den

[1] Frunck, a. a., s. 112.
[2] Frunck, a. a., s. 142.
[3] Se »Anmälan» i slutet af första årgången, s. 383.

Digitized by Google

skulle f. ö. i öfverensstämmelse med Atterboms beklagliga utgifvarprinciper icke ha blifvit annat än en omarbetning af Elgströms poesi.

Elgströms graf på Klara kyrkogård var redan när Atterbom skref sin biografi "så bortglömd, att väl ingen nu lefvande kan utvisa dess plats." [1]

* * *

Per Elgströms lefnadsomständigheter ha ingenting märkvärdigt, men de ha något typiskt, inte bara för den romantiska generationen vid adertonhundratalets början, utan för den svenska odlingen och vitterheten öfverhufvud. Hans lefnadskurva återger i utpräglad form åtskilligt, som mer eller mindre fragmentariskt återfinnes hos t. ex. Thorild, Atterbom, Ingelgren, Tegnér, Stagnelius, för att ta några af de kända namnen och icke tänka på de många okända, idealisterna, bondestudenterna vid svenska universitet under flydda århundraden.

Fattigdomen och konditionerna ha för Elgström — liksom för så många andra — satt prägeln på studieåren. När han lämnat sin karga hembygd och på allvar smakat kunskapens lockande frukt i lärdomsstaden, reser sig genast det stora problemet, som Elgström formulerade i sitt äldsta bevarade bref: "Till äfventyrs gafs mig ej att lyfta mig ur torftighetens boja, den skall kanske för evigt tillbakahålla mina steg på vetenskapens fält."

Ur armodet och bekymren stiger, liksom på trots, en idealism, som icke känner halfhet eller dagtingan. Den filosofiska spekulationen och poesien ha varit de enda stora hufvudlidelserna i Elgströms lif — hans erotiska längtan var så genomdränkt med metafysik och poesi att den icke kan lösgöras därifrån. Hur vilsen och främmande har icke denna filosofiska tanke- och drömvärld varit i hvardagslifvets låghet och förströddhet! Atterbom berättar en rörande anekdot därom. Under hans besök hos Elgström blefvo deras förtroliga samtal stundom afbrutna af Elgströms småländska nationskamrater, som kommo för att på djäknemanér leka, skämta

[1] *Minnesteckningar och tal*, s. 121.

Digitized by Google

och brottas med kamraten. Till Atterboms förundran bytte Elgström då genast om sätt och skilde sig hvarken i dialekt, uppsyn eller åthäfvor från sina genuina landsmän; med en missnöjd min afbröt han hvarje Atterboms försök att föra samtalet in på ett poetiskt eller filosofiskt ämne. För dessa hans vänner var hela hans inre lif alldeles okändt; hans bemödande att likna dem "gick nära till ångest" försäkrar Atterbom. Så snart de aflägsnat sig var han sig åter lik. — Hvilken smärtsam erfarenhet, hvilket brådmoget mänskoförakt ligger det icke bakom det "vemodiga smålöje", som Atterbom såg hos honom vid dylika tillfällen.[1]

För Elgström var realiteternas värld djupt betydelselös; hela hans varelse sträfvade upp mot en högre rymd. Så till vida var han alltid romantiker. Den filosofiska formen för hans åskådning förändrades, men dess grundtendens var densamma. I de äldre prosafragmenten, i brefven till hemmet talar han ännu upplysningens formelspråk, men äfven däri uttrycker han en längtan, som aldrig riktar sig på de näraliggande verkligheterna, utan mot framtiden, mot aflägsna fantasibilder.

Man får af hela den abstrakta och spekulativa riktningen i Elgströms högre själslif icke dra den slutsatsen, att han icke kände verkligheten eller saknade praktiskt sinne för den, endast att han fann den låg och ovärdig. Brefväxlingen med Palmblad vitsordar i hög grad hans erfarenhet och hans säkra blick i världsliga angelägenheter. Men i sin poesi berör han aldrig den omgifvande verkligheten; hans Pegasos har förvillat sig i spekulationens ljusrymd och hittar icke tillbaka till jorden. De enda vittra alster, till hvilka han hämtat stoff ur lifvet omkring honom, äro hållna i en burlesk stil, som skall föreställa ironi; i själfva deras vårdslösa form röjer sig föraktet för ämnet. ("Bön till Neptunus", "Nödvändighet för Marstrands stad etc.", "Köpmannen", "Pastorsadjunkten", "Professor Synthesius".) Och dock visa särskildt de båda förstnämnda verklig iakttagelsegåfva. Än starkare framträder denna i de otryckta fragment, som meddelas i bilagorna; de föreskrifva sig från informatorstiden på Bremsegård vid Marstrand och återge samtal, som

[1] *Minnesteckningar och tal*, II, s. 89.

Digitized by Google

han uppsnappat, med en realism, en fotografisk trohet, som är högst anmärkningsvärd. Man igenkänner i den skrytsamme och okunnige hufvudtalaren med lätthet Elgströms patron.

Den för Elgström utmärkande idealismen är ju framförallt ynglingaårens; det finns en pubertetsidealism liksom det finns en pubertetsförälskelse, och båda ha en svår konfrontation med stränga fakta att genomgå. Under Uppsalatiden 1807—09 hade den sin blomning, något försenad af informatorsårens vedermödor. Romantiken hos Elgström bröt segrande igenom, och hans privata lif var lyckligt. Alltigenom sangvinisk, munter och ständigt omgifven af kamrater, lät han knappast tanken på framtiden eller oron för sin hälsa störa sig. Han synes ha varit häftig, men lätt försonad — kontroversen med polyfemisterna och några af brefven till Palmblad tyda därpå — han var mycket eftersökt af sina vänner, och det extatiska, visionära draget i hans väsen, så märkbart i hans dikter, tyckes icke ha framträdt i hans empiriska varelse. Det är Atterbom, som har bevarat minnet af hans syner: uppenbarelsen af Lars Gustaf Tegnér under hans informatorstid i Värmland och drömsynerna under Uppsalavistelsen. Det slagets bekännelser tyckas endast ha tillhört de förtrognaste ögonblicken, de nattliga samtal, hvilka Atterbom så hänförande skildrat, då Elgströms ögon brunno af en underbar eld och den hemvandrande vännen i månskenet på de ödsliga gatorna mellan husens darrande skuggor icke visste "i hvilkendera verlden — dödens eller odödlighetens — jag befann mig".

Den sista Stockholmsvistelsen, 1809—10, synes ha tett sig mera kritisk för Elgströms jämvikt. I själfva verket befann han sig väl på den punkt, då lifvet i fantasien icke längre tillfredsställer, knappast längre är möjligt på samma sätt som förr. Därtill kom att han nu definitivt var ställd på en post i verkligheten och togs i anspråk däraf, och hans krafter, tydligt försvagade, hade icke samma öfverskott för det inre lifvets behof som förr. Hans belägenhet belyses bäst af följande ställe ur ett bref till Palmblad af 30 augusti[1]: "Jag eger så litet min tid, att jag sällan får ingå i några betraktelser med mig själf. Allt det yttre stannar ikring mig, och

[1] Frunck, a. a., s. 128, kompletteradt ur originalet.

Digitized by Google

det tyckes, som de materiela, prosaiska människorne ville med våld rycka mig mer och mer till jorden. Herre Gud! Det eviga omtalandet af deras kroppsliga förhållanden, deras matlust, deras drick, deras stolgång! Jag kan förgås af den förtrytelse, jag måste förqväfva."

Man har intrycket af att Elgström stod inför en kris i sin utveckling, när döden kom emellan.

Men var hans andliga utveckling icke färdig, så synes han som människa ha varit mogen. Klok och anspråkslös, full af osjälfviska, rent sakliga intressen, mindre bekymrad om sin framtid än någonsin förr, ohågad för onödig strid men brinnande af ifver för den gemensamma saken, fåordig om sina bekymmer och lidanden — sådan ter sig hans bild i brefven från hans sista år. Det är en helt enkelt gripande ton i hans ofta muntra bref till Palmblad. Den 13 september försäkrar han, att hans tystlåtenhet beror på hans sjukdom och tillägger:[1] "Om min snarliga hädanfärd således skulle inträffa, önskar jag således, att du utbyter mina anapester hälst mot daktyler, och det ålägger jag dig högtidligen." Det gällde hans sedan posthumt publicerade elegi "Sjuklingens tröst" — i sanning, en värdig sista önskan af en svensk poet! Och att hvarken bönen eller dödstanken voro enbart skämt, visar brefslutet, där bönen upprepas och där Elgström på tal om en nyförvärfvad fosforistisk proselyt gör den af djupt vemod genomandade reflexionen: "Ni måtte vilja göra en alldeles ny uppsättning af folk. Ja, ja, allt förvandlas skall." — Ända in i hans sista bref (20 september) följa honom bekymren: redan märkt af döden ber han Palmblad att få låna 50 rdr för att kunna köpa sig fri från utskrifning och undgå att dö som landtvärnsman.

Man förstår, när man läser Elgströms sista bref, Hammarskölds yttrande ett år senare i bref till Livijn (12 september 1811): "De sista sex veckorna af hans lefnad förgäter jag aldrig."[2]

Utan att vara en stor poet har Elgströms gestalt en särskild poesi öfver sig: den blide lyrikern, som på diktens och odödlig-

[1] Frunck, a. a., s. 136.
[2] Frunck, a. a., s. 352.

Digitized by Google

hetstrons vingar ständigt sträfvar att höja sig öfver tillvaron, där han aldrig känt sig fullt hemma. Kring hans okända graf på Klara kyrkogård klingar det något af den "de brustna lyrornas välklang", som Levertin älskade att höra kring de stockholmska skaldevårdarna.

Bilagor.

Fragmenter.

Hör Anders har du inte sett, om gåskarlen älskat gässen — Nej det har jag intet, söta Far — Jag har ej eller märkt det — Sådant skall du se efter —

Jag har så ondt här i bröstet — De där benen här nere, som Herrn vet, ha alldeles svulnat — Ja, det var verkligen underligt; ty sådant plägar eljest endast inträffa med köttet.

Jorden måtte verkligen ha kommit några skrott ur sin bana; ty det har varit kallt med västan. — Nej, nej, men. — Hennes axel måste säkerligen vridit sig galet.

Den tiden, må herrn tro, var det roligt, att lefva, då hade vi pengar, som skopinnar, och vin — det drack vi som skit.

Se där bara, hur månan spitsar sig -- Det står ibland en ring omkring honom, och det är intet eller goda tecken — Desse här fiskarne de ändå bra dumma, sådant dära anmärker de alldrig.

Allt hvad ni läser duger inte mycket — Det är visst ingen af professorerne, som kan urskilja de bästa gödsel sorterne — och Herrn, som varit här snart ett år, förstår sig ej på att kasta en vad.

Skyarne gå så starkt för nordvesten — se där står en stor bank — Det måtte visst vara annan vind i sjön — Hör hur det susar på sörskären. Han har varit så länge östlig, att det väl måtte bli någon brytning — Det är alltför underlig med honom — han går kompasen rundt omkring. Det liknade sig så väl i förgårs; men han sörade sig dagen därpå.

Digitized by Google

Lejeby fors i Halland — det är underligt, att han ej står upptagen i Geografien — ehuru vattnmassan inte är så stor som vid Trollhättan, där alla floder, som utlöpa i Venorn, ha sitt aflopp — han hörs 7 a 8 mil — vid Helsingborg.

Det går en stark ström i sundet — susningen måtte och bör höras ända till Strömstad. — Men det låter något öfverdrifvit — Jag försäkrar, att det är sanning och förfarna Skeppare kunna intyga det.

Hamnen i Helsingör är ganska osäker. Där blir en hvirfvel af hela den vattncolonnen, som kommer från Östersjön och Bälterne. — Men de ligga ju inte så till, att det är möjligt. — Det ska Herrn inte säga mig; ty jag har i min ungdom rest på Seland och kan således tala af egen ärfarenhet. — Men lilla Bält, som går emellan Jutland och Fyen, hvad kan det ha för inflytande härvid — Det är klart, att det ej kan vara så stort där — men när vädret blåser starkt ifrån Norrsjön öfver Jutland så förstås det af sig sjelf — Jutland är ju en Ö — är det icke så Bror Jacob — å jo — Farbror, det är den visst — å nej — han lär efter allt hvad jag märkt på Chartorne vara en Halfö. Det vet väl Fredrik och kan instämma med mig. Å ja det är den — Jutarne undsluppo genom hans bestyrkning, att bli afskurne från Holstein, eller som min Grossör nämner — Danska Pommern.

Var ni inte och såg den där Hvalen, Ramsten — Nej Herr Patron: men de sade, att han inte var så stor — å då var det en springare. — En sådan står alltid och äter i sillbergen. Gud ske lof, det ser något väl ut — En stimme, må tro, är förfärligt stor — han är flere (8) mil lång —

Grönland är beläget högst i nord — men hör till Amerika — Ja, så, då måtte Amer. stöta intill Norrige — —

Se icke en tjock dimma det står ute — Den kan naturligtvis inte härledas af några uppstigna partiklar från jorden; ty om vintern är det ju så kallt, att [det][1] ej kan uppgå några ångor —

Hafvet är så djupt på sina ställen att [man inte kun][1] nat mäta

[1] Papperet söndrigt.

Digitized by Google

det; men det kan ju intet vara bottenlöst, då skulle det fördränka de som bodde under oss —

Vet ni Jonsson, när den son skall grisa. Efter min räkning bör det vara i Januari.

Ur **Bön till Neptunus.**

I Hansellis upplaga har en afdelning i »Bön till Neptunus» utelämnats; som exempel på Elgströms iakttagelsegåfva och miljökännedom meddelas den här.

1:o. *Folkökningen.* "Ju mera välmågan tilltar i alla klasser, ju mera främjas äktenskap" — det vet en Bonde på Hisingen. Utaf mortalitetslistorna vet man att de föddas antal öfverstiger de dödas; men kommer hunger och dyr tid — tvenne förfärliga Syskon, förlorar sig äfven den manliga aflelsekraften och sielfve Petitmätren, som smålog, när han speglade sig, ser harmsen ner på sina apostroferade vador. Jag är öfvertygad, att mången under denna period uppsagt sin offertjenst åt kärleken, och fördömt sig till enbetssäng af fruktan att öfverraskas af sin hustrus behag, och hvad var orsaken till denna martyrisering? — Hans farhåga, att bli välsignad med en liten underpant, till hvars försörjande han ej mer har att använda sina sportlar på grumsen. Helt visst har hans kärälskliga hälft knarrat öfver denna Ekonomi; men jag vördar hans försiktighet och rättvisar hennes missnöjen. Nu kunde väl hända, att han har en stark nerfspänning, utan att han vill äfventyra att öka sin familj, följaktl. måste han ju lurendreja med sin ömhet. Nu är det mången man, som genom nyckelhålet tittat in i sin Makas enslighet och dyrt fått betala sitt nyfikna ögonkast, och det kan ju äfven ske, att hon gör en uptäckt, som berättigar henne att taga förskott af en annan? Häraf uppstår således oenighet och de bägge Kontrahenterne kunna träta så länge tills tungan slutligen lådar vid gomen. Är nu ett allmännare välstånd, bli hustruns privilegier icke förkränkta, mannen hvilar sig vid hennes sida, sedan han om dagen bevakat saltningen, och drar igen sparlakanen. Nu äter han väl,

Digitized by Google

tar sin middagslur och sofver större delen af natten, följaktligen födas friska barn. Modren är glad — därföre sköter hon dem väl — diar dem med sin egen mjölk, om så står till finnandes, och försäkrar dem en god helsa. Med den kunna de lära något och således bli nyttige för fäderneslandet, och när de bli gagnelige Medborgare kunna de äfven förmoda att kunna förvärfva den eviga saligheten. Men för att uppnå desse ändamål, måste folket kunna ha sin bärgning, och då dess rikedom här gömmes i vattnet, är det ju naturligt, att det åkallar dig, åldrige Neptun, att du ville öppna dina håfvor. Då följa

2:do att sedan nu könen befryndat sig, får Prästen inkomst för dop, för kyrkotagning och för vigsel, — Länsmannen litet mera smygpenningar för sin försumlighet att försegla pannorna, — att Grossörn blir mera andtruten af högmod och kräfstinn af fåfänga, — att Krämarn kan krysta sig spänd af anspråk och kolik och börja profetera om kursen, att flickorna kunna agiotera med sina graser [sic] och dö af känslor och af förkylning, att Fruarne bli mera småstadshögfärdige och litet löjligare moddockor, att Enkorne slippa Postillan och ej behöfva anatomisera sin nästas rykte, att gamla Kärringar kunna pryda sig med mera uträkning och sminka sig med mera framgång, att Krögarne få sälja mera panaseer [sic] och flera uddevallor och fiskrarne således kunna köpa dem och vid högtidliga tillfällen deponera kostligheten i kromors förkläde, att Gubbarne litet hastigare dö af gikten eller podagern och med sitt kadaver rikta Prästen och Dödgräfvarn, sedan det likväl förrut blifvit purgeradt af Doktorn, och att alla i gemen och hvar och en i synnerhet, den rike och den fattige, kunna lefva utan att ofredas af björnar och slutligen parenterad och begråten nermyllas i jorden och Arfvingarne ge en passande likstol och därefter tvista för att dela förmögenheten med Advokaten.

3:io. Rikets Finanser.

Digitized by Google

Campus Elysii

Några bibliografiska anteckningar

af

Johannes Rudbeck.

En af dem, som hårdast drabbades af den ödesdigra Uppsalabranden anno 1702, var säkerligen gamle Olof Rudbeck, hvilken då förlorade så godt som hela upplagan af den vid tiden för branden nästan färdigtryckta fjärde delen af Atlantican samt en stor del af upplagan utaf tredje delen. Hans största förlust var dock, att i lågorna förtärdes det stort anlagda botaniska planschverket Campus Elysii eller Glysis wald, hvaråt han och flera af hans barn samt många andra under åratal arbetat och hvaråt icke så ringa kostnader blifvit nedlagda. Otvifvelaktigt hade — om branden ej kommit emellan — detta verk, som i fullständigt skick skulle innehålla alla då kända växter, beräknade till 10 à 11,000, afbildade och beskrifna efter lefvande eller i herbarier förvarade exemplar, blifvit ett den tidens märkligaste botaniska arbete.

Hvad först angår namnet å detta verk har detsamma skrifvits olika: Campi Elysii, Campus Elysius och Campus Elysii. Att döma af andra delens titel (se nedan) är Campi genitivus singularis, hvilket äfven bestyrkes af några uttryck i företalet till samma del. Riktigast torde därför vara att skrifva Campus. Häremot kan ju dock invändas, att man såväl på svenska som latin vanligen använder pluralformen elyseiska fälten, campi elysii, och äfven Olof Rudbeck själf skrifver i ett bref (16 aug. 1701): libro botanices seu Camporum Elysiorum primo... Alla äldre författare hafva

Digitized by Google

ock användt formen Campi Elysii, så Linné och flera efter honom, men Schück är den förste som öfvergått till benämningen Campus Elysii. Elysii kan antingen vara genitivus af Elysium eller adjektivet elysius i genitivus singularis eller nominativus pluralis. Om man använder formen Campus är sålunda att välja mellan Elysii, genitivus af Elysium, eller elysius. Jag har valt det förra beteckningssättet, som mest öfverensstämmer med den svenska titeln Glysis wald.

Arbetet med Campus Elysii påbörjades redan på 1670-talet och tillgick så, att man först afritade växterna, och att därpå efter dessa teckningar trästockar utskuros för att användas vid tryckningen. I de tryckta delarna äro nämligen växterna afbildade i träsnitt. Uti en år 1685 af Rudbeck affattad räkenskap[1] omnämnes, att 1,500 trästockar förfärdigats för Campus Elysii, om hvilka han säger "sedan haffwer mina barn dem rijtat till större dhelen, undantagandes dhee 610, som M. Samuel Buskenfelt ritat à 16 öre stycket". Men Rudbecks plan var ej allenast att utgifva från trycket detta i sanning storslagna botaniska verk utan äfven att åstadkomma en samling handritade växtafbildningar, hvilka målades i naturtrogna färger. Härom skrifver han (bilaga till bref den 13 jan. 1697) "dessutom är det stora botaniska wärcket, som jag nu i 7 åhr arbetat på i regal papper 12 stora volumina med färgor, till 6,100 stycken färdiga". Häraf följer att arbetet med ifrågavarande färglagda planscher skulle påbörjats 1690, således åtskilliga år senare än arbetet med aftecknandet och utskärandet af de för den tryckta upplagan afsedda figurerna. Naturligtvis måste för dessa stora planers realiserande anlitas en mängd tecknare, af hvilka här nedan några namngifvas. Bland de skickligaste af dessa voro utom Olof Rudbeck d. ä:s son Olof och två döttrar Wendela och Johanna Kristina äfven två bröder Holtzbom, Andreas och Henrik. Om dessa senare skrifver Olof Rudbeck d. ä. i ett bref den 4 oktober 1699 till universitetskanslern: "eliest sosom E. G. Excellens hafver nådigast förunt begge Holtzbommarna conti-

[1] Se Annerstedt, *Bref af Olof Rudbeck d. ä.*, sid. 244.

Digitized by Google

nuation i deras stipendio för deras snällheet ok flijt i studierna, så ok för deras stora arbete medh botaniske figurernas affritande så med lefvandes färgor, som på de trästycken som skurna äro til att tryckas." Vi se häraf att bröderna Holtzbom anlitades såväl för samlingen af färglagda planscher som för de för träsnidaren särskildt afsedda teckningarna.

Märkligt nog räddades undan branden och finnas ännu bevarade elfva band af de för hand ritade och färglagda teckningarna, nämligen delarna 2—12, hvilka tillhöra det de Geerska fideikommissbiblioteket på Leufsta bruk i Uppland. I företalet till den tryckta upplagan af andra delen hänvisa författarna till dessa teckningar, i det de säga: "Är nu någon begirig at låta thenna delen med sköna färgor öfwerdragas (som de kalla illuminera) så äro här på orten några snälle ynglingar til finnandes, som thet för en skiählig penning warda giörande, effter the tolf stora böcker i regal folio, som innehålla alla örter i hela werlden med lefwande färgor afritade." Det är väldiga folianter — bladen hålla 50 cm. i höjd och 33 cm. i bredd — bundna i pergament. De utomordentligt välgjorda växtafbildningarna bibehålla allt fortfarande sina färger lika friska och vackra, som hade de utförts helt nyligen. Bilderna, som nästan utan undantag äro anbragta å bladens framsida, uppgå i dessa elfva band till ett antal af bortåt 6,000. En mängd afbildningar äro af tecknarna signerade. De vackraste teckningarna äro utförda af Olof Rudbeck d. y., hvilkens signatur, O. R. f., har iakttagits å icke mindre än 538 ställen.[1] Af öfriga tecknare kunna här nämnas, utom de förbemälda, Filip Jakob Thelott, Olof Thelott, Samuel Buschenfelt, S. Elvin, Magnus Romell, Samuel Skunk m. fl. Detta enastående verk är visserligen väl bevaradt å sin nuvarande plats, men man kan icke undgå hysa en liflig önskan, att det blefve deponeradt i något af våra offentliga bibliotek, där det än säkrare skulle skyddas och därjämte blifva lättare tillgängligt för forskare.

[1] Enligt meddelande af E. G. Lilljebjörn.

Digitized by Google

Banden innehålla enligt M. B. Swederus, i Nordisk tidskrift 1878, hufvudsakligen följande växter:

Del II: Irideæ, Narcissineæ, Liliaceæ, Orchideæ; III: Cruciferæ, Polygoneæ, Chenopodiaceæ och Compositæ; IV: Compositæ, Fumariaceæ, Umbelliferæ, Valerianeæ; V: Solanaceæ, Papaveraceæ, Ranunculaceæ, Aroideæ; VI: Violarieæ, Alsinaceæ, Labiatæ, Personatæ, Primulaceæ: VII: Primulaceæ, Boragineæ, Compositæ, Crassulaceæ, Euphorbiaceæ; VIII: Convolvulaceæ, Primulaceæ, Ranunculaceæ, Liliaceæ, Cucurbitaceæ, Papilionaceæ; IX: Rubiaceæ, Papilionaceæ; X: sporväxter, stråldjur, Cynarocephalæ; XI: Papilionaceæ, "Arbores"; XII. Rosifloræ, Ribesiaceæ, Cacteæ, Ericineæ, Coniferæ, Palmeæ m. fl.

De många bildernas utskärande i trä var gifvetvis ett både svårt och tidsödande arbete, som fortskred långsamt och ofta var nära att afbrytas i brist på medel. Emellertid fanns en mecenat, grefve Karl Oxenstierna, som lämnade bidrag till "formsnidarens" aflönande. Han skänkte sålunda för detta ändamål 1678 502 daler kopparmynt, 1679 668 dlr, 1680 460 dlr, 1681 500 dlr, 1682 och närmast följande år 600 dlr årligen. Sedan synes dock understödet hafva indragits, ty Olof Rudbeck d. ä. skrifver den 19 mars 1685 till Oxenstiernas bokhållare Petter Olsson och beklagar sig öfver, att medlen till det botaniska verket "äro uptagne til munteringh" och att formsnidaren tillskrifvit Rudbeck ett "skamlöst bref säiandes migh wilia låta honom och hans hustru, som sittia med 5 små barn, swälta ihiäl . . . han (formsnidaren) är wäl en mecta mestare att skiära, men ok temligh hetsick ok owättigh." Frikostiga bidrag lämnades äfven af Uppsala akademi, Karl XI och Magnus Gabriel De la Gardie. Rudbeck talar på flera ställen i sina bref om formsnidaren dock utan att närmare angifva, hvem han var. Dennes namn är dock bevaradt, han hette Johan Kristoffer Höjer,[1] och han användes under många år af Rudbeck, för det "stora botaniska verket". Sålunda omnämner Rudbeck att under åren 1678—januari 1685 i trä skurits 1,500 figurer, i mars 1685

[1] Ett kvitto af Höjer d. 5 jan. 1685 för utskärning af 1,500 figurer till det

Digitized by Google

voro 1,600 färdigskurna och i december samma år 1,800 figurer. I februari 1687 hade antalet trästockar stigit till 2,000. Under år 1696 förfärdigades 229 figurer, som kostade med päronträ, sågningen, hyflingen, poleringen, ritningen, skärningen, korrektur och papper 5 daler stycket (bil. till bref d. 13 jan. 1697). Ända till 1695 synes Höjer ensam hafva haft detta arbete om hand. Under åren 1695—1696 hade han ett biträde. 3,200 figurer voro då utskurna. År 1697 lyckades Rudbeck utverka anslag till ytterligare fyra formsnidare, bland hvilka voro de förenämnda bröderna Filip Jakob och Olof Thelott.

Vi skola nu öfvergå till de delar af Campus Elysii, som kommo under pressen.

Andra delen.

Den del, som först utgafs från trycket, var del 2, och Rudbeck angifver i denna dels företal anledningen till, hvarför man gjorde början med denna och ej del 1. Orsaken var att del 2 innehöll växter, som kunde göra anspråk på mera allmänt intresse såsom narcisser, hyacinter, tulpaner och liljor, medan del 1 innehöll hufvudsakligen olika slags gräs. Tryckningen af del 2 begynte 1696, hvilket år 4 ark trycktes. Upplagans storlek var 300 ex. på vanligt tryckpapper utan vattenstämpel, hvarjämte 10 ex. trycktes på af konungen skänkta 2 ris "fint regal skrifpapper". Detta senare papper har en vattenstämpel: en vapensköld, hvaröfver en lilja. Äfven förekomma, såsom vattenstämpel, bokstäfverna: LLAR. Så vidare raskt fortskred emellertid ej tryckningen, ty i januari 1700 voro endast 30 ark färdiga, men i mars samma år hade man dock fått 51 ark tryckta, och arbetet blef fullbordadt på hösten 1701, då det utkom med denna titel:

---

botaniska verket är aftryckt hos Annerstedt, s. 244. Höjer fick för dessa 3 daler kopparmynt per styck jämte någon extra ersättning.

Digitized by Google

Campi Elysii liber secundus, opera Olai Rudbeckii, patris & filii, editus. Upsaliæ. Then andre delen af Elysis wald igenom Olof Rudbäck, fadren och sonen, uthgången och tryckt uti Upsala åhr 1701.

Stor folio, 244 sidor (4 opag. + 1 — 239 + 1 hvit). Tryckningen utfördes å det Rudbeckska tryckeriet. De opaginerade sidorna i början innehålla utom titeln ett företal på latin och svenska å två sidor samt en förteckning å de i arbetet citerade botaniska verken, 154 till antalet. I öfrigt innehåller denna del träsnittsafbildningar af 623 växter. Några figurer äro signerade, såsom å sid. 93 AH (= Andreas Holtzbom), sid. 95 WR (= Wendela Rudbeck) och JCR (= Johanna Christina Rudbeck), sid. 180 PJT (= Philip Jacob Thelott) och sid. 226 OR (= Olof Rudbeck). Vid afbildningarna förekomma växternas namn på latin och svenska jämte beskrifningar och en del andra uppgifter.

Då tryckningen afslutades en kort tid före den ofvan omnämnda Uppsala-branden, som i maj 1702 lade en stor del af den gamla lärdomsstaden i aska och äfven förstörde den kvarliggande delen af Campus Elysii-upplagan, är gifvet, att ej så många ex. af del 2 hunnit spridas och sålunda lyckats undgå elden. För närvarande äro endast följande nitton ex. kända hvilka tillhöra:

H. M:t Konungen 1 ex. (har tillhört konung Oskar II); Kungl. biblioteket i Stockholm 3 ex. (1 ex. från Rosenadlerska bibl., 1 ex. från Rålambska bibl., 1 ex. defekt); Vetenskapsakademiens bibliotek 1 ex. (Bergianska bibl.); Karolinska institutets bibliotek 1 ex. (defekt, från Sundhetskollegium); Uppsala universitets bibliotek 1 ex. (har tillhört grefve J. Cronstedt); Lunds universitets bibliotek 1 ex.; Linköpings gymnasiebibliotek 1 ex. (har tillhört bergsrådet N. Dahlberg); Säfstaholms bibliotek, grefve Bonde, 1 ex. (från Hesselby 1756); Ericsbergs bibliotek, frih. Bonde, 1 ex. (från G. E. Klemming); Leufsta bruks bibliotek, frih. de Geer, 1 ex. (har tillhört Olof Rudbeck); Skoklosters bibliotek, grefve Brahe, 1 ex. (har tillhört O. J. Broman); frih. Joh. Rudbeck 1 ex. (från L. O. Fägerstens auktion 1848, 40 rdr., har tillhört frih. R. C. G. Rudbeck); Kejserliga biblioteket i Petersburg 1 ex. (har tillhört prof. K. P.

Digitized by Google

Thunberg och J. P. von Suchtelen); British museum i London 1 ex. (har tillhört J. Banks); Oxfords universitetsbibliotek 1 ex. (ha tillhört W. Sherard); Linnean Society i London 1 ex. (har tillhört Carl v. Linné); Brera-biblioteket i Milano 1 ex.

Af de tio ex., som trycktes på bättre papper, äro, så vidt jag har mig bekant, tre ex. i behåll, nämligen det Rålambska i Kungl. biblioteket i Stockholm, Uppsala universitets biblioteks ex. och Leufstaexemplaret. Uppsala-exemplaret är det vackraste och har storleken 506×307 mm., då vanliga storleken är omkr. 450×280 mm. I bokauktionskatalogen öfver Olof Rudbeck d. y:s boksamling, såld 1741, finnes ej upptaget något ex. af Campus Elysii. De honom och hans fader en gång tillhöriga ex. hade tydligen då redan bytt ägare.

Ett ex. af del 2 såldes från Uppsala universitetsbibliotek för 5 rdr 26 sk. 8 rst. enligt konsistoriiprotokollet den 28 mars 1778. Möjligen är detta samma ex., som gick å Aurivillius auktion 1787 och sedermera å Fägerstens auktion (se ofvan). För öfrigt hafva ex. sålts å följande auktioner: Peringskölds 1726, G. Benzelstiernas 1747, Erik Henriksson Ströms 1749, C. U. Hiernes 1750, C. Ehrenpreus' 1761 (95 rdr), C. H. Wattrangs 1767, G. Ruuths 1767 Vult von Steijerns 1768 och C. Alströmers 1846. Antagligen har ett och samma ex. förekommit på flera af dessa auktioner. J. E. Wikström, Conspectus litteraturæ botanicæ, uppgifver, att ex. funnits hos grefve Clas Fleming (finnes ej nu i Uppsala) samt i fyra utländska enskilda samlingar. Hvar dessa 5 ex. nu finnas, har jag ej kunnat utreda.

Första delen.

Tryckningen af denna del, jämväl utförd å det Rudbeckska tryckeriet i Uppsala, påbörjades redan innan den andra delen blef utgifven och var halffärdig i september 1701. Under våren nästpåföljande året hade man tryckt 56 ark, då den stora eldsvådan för alltid afbröt tryckningen och så när som på ett par exemplar förstörde hela upplagan af denna del. Någon titel finnes icke.

Digitized by Google

Formatet är detsamma som för den först tryckta delen och sidorna äro paginerade 1—224. Sidan 42 är felaktigt paginerad med 46, sidan 123 med 125 och sidan 126 med 124. Vi finna i denna del 558 växtformer afbildade, till största delen Gramineæ, några Cyperaceæ m. fl. Äfven i denna del äro några bilder signerade, såsom å sid. 6, 7, 13, 19, 22—24, 28, 29 och 31 WR (= Wendela Rudbeck), sid. 4, 8, 10, 22, 31 och 36 JCR (= Johanna Christina Rudbeck), sid. 65 OT (= Olof Thelott), sid. 127 i monogram PJT (= Philip Jacob Thelott) och sid. 24—26, 28, 36, 52, 58 och 68 SBF (= Samuel Buschenfelt).

Utom några lösa blad äro endast två exemplar af denna del kända, i Kungl. biblioteket i Stockholm och i Leufsta bruks fideikommissbibliotek, och då dessa erbjuda åtskilligt af intresse skola vi något närmare beskrifva desamma.

Kungl. bibliotekets exemplar innehades i början af 1700-talet af Erik Benzelius d. y. men utlånades i början af 1720-talet till den engelske botanisten W. Sherard, med hvilkens boksamling detsamma, efter Sherards död, kom till Oxfords universitets bibliotek. Sedan G. E. Klemming vid granskning af några i Benzeliska brefsamlingen i Linköpings bibliotek befintliga bref från Sherard[1] upptäckt, att exemplaret icke skänkts utan endast lånats till denne, lyckades man återförvärfva exemplaret till Sverige. Till Kungl. biblioteket öfverlämnades det den 12 januari 1863. Exemplaret är emellertid icke fullständigt, enär sid. 41—48 saknas och äro ersatta med handskrifna sidor. Det är tryckt på vanligt tryckpapper utan vattenstämpel.

Ett andra exemplar af första delen, som tillhört Olof Rudbeck d. y., försåldes till hofmarskalken friherre Carl de Geer på Leufsta (född 1720, död 1778), men under en lång tid synes dess tillvaro å Leufsta hafva undgått forskares uppmärksamhet. J. E. Wikström beskrifver i sin Conspectus litt. bot. sid. 228, huru vid ett besök i Leufstabiblioteket 1811 detta exemplar icke kunde anträffas. Emellertid har detsamma där återfunnits. Båda delarna 1—2 äro in-

[1] Dessa bref daterade London 15 okt. 1723, 13 okt. 1724 och 27 juli 1725 finnas i fotolitografiskt aftryck i Kungl. biblioteket.

Digitized by Google

bundna i ett pergamentband. Sidorna 1—120 af första delen äro tryckta på det bättre papperet, hvarå, såsom ofvan är nämndt, några exemplar af del 2 blefvo tryckta. Däremot äro de återstående sidorna tryckta på vanligt tryckpapper utan vattenstämpel. Dessa sistnämnda sidor bära på flera ställen märken efter brandrök, säkerligen ett minne af den stora Uppsala-brandens giriga lågor, hvilka dock i detta fall gingo miste om sitt rof.

I två afseenden är Leufsta-exemplaret ett unicum.

Först och främst finnas här de i Stockholmsexemplaret saknade sid. 41—48, hvilka sålunda endast finnas i detta å Leufsta förvarade exemplar. De motsvarande, handskrifna sidorna i Stockholmsexemplaret synes vara kopierade efter samma tryck som Leufstaexemplaret och på 1700-talet. Således togs afskriften, om ej ett tredje exemplar existerat efter branden, innan Stockholmsexemplaret gjorde resan till England, antagligen redan före dess utlämnande till Benzelius.

Därjämte är att märka, att sid. 1—40 i Leufsta-exemplaret icke äro af samma sättning som motsvarande sidor i Stockholmsexemplaret, utan föreligga i en hittills icke observerad, ny upplaga. Träsnitten å dessa sidor äro i båda ex. sida för sida desamma, dock har den olikheten bemärkts, att de båda figurerna å sid. 21 i Leufstaexemplaret äro signerade SBF och WR, då de däremot i det andra ex. äro utan signaturer. Texten företer däremot en hel del olikheter och är i Leufsta-exemplaret fullständigare, så t. ex. äro åtskilliga citerade författares namn här ej så starkt förkortade som i Stockholmsexemplaret. Detta senare ex. synes tillhöra den första upplagan, till bevis hvarför kan, utöfver nyssnämnda olikhet i texten, anföras följande:

å sid. 33 äro i Stockholmsexemplaret under de båda sista figurerna tryckta orden: longiore B & longiore A, hvilka i Leufstaexemplaret äro rättade till: longiore A & breviore B;

å sid. 35 står i Stockholmsexemplaret orätt: n:r XXII, som i det andra ex. är rättadt till XXVII, o. s. v.

De båda upplagornas förekomst kan möjligen förklaras sålunda, att man först börjat trycka del 1 men afbrutit tryckningen med

Digitized by Google

sid. 40 för att i stället trycka del 2; när sedan del 1 skulle utgifvas, har man tryckt om denna del från början.

Utom de nu beskrifna två exemplaren finnas endast några lösa blad i behåll af del 1, nämligen:

i Uppsala universitets bibliotek sex blad, innehållande sidorna 11—14 och 25—32,

hos frih. Joh. Rudbeck fyra blad, sid. 25—32, och

i British museum likaledes fyra blad, sid. 25—32.

Samtliga dessa blad äro af samma upplaga som Leufsta-exemplaret, men tryckta på vanligt tryckpapper.

Enligt J. E. Wikström, a. a., ägde äfven grefve von Suchtelen af del 1 tolf blad, sid. 9—16, 25—32, 99—102, 130 och 135(?), hvilka förut tillhört professor K. P. Thunberg. Dessa blad torde nu, om de finnas kvar, innehafvas af Kejserliga biblioteket i Petersburg.

Hos några författare har förekommit uppgiften, att af del 1 skulle existera ännu ett tredje ex. (se Wikström). Denna uppgift vinner ett visst stöd däraf, att uti den i Stochholm år 1757 tryckta katalogen öfver Olof Joh. Bromans boksamling å sid. 56 finnes upptaget: Ol. Rudbeckii patr. & fil. Campi Elysii, tom I & II, Ups. 1701. Bromans boksamling såldes på auktion i Uppsala år 1761 efter en detta år nytryckt förteckning, i hvilken emellertid icke förekommer något ex. af Campus Elysii. Uppgiften om "tom I" i den förra katalogen är troligen ett misstag. Broman omnämner i ett af honom på 1720—1730-talen skrifvet arbete, att han af Olof Rudbeck d. ä. erhållit Atlantican och dennes "Glysisvallurs 2: del".[1] Hade Broman jämväl fått första delen af Campus Elysii, skulle han säkerligen ej glömt omnämna detta. Bromans ex. af del 2 finnes nu å Skokloster. Tillsvidare torde man få anse, att något tredje ex. af del 1 icke existerar.

Olof Rudbeck d. ä. uppger att i Uppsalabranden förstördes, utom de tryckta upplagorna, 6,000 à 7,000 för det botaniska verket färdigskurna träsnitts-stockar, och härigenom omöjliggjordes utgifvandet af nya upplagor eller fortsättningen. Emellertid räd-

[1] Se *Samlaren*, årg. 1897, sid. 38.

Digitized by Google

dades undan elden en mindre del af stockarna, hvilka synas hafva kommit i olika händer. Åtskilliga af dem, omkring 130 stycken, innehades af Linné, efter hvilkens död omkring 90 stycken med Linnés öfriga samlingar på 1780-talet försåldes till engelsmannen James Edvard Smith i London.

Dessa trästockar hafva två gånger blifvit reproducerade.

Katalogen öfver Linnean Societys bibliotek i London upptager under Olof Rudbecks namn: Campi Elysii, Liber primus, Icones 21 (ectypa). Då af denna anteckning icke tydligt framgår, hvad som därmed afses, begärde jag för någon tid sedan att få hitlåna dessa i litteraturen förut ej omnämnda "icones", hvilket äfven välvilligt beviljades af bibliotekets föreståndare. De befunnos utgöra en foliant, i halffranskt band med rygg och hörn af grönt skinn. Å ryggen är denna titel anbragt: Rudbeck, Proofs for Campi Elysii lib. 1. Volymen består af 22 (ej 21) ark eller 44 blad i storleken 33 × 20 cm. Papperet har en vattenstämpel: ett monogram af bokstäfverna I och S, omgifvet af en bladkrans, hvarå en krona. Denna vattenstämpel har storleken 8 × 6 cm. Å bladen finnas aftryck af 134 för Campus Elysii utförda trästockar. Träsnitten förekomma endast å arkens ena sida. Text saknas, men förekommer denna handskrifna titel: Icones XXI ex tomo 1° operis rarissimi Olavi Rudbeckii Campi Elysii dicti. E bibl. Linn. 1784. Figurerna äro, i den ordning de förekomma, numrerade med blyerts 1—134 (n:r 71 innehåller två olika figurer, hvadan antalet figurer i nedanstående tabell blifver 135). N:r 19 och 20 saknas numera. I samma band finnes äfven en af Smith uppgjord förteckning å träsnitten, hvilken upptager de nu saknade n:r 19 och 20. Dessa nu ifrågavarande 134 träsnitt synas hafva medföljt Linné-samlingarna till London (jämte en hel del af Olof Rudbeck d. ä:s och d. y:s tryckta arbeten) och utgöra antagligen ett aftryck, som gjorts här i Sverige (af Linné?). Härför talar ju den omständigheten, att samlingen omfattar 134 n:r eller ungefärligen det antal stockar som Linné ägde, medan Smith endast erhöll omkring 90 stockar.

Dessa sistnämnda blefvo af Smith utgifna 1789 med denna titel:

Digitized by Google

Reliquiæ Rudbeckianæ sive Camporum Elysiorum libri primi, olim ab Olao Rudbeckio patre et filio, Upsaliæ anno 1702 editi, quæ supersunt, adjectis nominibus Linnæanis. Accedunt aliæ quædam icones cæteris voluminibus Rudbeckianis aut destinatæ, aut certe haud omnino alienæ, hactenus ineditæ. Cura Jacobi Edvardi Smith. Londini, MDCCLXXXIX. Impensis editoris.

Stor folio, 44 sidor (8 opag. + 1 — 35 + 1 hvit). Å blad 2 en dedikation till professor Johan Gustaf Acrel i Uppsala; å blad 3 ett förord dat. april 1789, däri Smith redogör för Campi Elysii öde; å blad 4 index. Därefter äro å pag. 1—35 trästockarna aftryckta med hänvisningar till Campus Elysii del 1 för dem, som där förekomma. Upplagans storlek är mig obekant, men torde ex. däraf vara tämligen sällsynta.

Af nedanstående tabell framgår, hvilka figurer förefinnas i de båda upplagorna, den äldre kallad: "Icones", den senare af Smith utgifna: "Reliquiæ Rudbeckianæ". Figurerna äro upptagna i den ordning de hafva i Campus Elysii.

Campus Elysii I	Icones	Reliquiæ Rudb.	Campus Elysii I	Icones	Reliquiæ Rudb.	Campus Elysii I	Icones	Reliquiæ Rudb.
sid. fig.	n:r	sid.	sid. fig.	n:r	sid.	sid. fig.	n:r	sid.
56, XXVII	57	1	62, IV	4	4	74, I	74	8
56, XXVIII	127	1	63, VIII	29	4	75, II	81	—
56, XXIX	46	1	63, I	24	5	75, III	36	—
57, XXXI	11	2	63, III	98	—	75, IV	38	—
57, XXXIII	13	2	64, V	41	5	76, V	113	—
57, XXXIV	15	2	64, VII	8	5	76, VI (V)	28	8
57, XXXV	45	—	65, IX	59	6	76, I	34	8
57, XXXVI	18	3	65, X	91	6	77, IV	117	9
57, XXXVII	92	3	65, XI	48	—	77, V	17	9
60, I	112	3	66, XII	35	6	77, VI	94	9
60, II	111	—	67, XIIII	78	—	77, I	79	10
60, III	108	3	67, I	6,119	7	79, IV	66	11
61, VI	68	—	70, VI	72	7	79, VI	86, 87	11
61, IX	114	4	70, VII	67	—	80, I	76	11
61, X	50	—	71, VIII	106	—	80, I	71	12
62, II	82	—	72, XIII	128	7	80, II	71	12

Digitized by Google

Campus Elysii I	Icones	Reliquiæ Rudb.	Campus Elysii I	Icones	Reliquiæ Rudb.	Campus Elysii I	Icones	Reliquiæ Rudb.
sid. fig.	n:r	sid.	sid. fig.	n:r	sid.	sid. fig.	n:r	sid.
81, III	118	12	95, XI	23	20	107, V	116	—
81, I	121	12	95, XII	3	20	108, X	63	28
81, III	129	13	96, XIII	107	20	108, I	84	29
82, V	2	—	96, XIII	5	21	109, I	115	29
82, VII	88	—	98, 3	73	—	110, II	133	—
82, VIII	93	13	99, II	39, 131	22	111, II (I)	27	—
83, IX	47	13	99, III	85, 125	22	112, III	80	30
84, I	75	14	100, IV	26	—	—	16	31
84, II	31	—	100, V	52	—	—	54	21
85, III	70	14	100, VI	55	23	—	60	31
85, IV	33	14	100, VII	58	—	—	90	32
85, VI	99	15	100, VIII	105	—	—	100	32
86, VII	37	15	100, IX	9	23	—	126	21
86, VII	20	—	101, X	122	—	—	30	—
87, VIII	110	16	101, II	69	—	—	43	—
87, VIII	53	—	102, III	25	23	—	44	—
87, IX	109	16	102, IV	104	24	—	51	—
88, XII	40	—	103, VII	124	—	—	101	—
89, XIV	132	—	103, VIII	7	24	—	102	—
89, XV	65	16	103, X	123	24	—	130	—
90, XVII	97	—	103, XI	83	25	—	134	—
91, XX	95	17	103, XII	89	25	—	—	33
91, XXI	77	17	104, XIV	42	25	—	—	33
92, XXII	120	17	104, I	19	26	—	—	34
92, I	32	18	105, IV	14	—	—	—	35
92, II	64	—	105, III	1	—	—	—	35
93, III	61	18	106, VI	22	27	—	—	35
93, V	56	19	107, VII	49	—	—	—	35
94, VI	62	19	107, I	103	27	Summa	135	92
94, VIII	96	—	107, III	10	28			
95, X	21	19	107, IV	12	28			

Af ofvanstående tabell framgår sålunda, att af de 135 figurerna i Icones finnas:

i Campus Elysii, del 1, 121; i Reliquiæ Rudbeckianæ, men ej i Campus Elysii, 6; hvarken i Campus Elysii eller i Reliquiæ Rudbeckianæ 8.

Utaf de 92 figurerna i Reliquiæ Rudbeckianæ förekomma:

i Campus Elysii och i Icones 79; i Icones, men ej i Campus Elysii, 6; hvarken i Campus Elysii eller i Icones 7.

Digitized by Google

Af de 6 figurer, som återfinnas i Icones och i Reliquiæ Rudbeckianæ men ej i Campus Elysii, finnas liknande, fast ej samma: två å sid. 21 i Reliquiæ Rudbeckianæ uti Campus Elysii del 1 sid. 98 I och II; samt en å sid. 32 i R. R. uti Campus Elysii del 2 sid. 38 II, Därjämte var en afsedd att förekomma i Campus Elysii del 3 och en i del 8.

Af de 8 figurerna i Icones, som saknas i Campus Elysii och i Reliquiæ Rudbeckianæ, utgöra n:r 30, 44 och 51 några blad, n:r 43 barr och 101, 102, 130 och 134 olika slags gräs.

Af de 7 figurer, som äro afbildade i Reliquiæ Rudbeckianæ sid. 33—35, och hvilka hvarken finnas i Campus Elysii eller i Icones, förekomma 4 i Atlantican del 3.[1]

[1] Då originalupplagan af första delen 1863 återbördades till Sverige, ingick som villkor i aftalet, att Oxfordsbiblioteket skulle erhålla ett aftryck af densamma. G. E. Klemming lät också omedelbart, efter sedan Kungl. biblioteket mottagit den dyrbara volymen, ombestyra utgifvandet af en fotolitografisk upplaga efter — såsom han antog — »det enda originalexemplaret». Att ett andra och fullständigare exemplar existerade å Leufsta, visste man då ej. Den nya upplagan blef färdig i september 1863 och utkom med följande efter andra delen kopierade titel:

Campi Elysii liber primus, opera Olai Rudbeckii, patris & filii, editus. Upsaliæ. Then förſta delen af Elyſis wald igenom Olof Rudbäck, fadren och ſonen, uthgången och tryckt uti Upſala åhr 1702.

Stor folio, 226 sidor (2 opag. + 1 — 224). Tryckt hos P. H. Mandel i Stockholm i endast 20 exemplar. Tryckningskostnaden belöpte sig till 880 rdr. 80 öre. Priset per ex. var 72 rdr (100 francs, 4 pund st.). Upplagan blef fördelad på följande sätt enligt anteckningar i Kungl. biblioteket:

Konung Karl XV (antagligen det ena af de två nu i Kungl. biblioteket i Stockholm befintliga ex.) 1 ex.; Prins Oskar (Oskar II) nu i H. M. Konungens bibliotek 1 ex.; Kungl. biblioteket i Stockholm 1 ex.; Vetenskapsakademiens bibliotek 1 ex.; Karolinska institutets bibliotek (finnes ej där) 1 ex.; Uppsala universitets bibliotek 1 ex.; Lunds universitets bibliotek 1 ex.; Linköpings gymnasie bibliotek 1 ex.; Säfstaholms bibliotek 1 ex.; Ericsbergs bibliotek 1 ex.; friherre R. C. G. Rudbeck (nu hos frih. Joh. Rudbeck) 1 ex.; Kejserliga biblioteket i Petersburg 1 ex; Oxfords universitets bibliotek 1 ex.; Kristiania universitets bibliotek 1 ex.; Kejserliga biblioteket i Paris 1 ex.; Kejserliga biblioteket i Wien 1 ex.; grefve L. Manderström (såldes å dennes auktion för 50 rdr till Finspångs bibliotek, nu Norrköpings stads) 1 ex.; grefve R. Cederström (nuvarande ägare obekant) 1 ex.; grefve P. Riant (nu i Amerika) 1 ex.; friherre Johan Nordenfalk (Löfsta i Södermanland) 1 ex. Summa 20 ex.

De flesta exemplaren trycktes på tjockt, holländskt papper, men några (H. M. Konungens, Kungl. bibliotekets, Uppsala och Ericsbergs) å tunnare tryckpapper.

Digitized by Google

Ett par tillägg om Kellgrens sista diktning

af

Sverker Ek.

Det är påtagligt, att i den skildring af Kellgrens sista diktning jag tidigare lämnat,[1] K- och k-brefvet ej fått någon plats som genombrottsdokument. Detta är säkert en brist, ty en sådan bekännelse kan ej komma tillfälligt. Den mönstring af sig själf och sitt verk Kellgren här företagit, måste ha förlänat honom en djupare inblick i sig själf ända ner till väsendets flöden och gett honom ny samling och produktivitet. Här borde den nya dikten börja. Tar man emellertid "Ode öfver förtviflan", "Sigvarth och Hilma" och "Til Christina" som en oafbruten kedja och placerar, som K- och k-brefvet själf tycks ge anledning till, de två första dikterna före och den sista efter det, kan brefvet dock ej tillmätas större betydelse. Svårigheten ligger tydligen i Sigvarth och Hilma. Den har ingen genombrottskaraktär; just det erotiska hufvudpartiet är ju roccocoaktigt behandladt. Men man kan icke heller såsom med "Man äger ej snille för det man är galen" och "Ode öfver Förtviflan" sätta den helt på ett förberedande plan, ty där finns för mycket nytt, för många beröringspunkter med Til Christina.

[1] *Om Kellgrens sista diktning, Samlaren 1910.* Under mellantiden har Blancks stora arbete »*Den nordiska renässansen i sjuttonhundratalets litteratur*» utkommit, hvarest han sid. 357—363 fullkomligt oberoende af mig lämnat en framställning af de utländska strömningar, som påverkat Til Christina och Nya skapelsen. I denna ger han flera viktiga tillägg till min skildring, men totaluppfattningen öfverensstämmer på ett glädjande sätt.

Digitized by Google

Öfverhufvud ger dikten ett förvirrande, halft motsägande intryck, som man ej kan förklara bort genom att den är ett fragment. Känslan däraf släpper en ej. För att förklara denna motsättning och om möjligt inpassa dikten i ett naturligare förhållande till K- och k-brefvet vore det tydligen till stor hjälp att känna diktens källor så fullständigt som möjligt. Då jag numera tror mig i allt väsentligt göra detta och de uppställda problemen därigenom skulle kunna lösas, torde följande rader förtjäna sin plats, helst påvisningen i och för sig har intresse.

När Kellgren någon gång året före K- och k-brefvet[1] påbörjade Sigvarth och Hilma, hade han, som nogsamt bekant är, just gjort en första bekantskap med den nya danska poesin genom Ewalds båda dramer "Fiskerne" och "Balders Død". Dessa ha emellertid ej blott haft betydelse för hans dramatiska arbeten utan en ändå viktigare för just Sigvarth och Hilma. Den första anledningen till närmande dem emellan ligger i den metriska formen, ty i båda dramerna använder Ewald samma egendomliga form af blankvers med ständigt kvinnligt slut, som finns i Sigvarth och Hilma. Vill man härifrån gå till en närmare jämförelse, kan endast Balders Død komma i fråga. Om man bortser från Valkyriesångerna har detta drama många drag af fransk-klassisk kärlekstragedi, fast Balders passion för den obevekliga Nanna utmålas på en gång mera känslosam och mera vild än de franska hjältarnas. Denna skildring tilltalade nog Kellgren såsom något halft bekant och dock nytt, — hvad han själf i den vägen presterat var ej så olika. Det är då naturligt, att när han nu ville skrifva en elegi på det versmått Ewald i dramat använt, han också språkligt och dikteriskt tog

[1] De litterära anspelningar dikten ger, tyckas kunna begränsa dess tillkomsttid bakåt till 1787. Med *Ossians Sons röst* kunde väl menas Clewberg såsom författare till *Ode till svenska folket* (1786). *Penseln drucken af känsla, lif, behag och upphöjd skönhet* borde åsyfta Oxenstjernas pompöst målande manér. Att Kellgren redan kände honom som Miltonbeundrare är ganska troligt. Tillägget om »*Svenska Miltons nyktra hand*» torde få tolkas som en artighet. Just 1787 har ju Kellgren hos Milton klandrat, att dennes uttryck stundom är *skrålet likt af någon full på gatan*. D. å. äro väl dessa två skalder — de enda »akademiska» som påverkat Kellgrens sista utveckling — de som han naturligast borde nämna särskildt i denna situation, där Gyllenborg ej passar.

Digitized by Google

intryck af dennes stycke. Hufvudbelägget härför är följande. Efter en lyrisk duett låter Ewald Balder börja dikten med dessa ord:

> Ha, flye dig vil jeg, flye dig strax, for evig,
> Forhadte Jord.

Efter Sigvarths pessimistiska inledning säger han:

> O! fly dig vill jag, evigt fly dig, mörka,
> Förstörda jord.

Detta är den enda ordagranna öfverensstämmelsen, men det är viktigt, att den kommer så i början — tänkte man bort inledningen, som man kanske har rätt till, vore det de första orden. Men den stilistiska likheten stannar ej härvid. Det är samma utnyttjande af blankversen med täta öfverklifningar, liknande utrop parentetiskt instuckna, enahanda upprepning af samma hopplösa ord o. s. v. Ett exempel ådagalägger det fullkomligt:

Balder (I: 1):

> Forgieves, uden Glimt af Haab, fortvivlet!
> Hvad har jeg ej forsøgt og lovt og soret?
> Hvor ofte — ha, jeg rødmer, Thor, men hör det!
> Ja, tit nedlod jeg mig til Graad, min Taare
> Har flydt for Gevars Datter — og forgieves!

Sigvarth:

> Så kommen då? — Förgäfves! — Ach et famntag,
> En enda tryckning til mit bröst? — Förgäfves! —
> Och kan ej minnet fästa edra vingar?
> Förmår ej saknaden med heta tårar
> Beveka er? — I svaren mig: förgäfves!

Också ett motiv är gemensamt för båda. Balder talar om Nannas far till Thor (fortfarande I: 1):

> Bag ved hine Graner
> Opreiste han en Steen for dig og Odin.
> Hist seer du Spidsen af hans tause Bolig,
> Der boer hun, Jordens Freia — ha den Grumme!

Digitized by Google

Sigvarth utbrister:

Ha! — der i dalens sluttning,
Der stod — der ligger nu i helga spillror —
Min forna lyckas ljusa Tempel; hyddan,
Der, under Dygdens moderliga vingar,
I Himlens ömma blick, des ungdom växte . . .

Sedermera, när Kellgren går öfver till ett mera sinnligt erotiskt parti, öfverger han ju Ewald men faller då delvis tillbaka i roccocodikten. Men det är tydligt, att denna del liksom diktens inledning och afslutning, ja t. o. m. Til Christina, fordrar den inympning af den Ewaldska stilen, som vi i det föregående bevittnat.[1] Inseglet på detta inflytandes primära karaktär ligger ju i versformen. Men som jag förut visat är stilen i dessa dikter ej alldeles ny hos Kellgren. Lägga vi nu märke till att impulsen kommer från ett drama ligger däri liksom en fingerpekning om att Kellgren, liksom tidigare Lidner (jfr Lamm, Lidnerstudier, Samlaren 1909, sid. 132), kommer till sin nya lyriska stil också genom sitt sysslande med operatexter. Jag erinrar om, att Kellgren i Zibethbrefvet formulerat programmet för denna stil med utgångspunkt från Gustaf Wasa, och om att motiv från detta drama upptagits både i Til Christina och Kantaten 1789.

Återvända vi nu till Sigvarth och Hilma, märka vi, att ett par delar af dikten på denna väg bli oförklarade, nämligen Sigvarths första klagan (rad 1–9) och slutet. De innehålla nya poetiska tankar, som ej Ewalds Balder kunde uttrycka. Jag har tidigare påpekat deras tydliga Ossianska färgning, hvartill jag ej kunde upptäcka verkliga motsvarigheter i den öfriga dikten. Att sådana helt saknas kunde jag då, när jag ej kände Ewalds inflytande, icke se. Dessa partier stå ej heller "Night-thoughts" fjärran. Slutets odödlighetstro erinrar om Young, och med början kan man jämföra följande parti ur första natten:

Mine [joys] died with thee, Philander! thy last sigh
Dissolved the charm; the disenchanted earth

[1] Prof. Vilh. Andersen har för mig vänligast påpekat, att han funnit Ewaldskt inflytande i Kellgrens nya poetiska stil, hvilket gifvit anledning till undersökningen.

Digitized by Google

Lost all her lustre. Where her glitt'ring towers?
Her golden mountains, where? all darken'd down
To naked waste; a dreary vale of tears.
The great magician's dead! Thou poor, pale piece
Of outcast earth, in darkness! what a change
From yesterday;

Däremot finnes, så vidt jag kan se, ingen vidare beröring med Nattankarne i Sigvarths långa klagan, och ändå, tycker man, är situationen så lika Youngs i 3:dje Natten, då denne utgjuter sin smärta öfver den älskade Narcissas död.

Vi tyckas alltså komma till det resultat att vissa partier af dikten peka åt *ett* litterärt håll, andra åt ett *annat*, utan att dessa inflytanden egentligen blandas. För att ej göra denna påvisning märkligare än den är, måste jag dock framhålla, att redan Ewald står inne i strömningen från Ossian och Young och att Kellgren långt tidigare mottagit starka intryck från Night-thoughts ("Förtviflan"). Af det föregående få vi dock anledning undersöka, om vi genom inre analys komma till samma motsats mellan diktens särskilda delar. Läser man Sigvarth och Hilma utan att taga med början och slutet, finner man en elegi, som ej så väsentligt afviker från Creutz' i typen. Det är ju en ny meter och en starkare romantisk färg öfver Kellgrens dikt, men man ser här och där, hur det patetiska eller roccocoerotiska sticker fram. Också diktens poetiskt mest gripande parti, den bedårande skildringen af hur Hilma går i kvällen, har jag tidigare och alltså tendenslöst kunnat kalla en af romantik genomstrålad roccoco. Men när Kellgren i inledningen låter den slocknade kärlekslyckan fördystra all naturens härlighet och i slutet sjunger om de älskades återförening, så tyder detta på verkligt nya källsprång. Hvad stilen angår, användas ej utropen så forceradt, så skriande retoriskt som förut. Det intryck af teatermonolog, som Sigvarths klagan annars så ofta ger, finnes ej här. Man kan läsa dessa partier hvar för sig som små lyriska dikter. Detta är däremot alldeles omöjligt med t. ex. det parti, som börjar: "O, fly dig vill jag" . . . Denna här analyserade motsättning, som motsvarar det tidigare omnämnda första, förvirrande,

Digitized by Google

halfmotsägande intryck dikten ger, kan nog bero på en medveten komposition men kunde också förklaras så att inledning och slut skrifvits sist.

Nu återstår oss blott att pröfva dessa alternativ inför K- och k-brefvet. Där kallas dikten "Hilmas död", men detta namn skulle onekligen bäst passa på diktens stomme utan inledning och afslutning. Åtminstone är det klart, att dessa partier äro de enda som ge oss Sigvarths karaktär, för öfrigt utan att tillägga något om Hilmas. "Hilmas död" så fattad kunna vi emellertid lätt inordna bland de förberedande dikterna, och därmed skulle också K- och k-brefvet — eller rättare den inre uppgörelse, som ligger till grund för detta — klarare inta den märkliga plats i Kellgrens utveckling, som i hvarje fall tillkommer det.

Jag har tidigare trott mig kunna göra denna uppdelning med mera bestämdhet, tills Docenten Lamm i sista stund meddelade mig, att han funnit att "Ode öfver Förtviflan" inlämnats till Franciscanerorden redan 1784.[1] Genom denna datering sammanföres Förtviflan med den 1784 tryckta Cynthia och dessa båda dikter, som föröfrigt kunna ha skrifvits ännu tidigare, måste åter ses i sammanhang med Gustaf Vasa och de tre kantaterna från 1782. Härigenom tyckes Kellgrens nya dikteriska utveckling böra utsträckas till hela 1780-talet — de i Vitterhetsnöjen (1781) publicerade dikterna tyckas afsluta hans ungdomsdiktning. Med detta resultat för ögonen förlorar min uppdelning af Sigvarth och Hilma det mesta af sitt intresse, ty först under förutsättning att åren 1787—89 innebära en brännande utveckling spelar det någon roll om dikten delvis skrifvits 1787, delvis 1788.

* * *

Jag hade redan tidigare utfört denna uppdelning af Sigvarth och Hilma, när jag genom ett lyckligt fynd fick faktiskt belägg på att Nya Skapelsen uppkommit på detta styckvisa sätt. Denna gång ha nämligen båda versionerna tryckts. Den första, hittills

[1] Jfr M. Lamm, *Johan Gabriel Oxenstierna* sid. 290 not 2.

Digitized by Google

ej i tryck omtalade formen finnes i Musikaliskt Tidsfördrif 1790, den andra har som bekant tryckts i St. P. d. 4 jan. 1790. I Musikaliskt Tidsfördrif har dikten, som där ej bär något namn, följande lydelse:

Du som af skönhet och behagen
en ren och Himmelsk urbild ger
Jag såg dig och från denna dagen
jag endast dig i verlden ser

Förgäfves ur min åsyn tagen
mig blott din tanka unnas mer
I dina spår af minnet dragen
jag endast dig i verlden ser.[1]

I alt din länta teckning kännes,
O evigt samma, evigt ny!
Din växt blef liljans växt, och hennes
Den friska glansen af din hy.

Din blick i dagens blickar blandas,
Din röst fick Näktergalens sång,
Jag dig i Rosens vällukt andas,
Och västan flägten har din gång.

Du som af skönhet och behagen
En ren och Himmelsk urbild ger!
Jag såg dig och ifrån den dagen
Jag endast dig i verlden ser.

I Kongars Slott i Hof och Städer,
Jag ser jag finner endast dig;
Och då min fot i hyddan träder,
Är du där redan före mig.

Jag gick att visdomsdjupet spörja;
Din tanka ref mig ur dess famn.

[1] De två första verserna meddelade inuti musik. Denna förskrifver sig säkerligen också från Kellgren. Vi ha först Franzens berättelse om att Kellgren själf satt musik till Nya Skapelsen. Vidare är musiken alldeles *mot* vanan anonym, och slutligen har en senare bibehållen ändring blott gjorts i musiktextens första strof, ej när denna upprepats.

Digitized by Google

Jag gick at Hjeltars qväden börja,
Men Cithran lärde blott dit namn.

Jag ville Ärans högder hinna,
Men bortvek i det fjät du gick:
Jag ville lyckans skatter finna
Och fann dem alla i din blick.

Du som af skönhet och behagen
En ren och Himmelsk urbild ger!
Jag såg dig och ifrån den dagen
Jag endast dig i verlden ser.

Förgäfves ur din åsyn tagen,
Mig blott din tanka unnas mer:
I dina spår af minnet dragen,
Jag endast dig i verlden ser.

Som man ser, är det blott senare delen af dikten, som här meddelas, och icke heller denna fullständigt. Det panteistiska partiet om hur kärleken leder till gud — så innerligt i harmoni med inledningen, är borta. Däremot upprepas redan här inledningsversen på ett verkningsfullt sätt.

Diktens slutna karaktär af ren kärleksdikt berättigar oss genast till att anta, att denna version verkligen är en äldre form af dikten. Dess primära karaktär framgår dessutom på det klaraste, om man detaljeradt jämför den med den fulländade formen af Nya Skapelsen i St. P. Blott i inledningsversen återfinna vi den kända stiliseringen i tredje raden: "från denna dagen"; när versen upprepas, står det "ifrån den dagen", men i St. P. är den förra formen konsekvent genomförd. Vers 6, rad 2—3, lyder senare ständigt: "Jag ser *bland tusende blott* dig. Och *när* min fot i hyddan träder . . ." Blott genom dessa få ändringar skilja sig versionerna på jämförliga ställen, men de förenas i stället genom att inledningsversen upprepas framför "I Kongars slott . . ." I St. P. får detta en högst oorganisk verkan och kan knappt förklaras utan som en osmält reminiscens från den tidigare formen.

Ha vi sålunda fått full klarhet i de båda versionernas ord-

Digitized by Google

ningsföljd, är det ej svårt att datera den färdiga Nya Skapelsen. Dess tillkomst måste förläggas så nära intill nyåret 1790 som möjligt. Kellgren hade säkerligen brådt att trycka den, så att den inför allmänheten framträdde förr än den nu öfvervunna tidigare formen. Ovissare är det tydligen med den första formen, men då vi se, att små nära till hands liggande rättelser först göras i St. P. och att Kellgren där ännu är så pass beroende af den tidigare formen, att han oorganiskt behåller en vers därifrån, kunna vi ana, att den bör ligga rätt nära tillbaka i tiden. Till samma resultat komma vi, om vi betrakta det sätt hvarpå nytt och gammalt i Nya Skapelsen sammangjutits. Jag vill icke säga, att den nya dikten framsprungit direkt ur den gamla, utan jag tror fortfarande och nu med bättre skäl, att Nya Skapelsens kärna ligger i den bedårande inledningsstrofen och att diktens nästan musikaliska komposition har ett intimt sammanhang med Kellgrens egen musik till den tidigare formen. Men underbart är det att se, hur det gamla ej som en död klump hängts vid det nya utan genom en fulländad öfvergång knutits därvid och sedan genom de mästerligt inlagda tre stroferna höjts och förnyats till något vida väsentligare än förut. Denna kärlekspartiets förnyelse, som innebär ett glänsande bevis på den Kellgrenska inspirationens förmåga till föryngring och stegvis lyftning visar ovedersägligen, att ingifvelsen till kärleksdikten ännu var varm, när Nya Skapelsen framstod.[1]

Efter denna undersökning möter det intet hinder att datera Nya Skapelsens första form till Skatelöfsommaren och sätta den liksom Saknaden i samband med den kärlekslängtan, som då behärskade skalden.[2] Det blir ju så mycket naturligare, då det här är fråga om en ren kärleksdikt, riktad till en kvinna, som då är borta från honom. Men det förefaller mig som om denna förälskelse, liksom

[1] Professor Sylwan har redan i *Nya Skapelsen* i *Studier tillägnade Henrik Schück* i Nya Skapelsens senare del trots omgjutningen skarpsinnigt igenkänt en äldre stil och förlagt diktens nyhet helt till första delen.

[2] De afskrifter af Clewbergsbrefvens otryckta delar, som prof. Sylwan godhetsfullt delgifvit mig, visa att bekantskapen med Fr. Löw började först 1790. Det är dock mindre väsentligt att veta *hvem* Kellgren nu älskade än *att* han gjorde det.

Digitized by Google

hela denna lyckliga sommar i samlif med naturen, haft en ändå större betydelse för Kellgrens vidare utveckling. Så mycket af Kellgrens tid under de sista åren hade glidit bort under tärande sjukdom, och om sängliggandet också gett honom många tysta stunder af eftertanke och självfrannsakan — jämför K- och k-brefvets tillkomsthistoria — så hade hans produktivitet, hans gestaltande sinnlighet lidit därpå. Att just Kellgrens konstnärliga skaparförmåga fick en förnyelse under denna sommar, därom vittna mindre de små kärleksvisorna än den afslutade Nya Skapelsen, som också i språkets skimrande uttrycksfullhet, i versens smittande tjusning öfverträffar allt, hvad Kellgren förut gett.

Slutligen återstår det oss att i ljuset af Nya Skapelsens tillkomsthistoria mönstra det inflytande, som gjort sig gällande på dikten. Båda de små kärleksdikterna stå mycket nära Baggesens samtida kärlekslyrik, sådan den framträder i Lydia (1783), Min anden Skabelse (1785), Helbredelsen (1786). Däremot är det högst anmärkningsvärdt, att Nya Skapelsens första version icke uppvisar någon likhet med Dorats Le désir. Att då söka någon påverkan därifrån i diktens nya delar förefaller mig sakna allt intresse, då så mycket mäktigare krafter där göra sig gällande. Är det någon af de förstnämnda dikterna, hvars inflytande räcker upp till Nya Skapelsens nya partier, bör det vara Helbredelsen, där både naturens och religionens förnyelse genom kärleken firas på ett med Kellgren besläktadt sätt, fast det ej fått ett så stort uttryck som hos denne. Det stora befruktande inflytandet på dessa diktens odödliga delar kommer dock tydligen från Milton och från dem, som här hemma representera de nya strömningarna: Thorild, Lidner, Clewberg.

Men icke heller denna påverkan sträcker sig så djupt. I Ode öfver Förtviflan, i början till Sigvarth och Hilma, i Til Christina hade Kellgren redan tolkat sambandet mellan själstillstånd och naturintryck, och mot slutet af den sista dikten får tanken en ren panteistisk färg, när han kan utbrista:

> Då tycker han sig se, hur hvalfvet ljusnar,
> Och gläder sig och vidgas med hans hjerta —

Digitized by Google

Det anmärkningsvärda här, liksom också i de för Nya Skapelsen afgörande raderna: "Och ljuset kom, och lifvet tändes, En själ i stela massan flöt", är att Kellgren genom kärleken ej blott kommer fram till en ny oändlighetskänsla utan också till en ny klarhetsförnimmelse. Denna förening ger det innersta i Kellgrens nya åskådning och innebär ett framträngande öfver klassicitet och romantik till den nya humanitet, som Tegnér hos oss först fullblodigt uttrycker. Härom hoppas jag en gång få vidare yttra mig.

Digitized by Google

Atterbom och Tegnér.

Ett skaldemöte i Lund 1825.

Af

E. Wrangel.

Adertonhundratjugotalets första hälft betecknar glanstiden i vår litteraturs guldålder.

Wallin stod nu, sedan psalmboken blifvit färdig, på höjdpunkten af sitt litterära anseende. Af sina "Vitterhetsförsök" utsände han 1821 en första del, tillägnad Selmas och Fritiofs skalder. Franzéns nya, stora utgifning af sina samlade dikter, som började 1824, samma år han tillträdde sin befattning som sekreterare i Svenska Akademien, blef en stor framgång för den åldrande skalden. De yngre kretsarnes publikationer, Poetisk kalender och Iduna, fortsattes ännu ett eller annat år, och nya litterära organ uppstodo både i form af kalendrar och af tidskrifter. Tegnér, hittills endast känd genom smärre, i spridda publikationer offentliggjorda poem, utgaf nu i själfständiga upplagor tvenne större sådana, Nattvardsbarnen och Axel. Efter Stagnelius, som 1821—22 skickat ut sina Liljor i Saron, samlades nu den litterära kvarlåtenskapen — tyvärr af den föga noggranne Hammarsköld — och de Samlade dikterna utkommo 1824—26. Och Atterbom, som länge förberedt sig på att med ett större verk eröfra opinionen, framkom 1824 med första delen af Lycksalighetens ö. Vitalis, Beskow och Nicander höllo under dessa år den läsande allmänheten varm genom den ena publikationen efter den andra. Och Dahlgren, Palmblad och Livijn uppbjödo nu sina litterära krafter att ge oss en roman på roman-

Digitized by Google

tisk botten — Livijns sista och märkligaste, Spader Dame, utkom 1824. Med prisskrifter i Akademien täflade, jämte Beskow och Nicander, till och med den gamle Brinkman, som, smittad af den allmänna poetiska lifaktigheten, ur sina epistolariska meditationer och kritiska reflexioner lockats fram på vädjobanan. Och slutligen uppträdde, 1825, Fahlcrantz — ännu anonym — för att i sin bredt anlagda Noaks ark i satiriska spegelbilder fånga hela samtidens litterära fysionomi.

1825 var det stora året i vår nationella litteratur, kännetecknadt — utom af en mängd större och smärre publikationer af ofvan omtalade och andra poeter — af Tegnérs Fritiofs saga och Geijers Svea rikes häfder, båda tryckta under årets förra del, likasom en ny poetisk berättelse af Franzén, Julie de S:t Julien.

Den nya tiden hade nu vuxit sig fast i sadeln. Romantiken hade slagit igenom. Efter stridernas period, afslutad med Markalls sömnlösa nätter, hade det positiva uppbyggande arbetet blifvit starkt och fruktbart Dock var därmed icke den s. k. nya skolan, fosforismen, som så att säga tagit romantiken — d. v. s. den tyska romantiken — på entreprenad, öfverallt erkänd; tvärtom, i många kretsar, ej minst i hufvudstaden, var till och med dess förnämste representant, Atterbom, ännu oförstådd eller rent af förhånad.

Tegnér åter med sitt fosterländska patos och med sin kraft och klarhet i stilen, hvilken, trots den starka koloriten, äfven kunde tilltala den gamla skolans anhängare, stod nu erkänd som vår främste diktare, beundrad och tilljublad af gammal och ung, hög och låg, ja, föremål för så mycken hyllning, att han själf, fruktande öfverdriften, led däraf och försökte afvärja den. För Fritiofs saga sköts Lycksalighetens ö i skuggan, och Julie, Franzéns stackars poetiska emigrantflicka, kom nästan icke alls med på den litterära täflingsbanan.

Åt Franzén hade Tegnér alltid lämnat försteget. Atterbom, yngre och djupt indragen i den hänsynslösa partikampen, hade han svårare att erkänna. Men ett närmande förbereddes, om än förberedelserna togo tid.

Försöket att få Tegnér till medarbetare i Phosphoros (1811)

Digitized by Google

misslyckades. Då han på nyåret 1812 gjorde en resa till Stockholm och därifrån till Värmland, besökte han under ett par dagar Uppsala. Det är sannolikt, att Atterbom och han då blefvo föreställda för hvarandra, men någon närmare bekantskap kom med all säkerhet icke till stånd. Då Atterbom på sommaren 1816 reste omkring i de södra orterna tillsammans med fru Amalia Helvig, född von Imhoff, de unga romantikernas beskyddarinna, besåg man äfven Lund, men Tegnér träffade man icke hemma. På utvägen följande år, då Atterbom anträdde sin stora resa, tog han vägen öfver Kristianstad och östra Skåne till Ystad. Han hade ämnat taga hemvägen (1819) öfver Köpenhamn och Lund, där han räknade på "det nöjet att få språka med Herr Professorn om mycket gammalt och om ännu mera nytt", såsom han skref till Tegnér ifrån Dresden d. 23 okt. 1817.[2] Detta blef visserligen heller icke af — Atterbom tyckes farit hem genom Skåne samma väg han for ut — men i nämnda bref skrifver han några märkliga ord, hvilka komma som det första försöket till försoning. Sedan han uttalat sin önskan om Tegnérs hälsa och framgång och att denne måtte få "många nya ögonblick af samma inspiration som skänkt vår litteratur så många herrliga sånger", fortsätter han: "Gifve Gud också, att partiagget och klubbsqvaller-andan, som på vår Parnass drifvit så mycket ofog, måtte vid min återkomst lämna mig någorlunda oanfäktad... Hvad jag, af omständigheter (dem jag dock *bort* förstå att beherska) tvungen och kanske någon gång mer än billigt uppretad, bidragit till detta polemiska larm, ämnar jag fullkomligt anförtro åt glömskan eller åt Wallmark, hvilket vill säga detsamma." Och han slutar: "Lef väl och lyckligt och tro, tills vidare bevis kunna göra saken fullkomligt påtaglig, att jag hyser för Herr Professorn helt andra tänkesätt, helt andra känslor, än mången kanske funnit sin räkning vid att förtälja. För poemer, sådana som "Prestvigningen" och "Flyttfåglarne", må gerna en *Hammarspikiad* förlåtas." Vissa uttryck i detta poem, som äfven åsyftat Atterbom, hade annars

[1] Jfr Tegnérs karakteristiska svar till Atterbom, meddeladt i *Samlaren 1910* af Hedvig Atterbom-Svenson.

[2] Brefvet tryckt i *Ur Esaias Tegnérs papper*, s. 88 ff.

Digitized by Google

förekommit denne "lika ovänliga och oväntade som oförtjenta"; men med en liten ed bekräftade han, att han nog trodde "att Herr Professorns inre redan i detta fall erkänner en begången orättvisa. Af mig är den längese'n glömd."

Så kom Epilogen vid magisterpromotionen 1820. Atterbom fick läsa den hos Franzén i Kumla, erkände att den var "ganska vacker", men gjorde åtskilliga anmärkningar mot det ensidiga krafvet på klarhet.[1] Dessa anmärkningar gå igen i stycket "Tegnér", som förekommer bland de "Recensionsblommor", hvilka inleda den på hösten samma år tryckta årgången af Poetisk kalender.

Glöm ej att mörkret sjelf för all färg, för all bildning är villkor,
Idel ljus och kristall gör att man ingenting ser.
Skugga är med öfverallt, der något skall synas och målas.
Natten, all varelses mor, är ock all varelses grund.
Så ock i dikten det gifs, ja i Tänkandet sjelft ett Förborgadt,
Heligt, Hemlighetsfullt; roten af tanka och dikt.

Den anonyme författaren varnar för att låta sig berusas af en tillfällig opinion; och med tanken på den Hammarsköldska polemiken manar han Tegnér:

Tag från polemiska värf snart och för alltid godnatt!
Du är för ädel, för hög att begagnas till pöbelns orakel.

Men så kommer efter Recensionsblommorna ett Fridsrop, där skalden utbrister:

Tjusas mitt bröst? eller nalkas den tid, då det eviga Manhem
Skådar i värdigt förbund hela sin sångarekrets?
Då dess skalder, ej lyssnande mer till sorlet för dagen,
Söner af samma natur, broderligt älska hvarann?

Om Tegnér icke var fullt nöjd med Recensionsblommorna, förtjustes han desto mer af Fridsropet. Det hade helt och hållet afväpnat honom, skref han till Geijer i januari 1821[2]: "Mig synes

[1] Jfr Franzéns bref till Tegnér af juli 1820, tryckt i *Ur Esaias Tegnérs papper*, s. 130.

[2] Se *jubelfestuppl.*, V, s. 215 f.

Digitized by Google

det det sannaste, ädlaste, skönaste, som på länge varit diktadt i Sverige: verkliga fridens ord, som måste finna ett återsvar i hvart ädelt hjärta. Jag hoppas, att hvar och en som läser dem skall, liksom jag, blygas för sin egen lilla fåfänga och inse att det är och egentligen alltid bort vara fråga om någonting oändligen högre och bättre än en usel partiseger... Det är skönt att öfvervinnas i sång: mera än en gång har jag blifvit det af dig, af Atterbom och af så många andra; men Gud är mitt vittne, att jag därvid aldrig känt annat än glädje." Om författaren tillägger han: "I öfrigt skulle det hjertligen glädja mig, om den anonymus, som skrifvit Fridsropet, vore någon annan än Atterbom. Vi hade då en stor, ganska stor poet mera i Sverige. Men det kan icke vara någon annan." Han ber också Geijer att hälsa till Atterbom.

Atterbom hade flere gånger offentligen erkänt den Tegnérska diktens förtjänster, och bland de unga romantikerna var det äfven åtskilliga andra som hyllade Tegnér. Den roll, han fick spela i Markalls sömnlösa nätter, förargade honom föga. Men den skarpa polemiken mot Hammarsköld måste ju väcka anstöt på sina håll. Och så när Tegnér i början af år 1822 utsände sin ståtliga hyllningsdikt till Leopold, togs detta naturligen icke så väl upp i fosforistiska kretsar. Axel blef också skarpt recenserad i ett par af dem influerade tidningar.

Något närmande mellan Atterbom och Tegnér skedde heller icke vid dennes besök i Uppsala 1823 och 1824. Under det sistnämnda besöket, föranledt af biskopsinvigningen (den 30 maj), träffades de båda skalderna annars både hos öfverstinnan Malla Silfverstolpe och hos Geijer; men Tegnér synes då icke hafva uppmärksammat Atterbom eller visat honom någon vänlighet. När sedan under året (1824) Tegnér läste den utkomna delen af Lycksalighetens ö, fann han diktverket vara det bästa af det nya, som då utkommit, och särskildt de lyriska partierna vackra, till en del mästerliga; men som helhet var det honom för luftigt och för mycket allegoriserande, och han ansåg icke att t. ex. Svenska akademien borde vidtaga några åtgärder för dess belöning. — Atter-

Digitized by Google

boms ställning till akademien var icke sådan, och för öfrigt behöfde man icke göra "något slags courtoisie åt fosforismen".[1]

Men under det följande året skulle förhållandet i ett slag ändras eller åtminstone förbättras. Atterbom kom själf till Lund.

Det var Geijer, redan förut intresserad af ett närmande mellan sina båda vänner, som var den direkta eller indirekta orsaken eller förmedlaren. Ansträngd af de sista årens arbete, senast för Svea rikes häfder, blef han ordinerad att söka tankehvila och förströelse genom en resa. Öfverstinnan Silfverstolpe var härför särskildt intresserad, hon ville själf följa med. Till dem anslöto sig snart andra; och slutligen var det ett helt vittert kotteri, som under de sista dagarne af juni 1825 samlades i Östergötland och ställde kosan mot söder: det var utom de två nyssnämnda fru Mallas skyddsling, den unge kompositören A. F. Lindblad, bibliotekarien J. H. Schröder samt Atterbom.

Geijer ämnade sig icke blott till Skåne och Danmark, utan hade blifvit satt i tillfälle att företaga en resa i Tyskland, dit också Malla Silfverstolpe och Adolf Lindblad medföljde. Atterbom åter synes förnämligast hafva velat besöka sina danska vänner, P. Hjort, Ingemann m. fl.: hos dem hade han länge funnit stöd och uppmuntran, hos dem hade Lycksalighetens ö blifvit mottagen med entusiasm, och af besöket hos dem väntade han sig mycken och välbehöflig hugnad. Så skulle han också förnya bekantskapen med Oehlenschläger och kanske göra den helt intim. På vägen måste man ju passera Lund; dit hade Geijer annonserat sig, och där ville denne gästa sin landsman Tegnér. För Atterbom kunde kanske detta besök också blifva af värde. Som reslektyr hade Malla Sifverstolpe medtagit den strax förut utkomna Fritiofs saga. Med sig hade Geijer sin nya bok och dessutom ett exemplar af Franzéns nyss färdiga berättelse på vers Julie de S:t Julien.

Tegnér hade under den föregående vintern varit krasslig till hälsan. På hösten 1824 hade både han och hans hustru varit sjuka. Och på våren följande år var han länge vid "ovanligt mörkt och

[1] Bref till C. P. Hagberg af d. 30 dec. 1824, tryckt i *jubelfestuppl.*, V, s. 411.

Digitized by Google

svårt lynne", hvilket sammanställdes med en lefversjukdom eller med hemorroidalplågor, som drefvo blodet till hufvudet, där han kände "en grufvelig hetta".[1] Det besök i Växiö stift, som han företog i maj—juni, blef icke till förbättring. På återvägen till Lund var han ganska sjuk, och Ling, med hvilken han några dagar hade sällskap, försökte förgäfves kurera honom — det blef blott värre af Lings behandling, skref Tegnér till Heurlin (den 4 juli 1825), och han uttrycker sig helt vresigt, ja nästan förbittradt öfver den gamle vännen. Nu hade man ordinerat iglar, men Tegnér var rädd att bli förvand af denna kur. Han tillägger: "Geijer väntas i dessa dagar. Han vore mera välkommen, om mitt lynne och min hälsa vore bättre." — Det var nu svåra tider i den Tegnérska familjen — "Mjältsjukans" år. Den för Tegnér så hugneliga vänskapen med friherrinnan Martina von Schwerin hade nu på våren blifvit om icke bruten, så betänkligt rubbad, tack vare skvaller och missförstånd. För en annan kvinna hade en böjelse starkt flammat upp — det var hustruns bästa väninna eller den hon kallade så, och denna förhöll sig och måste förhålla sig afvisande. För hustrun synas dessa år också varit kritiska, och hon hade esomoftast nervösa anfall.

Det var således vid en allt annat än gynnsam tidpunkt som de märkliga resenärerna från Uppsala kommo att besöka det Tegnérska hemmet i Lund. Emellertid blef intrycket därifrån på det hela angenämt och i visst afseende bättre än man någonsin, äfven utan att känna Tegnérs sjuklighet, skulle kunnat hoppas.

Malla Silfverstolpe berättar i sin resejournal rätt lifligt om vistelsen i Lund.[2] Alla resenärerna voro väl bekanta äfven för Tegnérs fru, som träffat dem i Uppsala vid biskopsinvigningen, och som Malla funnit vara "också hygglig, treflig och lätt att bli bekant med". Nu var det vid gästgifvaregården i Lund tillsagdt att man genast skulle skicka bud till Tegnérs, när de väntade kommit.

[1] Uttrycket fälles i ett bref till Heurlin af d. 2 maj 1825. Detta bref är otryckt (och förvaradt i Lunds universitetsbibliotek), liksom öfriga här citerade, vid hvilka icke annat förhållande särskildt anmärkes.

[2] Se *Memoarer utg. af* Malla Grandinson, III, s. 145 ff. (om Tegnérs vistelse i Uppsala 1824 ibid., s. 110 f.

Digitized by Google

Det var vid 10- eller 11-tiden på f. m. tisdagen den 5 juli, som dessa inträffade. Det dröjde icke många ögonblick, innan biskopinnan Tegnér uppsökt öfverstinnan. Tegnérs svåger Olof Myhrman, som anländt till Lund några dagar förut, kom med bud från biskopen.[1] Fru Mallas reskamrater blefvo bjudna till Agardh, som den dagen hade herrmiddag. Öfverstinnan ombads komma till Tegnérs till middagen; och biskopinnan kom själf med sina två "allrakäraste småflickor" och sin yngste son och hämtade henne. Där var för öfrigt blott en dam bjuden, fru Eufrosyne Palm, som biskopinnan presenterade som sin "första och bästa vän". Om sin man berättade fru Tegnér, att han var mycket sjuklig och att hans lynne också lidit däraf. Kuren med blodiglar hade han uppskjutit ända till samma dags morgon, då hustrun öfvertalat honom att begagna detta läkemedel, som måhända kunde göra honom kry till de väntade gästernas ankomst. Han hade mycket längtat efter sin vän Geijer, och biskopinnan hoppades också att Geijers besök skulle medföra diversion för honom.

Till sin hustru skref Geijer att de, innan de gingo till Agardh, först besökte Tegnér: "Han är sjuklig, hade om morgonen haft 6 iglar applicerade, der Hæmorroidalpatienter bäst behöfva dem och klagade öfver yrsel i hufvudet och äckel i magen. Han emottog mig mycket hjertligt och försökte äfven följa oss till Agardh, men satt der blott en stund och återvände hem. Hos Agardh, som är en mycket hygglig karl, var, såsom vanligt i Lund, vänlighet och vällefnad." Malla Silfverstolpe berättar också att Tegnér hemkom, medan damerna ännu sutto till bords. "Han såg matt ut, men är vackrare än förr och föreföll mig obeskrifligt älskvärd, särdeles vänlig var han ock." När han drog sig tillbaka till sina rum, tog han Geijers nya bok (Svea rikes häfder) med sig till lektyr, och den sysselsatte honom äfven de följande veckorna, såsom man ser af hans bref till Brinkman. På aftonen, sedan de resande herrarne

[1] Denna upplysning om Olof Myhrman är hämtad ur ett bref från E. G. Geijer till hans hustru, skrifvet ombord på båten till Köpenhamn d. 8 juli. Utdrag ur detta bref, här nedan vidare meddelade, liksom ur några andra från Geijer till hustrun, äro med yttersta välvilja ställda till min disposition ur det Geijerska familjearkivet.

Digitized by Google

kommit från Agardhs middag och man besett biblioteket, naturaliekabinettet och domkyrkan, var Tegnér inne hos sina gäster, och man fick då bland annat höra Atterbom en stund läsa ur Franzéns nya diktverk Julie de S:t Julien.

Följande dag, som var Esaias-dagen, skulle Tegnér ha middag. De resande besågo först Helgonabacken, biskop Faxes vackra park, och observatoriet. Tegnér var nu med, "liflig, meddelsam och obeskrifligt angenäm". Men vid middagen inträffade det obehaget, att hans hustru, "sjuk af ett nervöst anfall", icke orkade komma till bords, utan först efteråt visade sig. Men för öfrigt var middagen ståtlig med tal och skålar. "Tegnér tycktes upplifvad af glädjen att se oss och vi talade mycket", skref Geijer hem. Det serverades färsk hummer, hjortstek, bålar m. m. Biskop Faxes och flera andra af husets vänner voro där. På eftermiddagen drogo sig herrarne tillbaka i värdens rum, heter det i fru Silfverstolpes memoarer, "utom den förtjusande Tegnér själf, som ändå ej alldeles öfvergaf mig". Hon skulle med Lindblad på kvällen fara till Malmö, där hon hade en del uträttningar före utlandsresan. Tegnér förde henne i sin vagn tillbaka till gästgifvaregården. Geijer, Schröder och Atterbom stannade kvar, och "voro rätt välplägade då jag skildes från dem", säger fru Malla.

Torsdagen den 7 var det middag hos Faxes, och där gick alltid mycket rundligt till. Af "den Lundska och skånska välplägnaden" fingo de resande en liflig och påtaglig förnimmelse. Om denna välplägnad skref Atterbom till sin fästmö[1]: "Punsch, bishoff och utsökta viner flödade oupphörligt". Emellan måltiderna serverades jordgubbar och konfekt. "I Lund höll man på att mörda mig med idel välvilja och gästfrihet." Atterbom prisar särskildt Agardh och Tegnér, med hvilka båda han nu blef bror. Den förre fann han vara "en mycket aimabel man". Särskildt var den vänskap och den hjärtlighet, med hvilken Tegnér nu omfattade honom, angenämt öfverraskande, "emedan han tillförene icke alltid uppfört

[1] Ur *Atterboms bref till sin fästmö*, utgifna af Hedvig Atterbom-Svenson 1911, har redan före tryckningen tillfälle välvilligt lämnats mig att göra några utdrag; de äro särskildt tagna ur brefven af d. 10 juli från Köpenhamn och d. 3—4 augusti från Lund.

Digitized by Google

sig så vänskapsfullt emot mig; men också hafva vi aldrig förr riktigt personligen känt hvarandra." Hos Tegnérs vore de "både aftnar och mornar".

Det var på morgonen sista dagen af deras vistelse i Lund som den stora försoningen skedde. Tidigt kom bud till Geijer och Atterbom från Tegnér, som önskade tala med dem. Tegnér, skrifver Atterbom till sin fästmö, "höll då med oss ett högst märkvärdigt samtal, under så mycket allvar att han därvid flere gånger utgöt tårar och lockade dem äfven ur våra ögon. Det var då (och således icke vid drycks-glaset) som han erbjöd mig broderskap och vänskap, och visade sig för oss på en så verkligen skön och älskvärd sida, att om denna sinnesstämning hos honom fortfar, många förmånliga följder för Svenska Vitterheten visserligen skola uppkomma af detta vänskapsförbund."

För sin hustru berättade Geijer om denna händelse sålunda: "Vi voro hos honom största delen af förmiddagen. Han var mild och vek ända till tårar. Det syntes som om han tagit sig några intryck af mig under gårdagens samtal till hjertat. Detta samtal (i politik och litteratur) hade af mig blifvit fördt med min vanliga, visserligen godhjertade, häftighet, hvilka du så ofta förebrått mig, och som, Gud vet huru, lärer ge mig en ton och ett utseende af hårdhet, under det mina ögon kunna vara fulla af tårar, och jag tycker mig mena som bäst med hela världen. Mot Atterbom trodde han sig ha att afbedja gammal orätt. Vi blefvo efter första förvåningen äfven rörde. Det blef en scen, som slutade dermed att Tegnér, liksom inspirerad, uppreste sig och under strömmande tårar, i en slags välsignelse öfver oss uttalade hvad han af oss hoppades och fordrade för Svenska Vitterheten. Med honom sjelf, menade han, vore det förbi. — Den hederlige Tegnér! Han känner sig med sitt Biskopsämbete kastad ur sin bana. Hans redlighet gör att han vill uppoffra sig åt sina nya pligter med fullt allvar. Men han finner dessa lika motbjudande som svåra. Hans stift är genom gammal vårdslöshet ej i den bästa ordning. Han har begynt *strängt,* men dessa nya bekymmer ha nedtyngt och förmörkat hans sinne. Jag sade honom allt det goda som jag verk-

Digitized by Google

ligen om honom tänker och påminte honom, att den, som nyss gifvit *Frithiof* åt Svenska Vitterheten, minst borde förtvifla om sin förmåga. Han viste allt beröm ifrån sig, talte med bestämdhet och klarhet om sina poetiska både förtjenster och brister, men slutade med att lägga handen på hjertat sägande: mitt egentliga onda sitter här. — Emellertid blef han efter detta samtal lättare och bättre till mods, och då vi om eftermiddagen återvände från Biskop Faxe, funno vi honom, såsom det syntes, både frisk och glad. Biskopinnan Tegnér var deröfver obeskrifligen förnöjd. Både hon och alla öfriga närvarande sade, att de ej på länge sett Tegnér så lik sig. Efter ett hjertligt farväl reste vi på qvällen."

Det var i det lundensiska skaldehemmet vid Gråbrödersgatan — i de låga rum, som ännu kvarstå inrymmande Tegnérmuseet — som denna vackra försonings- och förbrödringsscen ägde rum. Till innebörden däraf återkomma vi nedan.

De stunder på aftonen efter Faxes middag, som Geijer och Atterbom tillbragte hos Tegnér, utfylldes delvis med brefskrifning. Geijer fick tillfälle att skrifva hem till sin hustru. Detta bref, som sedan fortsattes ombord på båten till Köpenhamn följande morgon och först afsändes den 10 eller samtidigt med Atterboms bref till sin fästmö, började sålunda: "Söta Anna Lisa! Jag vill med dessa rader ifrån Tegnérs skrifbord blott säga dig, att jag och vi alla må väl, att jag af Tegnér njutit mycken vänskap, är ganska nöjd med mitt vistande i Lund och reser just nu till Malmö." [1]

Före afresan kl. 7 hade de tre vännerna skrifvit i samma bref [2] till den af dem alla så högt uppburne Franzén. Tegnér tackade denne nu för hvad han gifvit den svenska vitterheten genom sin sista sköna dikt; och Geijer och Atterbom nedskrefvo några varma och glada hyllningens ord, Geijer tillägger: "Du må förlåta Tegnérs

[1] I Geijers »Minnen», utgifna 1834, heter det ur detta bref: »Hvilken härlig slätt omkring Lund och Malmö! Hvilken skön anblick denna afton från Helgonabacken! Här har jag tillbragt två mycket angenäma dagar i Tegnérs sällskap och sänder dig den sista hälsningen från hans skrifbord».

[2] Tegnérs del af detta bref är tryckt i *jubelfestuppl.*, V, s. 456. Geijers och Atterboms tillägg ibid., VII, s. 267. Tegnér skref sedan till Franzén om detta tillfälle (tryckt ibid., V, s. 491): »Jag var så sjuk, att jag knappast kunde sitta uppe, under det jag skref de få raderna».

Digitized by Google

uppmaning och till en del hans vin (sed in vino veritas) denna utgjutelse!"

Biskop Faxe ställde på aftonen sitt ekipage till de tre resenärernas förfogande för färden till Malmö; hans son, den älskvärde v. bibliotekarien Jacob Faxe, gjorde dem sällskap. Ett par andra middagsgäster hade farit förut för att visa dem en särskild uppmärksamhet på samma gång som en öfverraskning. Det var två nya bröder, berättar Atterbom för sin fästmö, "professor Lindfors och adjunkten Reuterdahl, som åkt i förväg och nu mötte oss midt på vägen, med en mängd bouteiller af punsch och bichoff som de nödgade oss utdricka."

Kl. 11 på aftonen kommo Geijer, Atterbom och Schröder[1] till Malmö och mottogos där af öfverstinnan Silfverstolpe och Lindblad. Dessa fingo då genast del af "huru ädel och obeskrifligt älskvärd Tegnér visat sig för dem", omtalar fru Malla. Och på paketbåten till Köpenhamn berättade Atterbom följande morgon vidare om sina och Geijers samtal med Tegnér: "Obeskrifligt intressant. Med återhållna tårar talade han, och mitt hjärta svällde af glädje och hopp öfver förtroendet och vänskapen emellan dessa två ädla svenska män, öfver den bortfallna muren af misstroende och missförstånd dem emellan. Endast detta resultat vore nog att göra vår resa välsignad", tillägger den varmhjärtade antecknarinnan.

Det var ursprungligen påtänkt, att Tegnér skulle följa med till Köpenhamn; om detta synes han ha gjort upp med sina gäster på ofvan beskrifna Esaias-dag. Men hans hustru, som väl icke utan skäl fruktade att, så klen Tegnér var, en sådan resa kunde skada hans hälsa, blef orolig och lade sig med ifver däremot, och Malla Silfverstolpe antyder att det var detta som förorsakade hennes illamående vid middagen. Tegnér blef då hemma, men skulle försöka

[1] J. H. Schröder skref till J. Adlerbeth från Köpenhamn den 19 juli (brefvet i Uppsala universitetsbiblioteks manuskriptsamling, sign. G. 263 p.): »Geijer, Atterbom och jag äro på det högsta nöjda med det emottagande vi rönt så i Lund som Köpenhamn af därvarande lärde... I Lund vistades vi i 3 dagar med mycket nöje. Ena dagen hos Agardh, den andra hos Tegnér, den 3:dje hos Bisk. Faxe, som i sitt eget åkdon, med 3 hästar bespändt, förde oss till Malmö.» Schröder synes för öfrigt blifvit särskildt omhändertagen af professor A. O. Lindfors.

Digitized by Google

komma efteråt med sin hustru öfver till den danska hufvudstaden för att — såsom Atterbom skref — "vistas här i Geijers och mitt sällskap". Från Malmö hade Geijer på morgonen före afresan (den 8 juli) i hast sammanskrifvit till vännen i Lund ett bref, hvari denne på det hjärtligaste tackas för all bevisad vänskap, och där för öfrigt hans påtänkta resa afhandlas: "Ju förr du kunde komma, ju mer finge vi njuta af ditt och din hustrus sällskap. Slå ej resan ur hågen, i fall din hälsa ej annorlunda fordrar" tillägger Geijer. Men Tegnérs hälsa fordrade bestämdt att han stannade hemma. Efter några dagar måste han intaga sängen och låg sedan i 8 dagar och var icke fullt frisk, när han den 25 juli fick stiga upp: det var "en tämligen allvarlig anstöt" af hans vanliga hemorroidalplågor, som tre år förut hållit honom en längre tid sjuk (bref till Heurlin af d. 25 juli 1825).

I stället för en samvaro i Köpenhamn fick Tegnér i Lund ånyo mottaga sin gamle vän och sin nyförvärfvade, då desse återvände från utlandet. Atterbom, som under tre veckor gjort besök hos danska vänner och blifvit mycket firad, kom via Helsingborg tillbaka till Lund måndagen den 1 augusti och stannade veckan ut. "Här må vi väl", skrifver han till fästmön, "men skulle må mycket bättre, om vi sluppe de många kalaserna — hvarje middag och kväll." Han beklagar sig också öfver den starka värmen. En dag voro han och Schröder — som följt med honom tillbaka, under det att de tre öfriga Uppsalaboarne fortsatte till Tyskland — jämte Lindfors och Reuterdahl ute hos excellensen De la Gardie på Löberöd, mecenaten och handskriftsamlaren.[1] Man hade också haft en tanke på att besöka "en för vitterhet och mångfaldiga talenter vidtberömd friherrinna von Schwerin"; men detta besök på Sirekö-pinge tyckes icke ha blifvit af.

Geijer återkom sex veckor senare. Tegnér var ännu då nedtryckt och sjuklig — en färd till Köpenhamn, som verkligen blef af i augusti (efter Atterboms besök) men som företogs hufvudsak-

[1] Atterbom inskref då en vers i albumet, hvari såväl prisas ställets »skönhet af konst och natur», som ägarens hjärta, »det ädla, det milda, det glada» (afskrift i De la Gard. Ark. Cod. Coll. I: 5 å Lunds universitetsbibliotek).

Digitized by Google

ligen i syfte att rådfråga läkare, hade varit tämligen resultatlös. Första dagen af Geijers besök hade Tegnér förefallit "rask och munter"; men följande dag (d. 25 sept.) var han åter ansatt af sina vanliga krämpor och nedslagen till sinnet, han föreföll olycklig och äfven otillgänglig. "Han liknar en höstdag med glänsande solblickar mellan molnen".[1] Själf beklagade Tegnér (i bref till Heurlin d. 26 sept. 1825) att han af sjukdom hindrats följa med Geijer till Herrevadskloster, såsom han önskat.

Mellan Tegnér och Geijer kom det måhända aldrig till full förståelse; men deras vänskap och högaktning för hvarandra bestod profvet af många slitningar och meningsbrytningar. Om värmen i Geijers önskningar vid det följande årsskiftet kan man ej misstaga sig: "Först och främst välsignelse åt dig och de dina på det nya året! Låt denna enkla önskan innefatta allt godt jag unnar dig, hälsa, trefnad, flygt af sorg och bekymmer!" (Geijer till Tegnér d. 6 jan. 1826.)

*

När Atterbom återkommit till sin fästmö i Östergötland, fann han anledning att om sin resa skrifva en liten berättelse till Tegnérs intime vän Brinkman, som länge uppmuntrat Atterbom och som naturligen var mycket intresserad af hans besök i Lund.

Då brefvet — förvaradt i Trolle Ljungby arkiv — ur flera synpunkter är af intresse, aftryckes det här in extenso:

Solla d. 22 Aug. 1825.

Välborne Herr Envoyé!

Vid min återkomst hit för ett par dagar sedan (eller d. 19 dennes) från en resa till Danmark, fann jag ibland åtskilliga andra bref, som ankommit under min bortovaro, äfven ett från Kammarh. Bernhard Rosenblad, dateradt Berlin d. 15 Juni, och bilagdt med ett annat från vår gemensamma Väninna Fru v. Helvig, hvilket hon bedt Tit. Rosenblad att genom *mig* framskaffa till sin ägare; förmodligan i den mening, att jag *säkert* visste hvar denne ägare nu under sommartiden vore att träffa, eller kanske ock, att jag först omkring början af Juli skulle afresa från Upsala till Östergöth-

[1] Bref till Malla Silfverstolpe, *Saml. skr.* I: 8, s. 469 f.

Digitized by Google

land och då taga vägen genom Stockholm (ty adressen på Rosenblads couvert var ställd till *Upsala*). Huru nu härmed må förhålla sig, så har jag nu det nöje, att med möjligaste skyndsamhet få till Er öfversända vår Amalias bref, och hoppas, att min vördade Vän ej tillräknar *mig* att det så *sent* infinner sig. Ni känner tvifvelsutan, att jag i år lemnade Upsala redan i de första dagarne af April; och emedan jag d. 1 Juli anträdde min resa till Danmark, är det icke mitt fel, att det sedermera hit ankomna brefvet ej förr, än nu, kunnat afskickas. — Min resa företogs härifrån i Geijers, Öfverstinnan Silfverstolpes, Schröders och den unga genialiske componisten Lindblads sällskap. Schröder och jag uppehöllo oss i Köpenhamn till d. 31 Juli, då vi på ångskeppet Caledonia transporterade oss derifrån till Helsingborg (d. 8 var dagen af vår ankomst till Danmarks hufvudstad, på en paquet-båt från Malmö). Från d. 13 Jul. till d. 21 vistades jag midt i hjertat af Seland, hos min gamle italienske Reskamrat Hjort, som är Lector i Tyska Litteraturen vid den ny-organiserade Riddar-Akademien i *Sorö*. Schröder och Geijer hade följt mig dit, men qvardröjde der blott öfver en dag. Vid min återkomst till Köpenhamn träffade jag endast Schröder; de öfriga ledamöterne af vårt rese-sällskap hade d. 19 afrest på ett ångfartyg till Kiel. De ämnade bese trakterne omkring Rhein, vid Bonn, Cölln etc. etc. och sedan, *kanske* öfver Frankfurt och Nürnberg, begifva sig till Dresden, der de hoppades få möta Fru v. Helvig. Troligtvis äro de nu redan der. — På bortresan vistades jag ett par dagar i Lund; på hemresan en vecka. Jag kan mycket och hjertligt helsa från *Tegnér*, med hvilken jag der dagligen umgicks. Jag blef af honom bemött med en välvilja och en vänlighet, som jag icke hade väntat mig. Vi sammanlefde och åtskildes såsom de bästa vänner; åtminstone sade han mig det med all möjlig pregel af upprigtighet, och jag tror honom gerna på hans ord. Jag fann honom mycket älskvärd; naif, godsint, qvick och treflig. Vissa underliga fördomar har han, t. ex. mot Philosophi, mot Danskar och Tyskar, mot Rhenskt vin och mera sådant. Men han har det företrädet framför Oehlenschläger, att han låter motsäga sig, äfven ganska direct och häftigt, utan att bli sårad eller förlora sitt goda lynne. För öfrigt är han, tyvärr, mycket sjuklig, och mycket mjältsjuk. Kanske blir han friskare och gladare, när han kommer i medelpunkten af sin nya verkningskrets. Bristen på sällskap, åtminstone på *godt* sällskap, i Wexiö, är likväl en betänklig omständighet. Oss emellan sagdt, tror jag icke, att i sjelfva Lund hans dagliga omgifning varit den bästa, eller för honom mest nyttiga. — Mellertid var hans umgänge mig högst angenämt. Vi ha missförstått hvarandra i åtskilliga punkter; vi kommo öfverens derom *in bona caritate*, och så är allting godt.

Uppresan hit skedde öfver Christianstad (nedresan hade gått öfver Eksjö, rakt genom Småland på Lund), genom Blekinge och Calmar Län, längs

Digitized by Google

efter den herrliga Östersjökusten. Ifrån Lund hade jag gjort en excursion till Excellensen De la Gardie på Löparöd; från Christianstad besöktes Rålambska Bibliotheket vid Strö, och kort derefter Excellensen Wachtmeister på Årup. Han bad mig oändligt hjertligt helsa Er. En god vän, och — hvad mera är — en god och upplyst man! — Hans åsigter tycktes mig öfverensstämma, åtminstone i allt hufvudsakligt, med den förkättrade »Historiska Skolans». Vi talade äfven mycket om Landsh. Järta. Han visade mig ett märkvärdigt ställe om Nord-Amerikanska Republiken, i en fransysk bok, hvars författare heter antingen *Bonjour* eller *Beaujour*. Stället är derföre märkvärdigt, emedan det innehåller ett ännu hårdare anathem öfver dessa fristater, än någon »ultraistisk» Svensk hittills yttrat, och står likväl i en bok, som NB. är skrifven af en Liberal i afsigt att lofprisa dem. Det bör vid något tillfälle citeras och begagnas. —

Kort förut hade vi vid Åsums kyrka betraktat en Runsten, upprest af Biskopp Absalon, enligt stenens eget vittnesbörd. Prosten der[1] är sjelf fornforskare, och tracterar tillika med dråpliga frukostar. — Ett par dagar tillbragtes i trakten af Carlshamn, på en vacker gård kallad *Stensnäs*, tillhörig en högst intressant Grosshandlare Winberg, en Phœnix ibland Grosshandlare. Han har i sitt hus en ung Prest, vid namn *Thomander*, som håller på att öfversätta Shakespeare, och äger ett af de yppersta hufvuden (d:o hjertan) i hela Skandinavien. Ej långt derifrån ligger en romantisk egendom, *Ellaholm*, vid Mörums åns utlopp i Östersjön; der tillbragtes ock en dag i mycken gamman. Carlskrona, Calmar och dess sköna Län genomreste jag sommarn 1816 i Fru Helvigs sällskap, men återsåg dem nu med fördubbladt nöje. Öfver caminen i Eric XIV:s sängkammare på Calmare slott[2] stodo ännu hennes och mitt namn skrifna med blyerts bredvid hvarandra. Jag hade bortglömt denna inscription; men fick höra af en Lector i vårt sällskap, att äfven *den* plägar visas åt Resande såsom en bland rummets märkvärdigheter. —

Om Köpenhamn och Danmark har jag ej tid att säga någonting; jag skulle då ej sluta på flera dagar. Mitt vistande der har varit outsägligt angenämt och lärorikt. Alla människor ha täflat i att bemöta oss med den hjertligaste välvilja och gästfrihet. Hvilka ofantliga litterära, artistiska och antiqvariska samlingar! Hvilken ljuf och rik idyll är denna Selands-ön med sina undersköna bokskogar! Öfverallt vänlig natur och vänliga menniskor. Och under det jag i mitt eget fäderneslands hufvudstad anses för ett Dårhushjon samt den uslaste bland alla svenska rimmare, helsades jag, nästan dagligen, i *Danmarks* hufvudstad af välkomst-sånger och andra vänliga uppsatser i danska tidningsblad, dicterade af ett ganska motsatt omdöme; —

[1] Det var den bekante samlaren C. G. Rönbeck.

[2] Jfr Atterboms *Amaliaminnen*.

Digitized by Google

stycken, hvilkas författare, med undantag af en ende, voro mig alla *personligen* obekanta.

Med *Oehlenschläger*, hvars bekantskap jag redan gjort i Berlin, var jag ofta och förtroligt tillsammans. Han är en god menniska, som man måste hålla af, oaktadt hans oerhörda, ja i sanning colossala fåfänga; han är en fullkomlig poetisk och litterär *Narcissus*. I följd häraf hafva hans flesta danska vänner dragit sig ifrån hans närmare umgänge. De påstodo, att äfven mellan honom och mig skulle vänskapen icke räcka länge, om jag gåfve mig tid att dröja längre i Köpenhamn. »Det behöfs blott att Ni en gång säger honom *sanningen*, så är det förbi», sade man; »och ju oftare och ju värre Ni hör honom radotera, ju starkare blir Ni frestad dertill.» Möjligt! Likväl disputerade jag med honom åtskilliga gånger, äfven i afseende på hans egna arbeten, utan att han deröfver blef ond eller mindre vänlig. Kanske motsade jag honom dock *lenare*, än hans Danska vänner; kanske inrymde han mig ock något slags större *rätt* att raisonnera med sig, emedan *de* icke göra vers eller åtminstone ej drifva det yrket i stort. Summa: vi skildes åt med vänskap, ja med rörelse — sedan jag hos *honom* tillbragt den *sista* qvällen af min vistelse i Köpenhamn. — Han behagade ge Lycksalighetens Ö många loford, och ville att jag snart skulle fullborda den; men sedan välja något *historiskt* ämne att dramatiskt behanda. Derpå yrkade äfven *Ingemann*, som jag dagligen träffade i Sorö, der han är bosatt som Lector. Det är en god menniska, en *biedermann*, öppen, ren och religiös; föröfrigt visserligen i talent vida underlägsen Oehlenschläger. Han var i synnerhet nyfiken, att få se idéens *religiösa* tendens i andra delen af min Ö tydligare framträda. — Äfven Tegnér yrkade mycket på, att jag ur svenska historien skulle välja något ämne till dramatisk behandling. Men, hvilka svårigheter att skrifva dramer i ett land, der ingen egentlig Theater existerar, och således ej något praktiskt studium af theater-väsendet är möjligt! — Ty hvad vill det Stockholmska eländet betyda? —

Lef väl, och tänkt någon gång på en trofast vän
Atterbom.

Omkring d. 31 dennes reser jag till Upsala, genom Södermanland och Westmanland. — Har Ni ännu sett min älskvärde Slägting Kernells älskvärda bok?

Oehlenschläger har skänkt mig en ny (af sig författad) Roman, *Ön i Sydhavet*, — med hvilken man är i Köpenhamn *öfverdrifvet* missnöjd. Den har åtminstone *partiella* förtjänster — och dem ganska betydliga. Visserligen innehåller den ock mycket strunt. Författarens vurm är nu att *reflectera* och vara på sitt sätt *philosoph.*

Helsa obeskrifligt alla Vänner, Beskow och hans fru, m. fl. m. fl.

*

Digitized by Google

Med samma post som Geijers nyårsbref 1826 följde ett varmt tacksamhetsbref från Atterbom till Tegnér:[1] "Tallösa tacksägelser för de ljufva, de oförgätliga stunder, som din uppmuntran, din vänskap under vår (tyvärr alltför korta) sommar-sammanvaro skänkte mig! Du såg mig då *sådan jag är*, och du trodde mig, *såsom sådan*, vara värdig din närmare välvilja; ja, du sökte uppelda mitt vacklande mod med att yttra förhoppningar om min talent, dem jag dels aldrig hyst, dels åtminstone längesedan upphört att hysa."

Tegnérs uppskattning verkade oerhördt upplyftande på den sensible Atterbom. Om själfva försoningsscenen och Tegnérs ord därunder berättade han för sina närmaste med glädje och stolthet. Vi känna t. ex. huru Adolf Lindblad, som samma och följande dag hörde därom, uppfattat scenen. Under tårar, skrifver Lindblad till sin fästmö,[2] erkänner Tegnér, "att han gjort Atterbom — och den tid han bildat — orätt; att han stjäl lönen undan för den egentliga dagsverkaren, att han fruktade det framtiden skulle hämnas på honom för det bifall han skördat af samtiden, att han väl visste denna publiks fåvitskhet, som nu upphöjer honom, att han ej längre vill vara, och redan längesedan upphört att vara hänförd af detta pöbelns rop, och att det är nöden och behofvet af frid i sitt eget hjärta, som nödgar honom till denna bekännelse, med ett ord: han stiftade ett vänskapsförbund med Atterbom, omfamnade honom, kallade honom *Du*, och uppmanade honom att fortfara på sin poetiska bana och blifva Sveriges största skald; 'det gamla Sverige', menade han, 'är värdt att det räddas ur lättsinnighetens och fåkunnighetens armar'."

Det har tydligen förhållit sig så — och är för Tegnér mycket betecknande — att han kände behof af att göra Atterbom, hvars diktarbegåfning han mer och mer lärt sig uppskatta, ett vänligt och varmt uttalande därom; han ville öppet erkänna, att han icke alltid dömt honom rätt, och på sitt vanliga anspråkslösa sätt tillräknade han sig själf ringa poetisk förtjänst. Troligt är också, att han, sjuklig och lättrörd som han denna tid mer än annars var,

[1] Tryckt i *Ur Esaias Tegnérs papper*, s. 245 ff.

[2] Bref meddeladt i utdrag af M. G. i *Samlaren 1890*, s. 19, noten.

Digitized by Google

lät undfalla sig starka ord, som lätt kunde fattas som ånger och som ett tillbakatagande af forna åsikter och meningar. Innebörden af hans ord har väl ändock öfverdrifvits af Atterbom och hans vänner. Tegnér själf har omtalat detta sammanträffande i vida lugnare uttryck, men visserligen med öppet och varmt erkännande. Till Beskow skref han,[1] att han var glad åt Atterboms besök, "ty jag fann honom i umgänget helt annorlunda, än jag föreställt mig honom, lifligare, intressantare, trefligare". Och till Brinkman yttrade han sig i samma riktning.[2] Men i detta senare bref (skrifvet strax efter Geijers andra besök) tillägger han några reflexioner, som visa att hans beundran icke var obetingad, och att han icke gått med på alla fosforismens teorier, tvärtom häfdat sin gamla fordran på klarhet i diktningen och gjort det kraftigt i omedelbar uppriktighet, "icke utan ingifvelse". Han skrifver:

Jag fann honom rätt intressant i umgänget, rätt hygglig och älskvärd. Blir han icke en stor poet, så är han dock i hela sitt väsende ett poem.[3] Äfven om det förra kunde vara hopp, i fall han någonsin öfvergåfve de luftiga diktregionerna och fattade för sin dikt fast fot på svenska historiens malmrika grund; men ännu sväfvar han mellan himmel och jord i metafysikens töckenland »tristis et infelix umbra, quæ nec ad superos, nec ad inferos pervenire potest». Af all syra är ingen så skadlig för den mänskliga organismen som den metafysiska magsyran, hvilken förmörkar hufvudet och hopkrymper hjertat. Det gifves hvarken i konsten eller i lifvet något annat som saliggör, än genomskinlig klarhet, som rätt väl låter förena sig med det djupaste djup. Eller vet du något klarare än Sofokles och Shakespeare, ehuru den senare i synnerhet aldrig arbetar utan på djupet, där det mänskliga hjertats guldådror ligga? — Detta och mycket annat predikade jag både för Atterbom och Geijer, så sjuk jag också var. Jag erkänner gärna, att de äro skarpsinnigare än jag; men jag hoppas ändå, att hvad jag af fullt hjärta och ärligt sinne sade dem, icke utan ingifvelse, ej skall vara utan all frukt för svenska litteraturen, i synnerhet om andra, för hvilka de böra ha mera förtroende än för mig, inpräglade dem det samma. För öfrigt har du rätt deri, att A. ej borde ta humör af publikens kallsinnighet. Den, som likt mig åtnjuter hennes gunst, vet väl huru litet den är värd.

---

[1] Den 27 okt. 1825, se *jubelfestuppl*, V, s. 477 f.
[2] Se brefvet af d. 28 sept. 1825, *jubelfestuppl.*, V, s. 475 f.
[3] Jfr Atterbom's liknande uttryck om Ling i *Recensionsblommorna*.

Digitized by Google

Bland de "åtskilliga goda följder", som man enligt Atterbom kunde vänta af hans resa såväl för hans egen som svenska litteraturens framtid, kunde man tvifvelsutan räkna hvad Tegnér i detta bref antydt. Dessa goda råd ha säkerligen icke blifvit utan verkan på Atterbom, äfven om han nu aldrig kom att mer än planlägga diktverk med motiv ur den svenska historien. Tegnérs resonnemang i anledning af Lycksalighetens ö förklingade icke ohördt. Han fann, såsom Atterbom själf erinrar om i sitt bref af januari 1826, detta poems idé mera en filosofisk än poetisk. Atterbom måste medge, att det icke var lätt att lefvandegöra eller "såsom mänskligt-artade personliga väsenden objektivisera" Öns luftiga varelser, och att verkets allegoriska natur medförde stora svårigheter. Också försökte han att i de två sista äfventyren vinna mera reala utgångspunkter eller grundlag: "sedan *olyckan* riktigt kommit i gång, flyttar hon Felicia på en mera vanligt kvinnlig och hela personalen på en mänskligare grund".

Atterbom och Tegnér stodo nu som samtidens främste diktare af den yngre generationen och ett närmande dem emellan, ett erkännande utan afund af hvarandras förtjänster måste därföre blifva betydelsefullt.

Ett fredstillstånd, redan förut på flera håll önskadt, synes också efter detta skaldemöte i Lund hafva inträdt i den svenska litteraturen, åtminstone på dess höjder, där man nu en tid framåt kan iakttaga mera trefnad och lugn. Fosforismen, såsom en aggressiv och polemisk rörelse, framträdde allt mera sällan. Men romantikens åskådningssätt hade, såsom vi antydt, börjat tränga igenom och väckte allt mindre opposition. Och Tegnér, hvars omdöme gällde högt i många kretsar, ej minst i hufvudstaden, yttrade sig numera med större erkännande om ny-romantikernas diktning och sträfvanden. —

Den fullständiga yttre försoningen fördröjdes visserligen genom Atterboms förnyade kritiska nedsablande af Leopolds diktning (1833). Vänskapen med Tegnér blef dock icke bruten. Och snart skulle nya förhållanden föranleda ett nytt hjärtligt närmande. I det politiska och sociala åskådningssättet kommo de två under 1830-talet

Digitized by Google

att allt mera förlikas: båda uppfylldes af bitterhet mot "rabulismen" och bekymmer för landets framtid. Men den, som nu vände sig ifrån dem och till liberalismen, var en vän, som ett eller annat årtionde förut af Tegnér klandrats för sin reaktionära sträfvan — Geijer. Det var dock icke det politiska "affallet" i och för sig, som stötte Tegnér, det var sättet för detta affalls proklamerande och så, icke minst, det samtidiga anfallet på Atterboms diktning. Atterbom kände sig nu ha behof af Tegnérs stöd,[1] och han trädde nu åter i liflig förbindelse med honom.[2] En yttre, välkommen anledning blef den stora magisterpromotionen i Uppsala (d. 15 juni) 1839, vid hvilken Atterbom skulle fungera som promotor. Franzén skulle mottaga jubelkransen och Brinkman bli hedersdoktor. Wallin var prokansler. Nu inbjöds dit äfven Tegnér jämte Beskow samt från Danmark Atterboms vänner, de också i Sverige så berömda Oehlenschläger och Ingemann. Man får det intrycket, att Atterbom genom detta stora skaldemöte — mer eller mindre medvetet — afsåg att få ett kraftigt stöd åt sin af Geijer nu öfvergifna och förkättrade ståndpunkt. Promotionen blef ju högtidlig, men "skaldemötet" blef mycket reduceradt: de danska vännerna uteblefvo och Tegnér fick till slut äfven förhinder.

Länge hade Atterbom önskat få Tegnér till medarbetare i en litterär tidskrift, och det var ju detta som var innebörden redan i hans första försök till närmande (1811). När Svenska litteraturföreningen 1832 bildades i Uppsala i afsikt att rikta vår vitterhet med en god vägledande press, ville man genom Atterbom försäkra sig om Tegnérs bistånd; men denne svarade (i okt 1832), att han i allmänhet hyste betänkligheter vid sådana företag och icke kunde aktivt deltaga däri; det goda ändamålet erkände han emellertid och sände till understöd 100 rdr. På hösten 1839 upptogs tanken på en gemensam tidskrift åter af Atterbom, en tidskrift "för djupare,

[1] Jfr brefvet till Adolf Lindblad, tryckt i Samlaren 1890, s. 19.

[2] Jfr brefven i *Ur Esaias Tegnérs papper* från åren 1839—41 samt Tegnérs bref af maj 1839, *jubelfestuppl.*, VI: 343 f. Atterbom sysselsatte sig hösten 1839 med Tegnérs diktning »på mera innerligt vis än någonsin förut» och ämnade sedan ge sin uppfattning däraf »en fullständigare och framför allt varmare form».

Digitized by Google

rikare, högre kultur" än "Aftonbläddreriets". Åter afböjde Tegnér förslaget, ehuru han annars i fråga om den liberala pressens fördärf alldeles var af Atterboms mening. "Det är nog bäst och värdigast", skref Tegnér, "att hvar och en för sig sjelf söker bilda något positivt, ej äflas med det evigt negativt-kritiska, och håller sig ren och obesmittad från allt slags publicisteri."

Samma år skedde emellertid det länge efterlängtade: Atterbom invaldes i Svenska akademien, och det blef Tegnér, som (i maj 1840) där hälsade honom välkommen — i ord som väl betona ögonblickets betydelse. Här ger också Tegnér sin romantiske vän ett högt erkännande för hans diktning, till och med symboldiktningen; och med all beundran för "sången ifrån Hellas" — äfven Atterboms sång vore "till formens skönhet hon ett barn af Hellas" — hyllar han här också "romantiken underbar och fri, med innerliga, sällsamt djupa rösten", likasom han i glänsande färger målar den romantiska medeltiden.

Detta erkännande af romantikens mystik, af betydelsen utaf själslifvets nattliga sida, det dunkla, det omedvetna, ger Tegnér också ett mera spontant uttryck i dikten Onar och Kalliope, som måhända koncipierats redan många år förut, men först lär skrifvits (eller fullbordats?) under konvalescensen efter sjukdomen 1840—41. Det framkom visserligen äfven sedermera yttranden af honom, som tyckas gå i en motsatt riktning — att dikten alltid vore "vaken och fullsöfd" och att diktandet skedde medvetet — och någon fast utbildad ståndpunkt i frågan hade han nog icke, föga anlagd för spekulationer i den riktningen som han var. Alltjämt skämtade han också om "de tyska drömmarna". Men ett sådant stycke som Onar och Kalliope måste vara verkligen kändt. Betecknande är också att det var till Atterbom han först skickade det. Mer eller mindre för Tegnér medvetet har poemet flere beröringspunkter med Atterboms Fridsrop. Kraftigt och skönt häfdar Onar drömmens, det omedvetna lifvets betydelse gent emot Kalliopes klarhetskraf — hvilket senare också inom sina gränser (för formgifningen) erkännes. Hör blott dessa Onars ord:

Digitized by Google

Natten är sångens mor, den djupares . . .
skönhet är sken, ger du ej tillika betydelsen eller
väsendets yttersta grund, den evigt varande sanning . . .
Därför hvad lifvet förvarar på bottnen af tingen, det ser du
endast vid stjärnornas sken, se'n drömmen har öppnat för inre
ögat hvad yttre ej ser. Gestalterna äro dess aning . . .
Dröm är uppenbarelsens röst af salige gudar,
bildningens högsta mystèr — — —

"Bildning" är efter den tidens (tyska och svenska) språkbruk det konstnärliga bildandet, skapandet. Man erinre sig Atterboms ofvan citerade ord att mörkret är villkoret för all bildning. Detta språkbruk och äfven detta samma åskådningssätt återfinnas redan hos Herder; och Herder var, jämte Goethe, både för Tegnér och Atterbom en vägledare på det estetiska området — han hade ju också varit den nya romantikens förnämste föregångare. För Tegnér har han emellertid betydt ännu mer än för Atterbom, och hans inflytande på den förre spåras också på det religiösa området.[1] För detta sitt poem har nu Tegnér också särskildt hänvisat till Herder. Då han d. 21 okt. 1841 öfversände det till Atterbom, skref han: "Förledet år skickade du mig ett utkast till estetik.[2] Här medföljer ett dylikt till poetik, skrifvet på den tid då jag ännu kunde tro på de tyska drömmarna i den vägen. Har du läst der Traum af Herder?"

Herders dikt Der Traum, som offentliggjordes i Adrastea II (1801—02), är en tankedikt i dialogform, liksom Tegnérs; den rör mera betydelsen af det omedvetna lifvet i allmänhet, men går också in på dess gestaltbildande kraft. Drömmen (T) samtalar med frågaren (A):

T. Ich nur schliesse dir auf des Herzens Tief' und des Geistes;
Was sich der Sonne verbarg, zeigt sich dem inneren Licht.
Offen dem Auge der Nacht und allen glänzenden Sternen,
Dem Unermessnen thut dein Unermessnes sich auf.

[1] Jfr E. Wrangel, *Tegnér och ortodoxien*, samt Albert Nilsson, *Tegnérs uppfattning av de klassiska studiernas bildningsvärde för skolan*, båda införda i *Skrifter tillägnade Pehr Gustaf Eklund 1911.*

[2] Det var troligen den lilla afhandlingen »Bidrag till närmare bestämmande af ästetikens begrepp» (1837).

Digitized by Google

A. Traum, was belehrest du mich? Bin ich mir selber ein Räthsel?
Ich, ein Schatte des Seyns, bin ich der Bildungen Quell?
T. Nur ein Tropfe des Quells, in dem die Sonne sich spiegelt . . .
Herrlicher, seegliger Geist! Und in Gebilden ein Traum. —

Atterboms glädje öfver Tegnérs dikt kan man lätt förstå. När han den 3 nov. 1841 skickade dikten vidare till Brinkman som samlade på Tegnérmanuskript, skref han:[1] "På Tegnérs tillsägelse skickar jag härmed ett poem af honom, *Onar och Kalliope*, hvilket han gjort mig det stora nöjet att meddela mig. Det är egentligen en lärodikt om det i poesien exoteriska och esoteriska; eller, som han själf kallar det, ett slags poetik." Och till Tegnér skref han strax därpå[2] en "hjärtinnerlig tacksägelse", tilläggande: "Jag tillstår att jag i alla mina dagar varit af "Onars" mening, till hvilken ju ock hör att yrka på bägges *förening*."

För Tegnér har säkerligen vid denna tid Atterboms vänskapsfulla uppskattning varit en bland de få ljuspunkterna.

Under de sista, sjukliga åren aftog ju hans förbindelse med de litterära vännerna mer och mer. Något senare bref till Atterbom än det ofvan citerade från 1841 synes icke finnas. Från denne kom emellertid ytterligare en skrifvelse; det var år 1843, ett år, då Tegnérs hälsa betydligt förbättrats, så att han — för en kort tid — både kunde tänka på diktning och framträda med offentliga tal. I detta bref — som för öfrigt handlar om Atterboms tjänstledighet och Böttigers förordnande — skrifver han en sista hälsning och välgångsönskan[3] till den äldre skaldebrodern, till honom, som under förra tider stått i ett alldeles motsatt läger, som icke sparat sitt klander och sina, ofta nog så berättigade anmärkningar,

[1] Brefvet i Trolle Ljungby arkiv.

[2] D. 7 nov. 1841, se *Ur Esaias Tegnérs papper*, s. 444 f.

[3] Uttryckssättet i denna hälsning, som Atterbom själf visserligen icke menade som den sista till Tegnér, är betecknande för brefskrifvaren: »Posttimman är inne. Jag måste således inskränka mig för denna gång, att från en vacker, af sjö och björklundar omgifven prestgård, der gök och trast sjunga vexelvis i morgonsolen tätt utanför mina fönster, skicka dig mina hjertligaste helsningar med de gladaste lyckönskningar för din helsas ypperliga skick; hvarom jag hört gemensamma vänner tala.» (Brefvet är dateradt Björsäter d. 10 juni 1843).

Digitized by Google

med hvilken han sammanförts genom ömsesidig aktning och öppet erkännande, till honom, som förvandlat ett tillfälligt närmande till en uppriktig, bestående vänskap, hvilken med åren, genom lika åskådningssätt och tidens förändringar, växte stark. Hvad som en gång lofvats vid det korta, men betydelsefulla sammanträffandet i Lund 1825, blef redligen hållet. Och detta vänskapsförbund, knutet och uppburet af ädla tänkesätt, blef förvisso — såsom en hvar på sitt sätt hoppades — till hugnad för dem själfva ej blott, utan väl ock till båtnad för den svenska litteraturen.

Digitized by Google

Creutz' "Rustan och Mirza".

Af

Martin Lamm.

Den text, som nedan meddelas, stödjer sig på en handskrift ur Wärnbergs arkiv, hvilken af dess ägare, öfversten grefve E. Oxenstierna, välvilligt ställts till mitt förfogande. Förut har, som bekant, endast första akten af Creutz' opera varit känd i en version, som utgifvaren af andra delen af Lidners Samlade Arbeten 1814 uppger sig ha hämtat ur ett manuskript, hvilket blifvit honom öfverlämnadt "under Lidners namn och med hans handstyl". Utgifvaren tvekar emellertid om det är "en produkt af Lidners Sångmö, med hvars styl det har föga likhet" eller af Creutz'. "Visst och allmänt bekant är det åtminstone, att grefve Creutz författat början till en förkommen opera, Rustan (se Schröderheims Äreminne öfver Gr. Creutz); visst och alltmänt bekant är det äfven, att grefve Creutz beklagat sig, det Lidner honom fråntagit flera Mscter, och dem i sina arbeten användt (se Lidners Nekrolog i 1:a Del)." Själf vågar utgifvaren ej ha något omdöme i frågan utan lämnar "åt granskande kännare den vidare undersökningen om några inre grunder för eller emot denna gissning kunna uptäckas".

Numera äro vi — framförallt tack vare Warburgs forskningar[1] — bättre underrättade om operans tillkomsthistoria, och jag tillåter mig att på nytt återge de viktigaste dokumenten för dess belysande.

[1] *Lidner* ss. 106—109 och *Lidners »Medea»* (ur Göteborgs Högskolas Festskrift 1898) ss. 26—30.

Digitized by Google

I en "apostille" till en diplomatisk depesch från Paris[1] skrifver Creutz till konungen:

J'avois donné un plan d'opera à faire à Liedner, je le luy avois tracé dans le plus grand detail, il a travaillé sur ce caneva, mais sans gout et sans genie. J'ay été obligé de le retravailler en entier, j'ay refait absolument les trois actes, et j'éspère que Votre Majesté en sera contente.

Cet opera presentera une suite de tableaux aussi variés que neufs, l'interret va en augmentant d'acte en acte, j'ay taché de rendre le dernier le plus touchant par l'interret, et le plus piquant par l'effet. J'ay essayé du moins à faire voir en Suede comment un opera doit etre ecrit et j'en ai rendu le stile et le ton toujours relevé et noble excepté dans les scènes touchantes ou le langage tire sa seule beauté de la pureté et de la simplicité. J'aurois l'honneur d'envoyer cet opera avec le Baron de Cederhjelm et j'éspere en même tems pouvoir y joindre quelque echantillon d'air fait par Gretry.

I ett senare bref ($^{14}/_{2}$ 1783) berättar han, att operan nu af honom fullbordats. Att han dock fortfarande ansåg den ofärdig synes framgå af Kellgrens uttalande i ett bref till Rosenstein 7 okt. 1783: "Det var skada med Gref Creutz, att han så hastigt blef premier-Ministre. Vi äga nu intet hopp att få se hans Opera. Han har varit så nådig och ej allenast reciterat för mig en hop verser därur, utan äfven detaillerat hela planen. Han är och blir vår Mästare." Och samma höst hade Oxenstierna i en elegant dikt (tr. i Arbeten II s. 237) bönfallit skalden om att uppläsa operan. Den hade tydligen vid denna tid uppnått den sorts halfoffentlighet, som den aristokratiska skaldekretsens verk ofta åtnjöto i åratal före publiceringen.

Det tyckes därför ha väckt rätt stor förvåning, när Creutz påföljande år förklarade sig ej ämna fullända verket. I ett bref till Oxenstierna af den 14 aug. 1784 (Wärnbergs arkiv) skref han: "Je ne vous parle plus des Lambeaux de mon opera, il sera condamné à un eternel oubli de puys qu'un certain Lidner que j'avois employé a Paris a en copier deux actes m'en avoit volé les morceaux les plus saillans pour les faire entrer dans son opera de Medée

[1] Den finnes i R. A. bland Gallica och dateras af Warburg till mars 1782. Då numera apostillerna skilts från de depescher, till hvilka de höra, har den blifvit odaterad och af för mig okända skäl lagts bland 1781 års apostiller.

Digitized by Google

quoique ils y sont si mal encadrés qu'ils ne presente(nt) que des contre sens."

Lidners tillvägagångssätt tyckes vid denna tid ha varit rätt bekant. Både utgifvarens ofvan anförda ord i Lidnerupplagan 1812—1814 och Franzéns uttalande i minnesteckningen i Sv. Akademien berätta om gängse rykten, att Lidner stulit stycken ur Rustan och Mirza för sin Medea. Och att denne i sin tur känt ett behof att gardera sig mot dylika beskyllningar framgår af den af Warburg framdragna passagen ur hans tillämnade företal till Medea: "Den som i Manuscript läst en annan opera skrefven af mig under mit sista vistande utrikes, torde här igenkänna några ställen, som stått i den förra. Ordsaken är, at en långt högre, en långt vittrare hand, har, som man heligt försäkrat mig, omarbetat hänne. Jag tror mig således äga rättighet, at bruka mina egna arbeten efter Behag; liksom man kan rifva ned sitt hus och med de gamla stenarna bygga ett nytt."

Lidners änka bestrider också i sitt företal till Sednare Skrifter uppgifterna om Lidners litterära stölder från Creutz och påstår, att flera af Lidners manuskript sålts på auktionen efter Creutz, som hölls efter Lidners död.

Warburg framhåller med rätta, att man af dessa dokument ej kan draga några säkra slutsatser beträffande de båda diktarnes andel i författarskapet till operan. Vi veta ju ej, hur långt den poetiska utarbetningen framskridit i det utkast, som Creutz förelade Lidner. Och han förutser, att frågan ej ens skulle lösas, om en forskare lyckades påträffa texten till Creutz' opera; "ty man vet ju icke hur mycket å sin sida den förnäme ministern kan ha begagnat af sin vittre sekreterares förslag, af deras gemensamma samarbete". Som vi skola se, har denna förutsägelse i stort sedt besannats. Jag återkommer till detta spörsmål, sedan jag meddelat manuskriptet.

Nu några ord om dettas beskaffenhet och öden. Det utgöres af renskrifter af olika händer, tydligen verkställda vid olika tidpunkter. Äldst är — af skäl, som sedan skola utvecklas — den af Lidner renskrifna andra akten, som bär talrika egenhändiga rättelser och tillägg af Creutz. Af detta manuskript finnes endast ett ark

Digitized by Google

bevaradt på Wärnberg, men i den nyligen till Kungl. Bibl. skänkta Lindströmska autografsamlingen har jag funnit ännu ett ark med samma stilar. Att det tillhört exakt samma manuskript, framgår af att det endast får sammanhang, om Wärnbergsarket fogas däri. Tack vare detta fynd äga vi nu den andra akten så när som på de två första scenerna.

De två öfriga akterna äro renskrifna med två olika stilar, som jag ej lyckats identifiera. Den äldre af dessa är den, som finnes på det sista arket af första akten och de två bevarade arken af tredje akten, där ett par ändringar af Creutz' hand finnas. Yngst är otvifvelaktigt den af en professionell kopist renskrifna början af första akten, som ej har några ändringar af Creutz, men däremot flera dylika af G. F. Gyllenborgs hand. Den slutar midt inne i ett ark och är tydligen gjord för att ersätta ett förut befintligt manuskript, troligen af den äldre afskrifvaren; dennes första ark är märkt "3. till Första Acten", hvilket ej kan hänföra sig till det nu befintliga föregående manuskriptet.

Naturligtvis finnes intet som hindrar, att Oxenstierna fått låna manuskriptet af Creutz på grund af sin versifierade anhållan och att det sedan fått stanna i hans ägo, då Creutz på grund af lånen i Medea ej brydde sig om att fullfölja verket. Men man kan också tänka sig möjligheten af att operan först efter Creutz' död[1] kommit i Oxenstiernas ägo med Gyllenborg som mellanhand, I dennes minnesord om Creutz i företalet till de båda vännernas Vitterhetsarbeten heter det: "Man har äfven ibland hans efterlämnade papper, funnit några stycken af et tillärnadt poem, som vittna at Svenska Skaldekonsten intil hans sista varit honom om hjertat. Hans snara död, sedan Fäderneslandet åter ägde honom i sit sköte, har nekat oss det nöjet at se dessa strödda stycken sammanbundne och i et utfördt ämne förtjente at ställas vid sidan af hans äldre Arbeten." Det torde ej vara förmätet att antaga, att Gyllenborg med dessa ord afser Rustan och Mirza, det enda litterära arbete, som Creutz' senare bref visa honom sysselsatt med. I hvarje fall synas Gyllenborgs

[1] I Creutz i Svea Hofrätts arkiv befintliga bouppteckning finnas ej några handskrifter förtecknade.

Digitized by Google

ändringar närmast ha vidtagits med tanke på dess eventuella publicering i Vitterhetsarbeten. Att han sedan afstod därifrån, berodde antagligen på, att han misströstade om att kunna få vännens verk i ett skick, som gjorde det värdigt "at ställas vid sidan af hans äldre Arbeten".

Wärnbergstexten, som alltså torde innehålla operan i den sista form den fick af Creutz' hand, slutar helt plötsligt i tredje aktens fjärde scen på innersidan af ett ark. Att kopisten här afbrutit sin renskrift, behöfver naturligtvis ej innebära att slutet ej varit utarbetadt. Att det åtminstone förelegat i utkast, framgår ju af Creutz' första bref till Gustaf III. Men å andra sidan synas såväl Creutz' senare brefuttalanden, Gyllenborgs ofvan citerade ord och Schröderheims omnämnande af operan i minnestalet i Vetenskapsakademien ge vid handen, att operan varit ofulländad. Med större säkerhet torde man kunna säga, att luckan i andra akten beror på, att ett ark af manuskriptet förkommit.

Hvad beträffar textens redaktion, har jag framförallt afsett att ge läsaren en klar föreställning om manuskriptets beskaffenhet. Det har återgetts med diplomatisk noggrannhet, och jag har ej ens rättat uppenbara skriffel annat än i ett par enstaka fall, då de framkallat omening — och i dessa fall har jag naturligtvis i noter upplyst om mina ändringar. Creutz' och Lidners egenhändiga rättelser och tillägg har jag infört i texten och i noterna meddelat de i stället strukna partierna. Däremot har jag ej i texten infört Gyllenborgs rättelser, som ju antagligen äro vidtagna efter Creutz' död.

Innan jag meddelar texten, torde det för dess begripande vara af nöden att ur Rustanfragmentet i Lidners Arbeten aftrycka personförteckningen. Wärnbergsmanuskriptet saknar nämligen dylik:

RUSTAN, Prins i Persien.
MIRZA, Prinsessa från Cyrus.
ROXANA, hennes förtrogna.
OROASTER, Persiens Skyddsgud, än som
ARSAS, Rustans Guvernör, än som
SULIM, Kung på de Atlantiska Öarna.

Digitized by Google

Sulims Ambassadörer.
JAPANARE.
CHINESER.
ARABER.
SCHYTER.
JÄGARE.
SJÖFOLK.
Inbyggare på Cyrus och i Persien.
TROLL.

Att meddela alla Rustanfragmentets afvikelser från Wärnbergstexten i form af varianter under denna, har jag ansett olämpligt, då vi ej äga någon garanti för att det troget återger den handskrift, som varit utgifvaren tillgänglig, och en läsare dessutom lätt själf kan jämföra de båda texterna.

Digitized by Google

Tre i hvarandra inhäftade ark.
Okänd afskrifvarstil. Alla ändringar
med G. F. Gyllenborgs stil.

Rustan och Mirza.

Opera i Trenne Öpningar.

FÖRSTA ACTEN.

FORSTA SCENE.

Theatern föreställer ett öppet grönt fält med prägtige promenader, Lusthus och Tält. Vid sidan synes Torn och Hus af staden. Marche af Jägare och Folket af båda könen. Rustan införes uti en Triumpfvagn. Framför honom bäres sårade Leijon och Tigrar.

Arsas. Följe med kogar och Jagt Gevär.

CHOR AF JÄGARE.

När vår hjelte wildjur krossar,
Döden flyger i dess[1] spår,
Och när han wårt land förlossar,
Mildhet ur hans ögon går.

CHOR AF FOLKET.

Att Rustan evigt ryckte vunnit
Ej kostat oss en tåreflod,
Det namn som han bland Hjeltar funnit
Ej fläckat är med menlöst blod.

Han oss med frid och frihet gläder;
Vår styrcka är Hans ädelmod.
På gruset af förstörda städer
Han icke rest sin ärestod.

Dess storvärk nu ett Land[2] förkunnar,
Som nyss förtryckt och härjat var;
Och rycktet med dess[3] hundra munnar
Hans lof kring werlden utspridt har.

[1] *ändradt till* hans
[2] *ä. t.* Det land hans storvärk nu
[3] *ä. t.* Och genom rycktets

Digitized by Google

BÖNECHOR AF FOLKET.

Odödeliga magt som get åt Hielten skygd
Kom lät Din himla kraft dess rena siäl uplifva
Förena i dess bröst Din sällhet med Dess dygd
Lät Dess belöning få en tröst för Iorden blifva.[1]

RUSTAN.

Odödeliga Magt jag vid Din mildhet svär
Att ständig ömhet jag för detta folket bär.[2]

Ballet af Jägare och Invånare.

RUSTAN.

I som Ert offer mig föräreu,
Med glädie jag Er vördnad sedt.
Hon vittnar att I sälla äreu;
Er trygghet mig belöning gett.
Men dessa muntra lekar sluten
Och nu i Edra hyddor niuten
Dett lugn som jag åt Er beredt.

ANDRA SCENE.

Rustan och Arsas.

RUSTAN.

Ack Arsas!

ARSAS.

Hvad min Prins, ikring[3] din krönta hjessa
Du äraus lagrar bär.

[1] *Ändradt af Gyllenborg till:*

Odödeliga magt wår Hjeltes höga skygd
Bewjs din himla-kraft at i hans hierta föda
Så mycket kärt och godt som swarar mot hans dygd
Och löna kan hans ädla möda.

2:dra och 4:de verserna lyda i Gyllenborgs första ändring sålunda:

Förläna åt hans Själ och i hans hjerta lifwa
— — — — — — — — — — — — —
Lät båda jordens frögd och hans belöning blifwa.

[2] *ä. t.* At jag för detta Folk en ständig ömhet bär

[3] *ä. t.* omkring

Digitized by Google

Ditt folk Du lyckligt giort, Du deras vällust är.
Hur kan då Rustan suckar prässa?
Mitt hjerta kiänner Du. Dölj ej ditt qual för mig.[1]

RUSTAN.

Min Far, med detta namn jag altid vördat Dig,
Vet Arsas, då mitt Folk jag lugn och sällhet gifvit
Har detta bröst ett mål, för alla stormar blifvit.
Ack! Kärlek! — — Du förskräcks! mitt öde upfyldt är.
Jag Mirza sedt, Hon re'n mitt hela hjerta äger:
Min kärlek mer än alla öden väger,
Och re'n ett evigt sår jag i mitt hjerta bär.

ARSAS.

Jag ej min häpnad kan beskrifva.
Har Du så snart Oraclets dommar glömt?
Som Dig till tusend plågor dömt
Så snart Ditt hjerta rum åt kärlek vågar gifva.

RUSTAN. Aria.

Mig ej en töknig framtid bryr,
Och Rustan frucktar ingen våda;
Med köld jag dristar faror skåda,
Och jag för ödets våld ej flyr.
Lät hämden sina dunder låssa,
Mitt mod, min oskuld gör min skygd,
Och himlen då dess slag mig krâssa,
Skall bära vördnad för min dygd.

ARSAS.

Förmätit ej på Ödet klandra,
Bevis det mod som i Ditt hjerta bor,
Du tappert segrat öfver andra,
Prins segra på Dig sielf, bli värd att vara stor.

RUSTAN.

Jag storhet ej i vildhet finner,

Om jag på Mirzas hjerta vinner,
Jag främst bland alla hjeltar är.

Rustan blir småningom gripen af sömn. Han sätter sig på en gräsbänck.

[1] *ä. t.* Hwad kan då ur dit bröst så djupa suckar prässa?
Dit qual förgäfwes döljer sig.

Digitized by Google

Af Jagt och oro[1] trött, vill jag till hvila hasta,
Det för mitt rörda hjerta är en[2] tröst
Att på ett ögnablick i sömnens famn mig kasta
Och glömma bort de qual, som fräta opp mitt[3] bröst.

Aria.

Ack! Kärlek, Du som jämt plär irra
Der sömnens Gud sitt välde för,
Kom mina sinnen att förvirra,
Och Dig till Mirzas vålnad giör;
Kom att dess blidkar på mig vända·
Och fyll mitt bröst med något hopp:
Men tar mitt väl med sömnen ända,
Så lät mig aldrig vakna opp.

Han somnar inn.

Arsas.

Jag detta ögnablick vill mig till nytta giöra
Och nu med en förtrollad staf,
Som Gudars öfvermagt mig gaf,
Till andra öden Rustan föra.

Arsas rör Honom med sin staf; Gräsbäncken uplyftes uti en sky som förer Honom från Theatern.

Theatern förändras till en stor Sal i Mirzas Slott.

TREDIE SCENE.

Mirza.

Alt slutat är för mig, min glada vår är lyktad,
Och från mitt sorgsna bröst har frid och glädie flyktadt;
Mitt öde upfylt är, ett tungt och plågsamt band
Emot mitt hjertas val åt Zulim fäst min hand.
Ack Usla! hvilken strid! hvad tvång! hvad grufvlig smärta,
Ska Zulim ha min hand, när Rustan har mitt hjerta?

Aria.

Frid och glädie kom tillbaka,
Lugnen detta klämda bröst;

[1] *ä. t.* Af dagens möda
[2] *ä. t.* Det blir för mig en dubbel
[3] *ä. t.* fräta detta

Digitized by Google

Himmel lät mitt hjerta smaka,
I sin oskuld någon tröst.
Fåfängt efter lugn jag letar,
Glädien aldrig visar sig,
Saknan all min oro retar
Stillhet är ej gjord för mig,
Hvarje tanka är en plåga,
Hvarje känsla mig förtär,
Himmel dämpa blott min låga,
Sällhet jag ej mer begär.

FIERDE SCENE.

Mirza. Roxana.

ROXANA. Duo.

Ach! Prinsessa, quäf Din smärta,
Ingen magt på ödet rår.

MIRZA.

Nej, Roxana, detta hjerta
All sin tröst af tårar får.

ROXANA.

Tiden lisa kan den plåga
Som Dig nu så grufvligt tär.

MIRZA.

Nej Roxana, denna låga
Evig, liksom tiden är.

ROXANA.

Fruckta att den eld Dig bränner[1]
Zulims hämd uppå Dig drar.

MIRZA.

Hiertat ingen fruktan kiänner,
Då det alt förlorat har.

[1] *Handskriften har* brinner, *hvilket tydligen är ett skriffel.*

Digitized by Google

Tillsammans
R: Ack! Princessa, quäf Din smärta;
M: Nej Roxana, detta hjerta;
R: Ingen magt på ödet rår;
M: All sin tröst af tårar får.

MIRZA.

Roxana! mins Du ej med hvad för dristigt mod
Han Jorden färgat har med desse wildjurs blod?
Hur stålt, som ljusets Gud, Han lik en ljungeld hastar:
Dess segervande arm, i stoftet Tigren kastar.
Från detta ögnablick mitt öde utmärkt är!
Ach! Rustan, Du alt lugn ifrån mitt hjerta drifvit.
Mitt öma bröst långt mer än Tigren sårat blifvit.
Din målning ständigt jag i detta sköte bär.

ROXANA.

Hvad båtar väl en eld för Rustan fåfängt nära
Och uti evigt tvång en olycks kädja bära;
När Du på en förlorad strand
Åt Zulim måtte gie Din hand.

MIRZA. Aria.

Den eld som plågar detta hierta
För Dig och himlen uptäckt är;
Men Rustan kiänner ej den smärta,
Som jag fördold i bröstet bär.
Jag på min svaghet seger vinner,
Jag vet hvad dygd och plickt begär;
Men fastän detta bröstet brinner
Jag dock en dubbel styrka finner
Uti den eld som mig förtär.

ROXANA.[1]

Ach se! De komma re'n att öfver vilda Siöar
Dig föra bort till Zulims olycks öar.

MIRZA. Aria.

Hvad bistra måln min himmel hölja
Vid morgonrådnan af mitt lif!
Du ser hvad öden mig förfölja!
Roxana mig ej öfvergif.

[1] *Ofvanför struket:* MIRZA. Aria.

Digitized by Google

FIERDE SCENE.

Mirza. Roxana. Zulims Ambassadeurer införas af Mirzas Hofstat; Deras följe.

Ett ark med annan okänd stil. I vänstra hörnet märkt: »3. till Första Acten».

EN AMBASSADEUR.

Recitatif:

Gudomlighet af desse Stränder!
Princessa! prydnad för ditt kjön!
Kom nu att uti Zulims länder
Åt Hjelten ge Sin seger lön.
Ett Skepp, som Cyri böljor klyfver
Vid denne Strand dig väntar nu;
Och vågen redan stålt Sig yfver
Att bära på dess rygg en skatt så dyr som Du.

MIRZA.

Recitatif:

Jag följer; det skall smickra mig
Att kunna mot Er önskan svara.
afsides
Ach! Rustan jag förlorar Dig
Att i en evig landsflyggt fara!

Hon föres ut af Ambassadeurer och följe.

FEMTE SCENE.

Theatren förändras till en strand vid Caspiske hafvet. I fonden synes Mirzas Slott. Ett segelfärdigt Skepp ligger i sjön för Ankar. På stranden äro Matroser och inbyggare af Cyrus.

CHOR AF MATROSER.

Nöjsamt Sin tid en sjöman fördrifver.
Hoppet med Honom på hafsvågen går;
Fast Han förfölgd af stormarne blifver
Glömmes dock faran, när stranden Han når.

Digitized by Google

En Matros. Aria.

Blott kärlek kan vår lycka göra.
Från kungars Slott man ofta får
En mängd af djupa suckar höra;
Men hvarför?

Ett Fruentimer.

Kärlek der ej rår.
Från låga kojor glädjen skallar;
Allt muntert, fritt och lyckligt är.
Hvar pust till nya nöjen kallar:
Men hvarför?

En Matros.

Kärlek andas der.

Chor af Matroser.

Hjertat härdas genom fara.
Äran vinnes med besvär.
Den kan säll i lugnet vara
Som af stormar kastad är.

En ballet af Matroser.[1]

SJETTE SCENE.

Mirza kommer från Slottet med Ambassadeurer, Roxana med följe. Sjöfolcket går först, och sedan de om bord.

Chor af Folcket.

Ack! måste Du oss öfvergifva
Som evigt bland oss vistas bort
Må dock din lott så lycklig blifva,
Som du vårt öde lyckligt gjort.

Mirza *stadnar vid Rellingen.*

Recitatif:

Du ljufva fosterbyggd, der mine dagar flutit
I oskulld, nöjen och behag.

[1] *struket:* och Folck.

Digitized by Google

Jag öfverger dig nu; ach! mer än bistra dag.
Den sällhet evigt flyr, som jag hos dig har njutit.
Men Mirza! fatta mod: följ ödets stränga lag.

Hon går ner i Skeppet.

CHOR AF FOLCKET PÅ STRAND.

Grymma väder, vördnad bären
För den skatt som hafvet för;
Med Er yrsel ej förfären
Den som Werldens prydnad gör.
Vilda böljor, sagten Eder
När Hon på Er yta går.
Himlen Hennes väg bereder
Mirza öfver hafvet rår.

Ballet. Skeppet seglar bortt.

Slut på första Acten.

Två ark med Lidners stil. Rättelser med Creutz stil.

3. INTRADET.

Et hiskeligt oväder upkommer. Himlen förmörkas. Åskan går, och Hafsvågorna slå öfver Öen.

RUSTAN *vaknar och springer opp.*

I Gudar! hvar är jag? Jag vaknar. Jag häpnar.
Himlen sig väpnar.
Grufliga syn!
Vågorna svalla
Mot Himla bryn!
Molnena skalla[1]
Åskviggar falla
Och slita skyn!
Hvad våda! Hvad fasa!
Vindarna rasa.
Förskräckliga syn!
Klipporna flyta,
Böljorna ryta,
Och ljunga mot skyn!

[1] Molnena skalla *tillagdt i marginalen.*

Digitized by Google

4. INTRÄDET.

Rustan. Et Skepp med söndersletna segel och ner refna master kommer vräkandes i hafvet.

CHOR FRÅN SKEPPET.

Förbarmen Er, Gudar! Torndönen knalla
At störta oss alla
I afgrundar ner.

Rustan springer til stranden för att söka att hjelpa de olyckeliga. Han ser en båt med 2 ne qwinfolk kastas mot stranden.[1]

RUSTAN, *som kastar sig i sjön.*

Jag deras nöd ej skådar mer.
Som mänskja bör jag ej mitt lif för likar spara;
Och som en Prins det är sitt öde värdig vara,
Då jag, at rädda dem, mig sjelf til offer ger.[2]

CHOR FRÅN SKEPPET.

Förbarmen Er Gudar! nu kastas vi alla
Der Sjöarna svalla
I afgrundar ner.

Åskan slår häftigt ner. Det tar eld i skeppet, som krossas mot klipporna och brinner opp. De olyckliga söka genom simmande hinna land. Ett fruentimmer kommer flytandes med fladdrande hår. Rustan drar hänne opp på strand.

RUSTAN.

I Gudar! det är hon, som jag i hjertat bär!
Ach Mirza! wakna op. Förtwiflan, grymma öden!
Nej du kan ej et offer bli för döden?
Att sådant Brott begå för rättvis himlen är.[3]

Han bär hänne in i tältet, och faller på knä vid den bänk hon ligger.

[1] Rustan ... emot stranden *tillagdt i marginalen med Creutz' hand.*
[2] *Strofen struken i manuskriptet.*
[3] *Ändradt af Creutz från:*

I Gudar! Mirza? Hon? I Gudar! hvad jag ser!
Min Mirza! är det Du? Ack! mer än grymma öden!
Hur kan så mycket skönt et offer bli för döden?
Men hur kan Mirza dö? odödlig Dygden är.

Ofvanför den 4:de raden står med Creutz hand:
för rättvis Himlen är att

Digitized by Google

Låt mina pustar sig i Dina ådror smyga.
Re'n Själen färdig är, at Din til mötes flyga.[1]
Jag hänne andlös nu på mina läppar bär.
Men pulsen börjar slå... det brustna ögat hvimlar?
I Himlar! Blide Himlar!
Åt Mirza lifvet gen, och tagen mit igen.

MIRZA.

Ah!

RUSTAN.

Mirza!

MIRZA.

Ah! — — — — jag andas än.
Hvar är jag? och hvem djerfs ur hafvets sköt[2] mig rycka?
Mer vild, än vågen sjelf, fly från min syn, Barbar!

RUSTAN.

Min[3] Mirza?

MIRZA.

Ser jag rätt? I Gudar! Hvilken lycka!
Jag frugtat, at det Sulim var.
Dess öfvervåld mig mer, än haf, och storm förskräcker.
Ah! Rustan, Ack! min Prins, du mig befriat har.[4]
Du mig ur dödens dvala väcker,
Och lif, och lugn, och sälhet ger.[5]

RUSTAN.

Prinsessa! at för Dig jag mig i döden vågar;
Är det väl någon dygd af mig?
Jag missnögt med et lif, mit hårda öde frågar,
Hvi jag ej hundra fått, at offra opp för Dig?
Mit hierta altid rent, ej skapat, at bedraga,
Har från det första ögnablick,
Då Dig, som dagen skön, mit öga råka fick,
Sig önskat kunna del i Dina öden taga.

[1] *Denna o. föreg. rad strukna.*
[2] *ä. (af Creutz) f.* dödens famn
[3] *ä f.* Men
[4] *ä. f.* jag mig befriad ser.
[5] *raden struken.*

Digitized by Google

Min önskan är ju nu fullbragt.
Ack! har jag Mirzas räddning blifvit?
Men, öma Mirza! nyss Du sagt,
At jag Dig lif, och lugn, och sälhet återgifvit:
Är jag belöning värd: min räddning äfven blif,
Och lif åt detta bröst, och lugn, och sälhet gif!
Min kärlek mig ej lefva låter,
Om ej af Dig Sig hiertat älskat vet.
Du Rustan andlös ser: skänk honom lifvet åter,
Du, Min Gudomlighet!

MIRZA.

Lef Prins!

RUSTAN.

Har jag min önskan vunnit?

MIRZA.

Då död, då fara mig omger;
Är icke tid, at dölja mer,
Det länge detta bröst för Dig af kärlek brunnit,
Det evigt jag min låga när.
Fast ödet mig befalt min hand åt Sulim gifva
Mit lif af Dig en gåfva är:
Det bör åt Dig ju helgat blifva.

RUSTAN.

Ack! hvad Sälhet!

MIRZA.

Ack! hvad lycka!

RUSTAN.

Mirza!

MIRZA.

Rustan!

RUSTAN.

Öma Vän!

Digitized by Google

MIRZA.

Genom Dig jag andas[1] än.

RUSTAN.

Dig ur dödens armar rycka.

MIRZA.

Få af Dig sitt lif igen

RUSTAN.

Ack! hvad sälhet.

MIRZA.

Ack! hvad lycka

RUSTAN.

Genom dig jag andas än[2]
Mirza![3]

MIRZA.

Rustan![3]

Tilsammans omfamna hvarannan

Öma Vän![3]

RUSTAN.

Rikt belöns min fordna smärta,
Mirza! då Du älskar mig.

MIRZA.

Hvarje puls uti mit hierta,
Rustan, rörs och slår för Dig.

Tilsammans.

Mirza du mitt lif min lycka
Rustan du mitt enda wäl
ingen plåga mer kan trycka
min i sällhet dränkta siäl.[4]

[1] *ä. f.* lefver
[2] *Raden tillagd af Creutz.*
[3] *str. i handskriften.*
[4] *Strofen tillagd i marginalen af Creutz.*

Digitized by Google

RUSTAN.

På dessa tjusta Stränder,
Der lustigheten rår,
Mit hierta återfår
Sin Thron och sina Länder.[1]

MIRZA.

I dessa Mirten Lunder
Sin höijd min lycka når
Der kärlek af et år,
Gör några korta stunder.[1]

Tilsammans.

Blide Himmel! Du som plär
Lön åt dygd och oskuld gifva,
Låt oss städs så sälla blifva,
Som vår kärlek menlös är!
Låt den eld få ostört brinna.
Som Din Mildhet uptänt har!
Låt för Kronors glans oss vinna
Glömskans lugn, och Herdars dar!

En faslig Jordbäfning skakar hela Öen. Vågorna brusa mot skyn, och en under jordisk eld flammar ur klipporna och kastar opp stenar. Rustan och Mirza fara förskräckta tilbaka.

MIRZA.

Himmelske Magter!

RUSTAN.

Grufliga öden!

Tilsammans.

Skonen Min Mirza!
Skonen Min Rustan! hämnens på mig!
Ömaste Mirza!
Trognaste Rustan! Sjelf in i döden
Älskar jag Dig.

[1] *Dessa tvänne strofer strukna.*

Digitized by Google

5. INTRADET.

Mirza. Rustan. Sulim, en stor[1] *Jätte, kommer ur en eld sprutande klippa på Öen.*

SULIM.

Förmätne! Straffet är berett.
För Dig, som för et hierta lågar,
Det jag min hela kärlek, gett!
För Dig, som mig bedraga vågar!
Förmätne straffet är berett.

Jordbäfningen blir starkare.[2]

MIRZA.

Himmelske Magter!

RUSTAN.

Grufliga Öden!

Tilsammans.

Skonen Min Mirza,
Skonen Min Rustan, } hämnens på mig.
Ömaste Mirza!
Trognaste Rustan! } Sjelf in i döden
Älskar jag Dig.

Jorden rämnar. De sjunka ner och tillika med Sulim försvinna.

Slut på 2. Acten.

Två ark med samma stil som slutet af första akten och Creutz' egenh. rättelser.

TREDJE ACTEN.

FÖRSTA SCENE.

Théatren föreställer en Sal uti Zulims Slott.

RUSTAN.

Recitatif.

Min Mirza, Du försvann! af sorg mitt hjerta brister!
Förtjusad jag Dig såg, förtviflad jag Dig misster.

[1] stor *struket.*
[2] *Af Lidner ä. f.* åskan går starkare.

Digitized by Google

Aria.

Mitt grymma öde himmel se!
Lät mine tårar Dig beveka!
Du är för rättvis för att neka
Att mig min Mirza åter ge.
Ack! Mirza, Mirza kom tillbaka
Jag utan Dig ej lefva kan;
Den skymt af sällhet jag feck smaka
Liksom en drömm med Dig försvan.

Recitatif.

Hvad grymm och våldsam magt kan Mirza från mig dölja?
Han blir Zulim varse.
Tyran! hur vågar Du så mycket skiönt förfölja?

ANDRA SCENE.

Zulim och Rustan.

Zulim.

Recitatif.

Ditt oförmögne knot jag anser med föracht.
Förmätne har du glömt, ditt brott och Zulims magt?

Aria.

Vid min vinck naturen skälfver,
Bergens gömmor öpna Sig;
Hafvet öfver Tornen hvälfver,
Jord och himmel föra krig:
Dunder och förödning rasa,
Mörker quäfver ljusets lopp,
Utur afgrunds djupa fasa
Dödsens skuggor skrida opp;
Och när jag min villja tyder
Man en häpen tystnad ser;
Allting darrar, allting lyder
Och i stoftet sjunker ner.

Recitatif.

Säg Djerfve! dristar Du emot min Allmagt sträfva?

Digitized by Google

RUSTAN.

Recitatif.

Du kiänner Rustan ej, Han har ej, lärt att bäfva.
Mitt lugna mod är fritt för frucktan och för tvång
Bland elementers krig och Werldars undergång.
Tag fritt ett hatfullt lif, ell' gif mig Mirza åter!

ZULIM.

Recitatif.

Jag med din ungdom ömkan bär;
Du mera obetänckt och mindre brottslig är.
Ditt mod behagar mig; din yrsel jag förlåter.
Än mer', jag glömma vill det fel som Du begått,
Och Zulim ämnar Dig en oförwäntad[1] lott.
Förquäf en näslig eld. Ditt stolta mod förtjänar,
Att jag dig segrens glans och ärans fackla länar.
Din framtid öppnar Sig, Du jordens rymder ser,
Och jag Dig werldens[2] Thron, med Werldens dyrckan ger.

TREDJE SCENE.

Théatren ombytes. Man ser Asiens vidsträckte fält förlora sig uti omäteligheten. Otalige Folckslag öfverhölja dem, och skrida fram uti hundrade flockar. Rustan uphöjes uppå en Thron af sköldar och Vapen. De fyra äldsta Asiens Folckslag, Araber, Shyter, Indianer och Chinesare marchera uti fyra Colonner. De tvenne första till höger, de tvenne andra till vänster, buga sig för Rustans Thron och värckställa militariske lekar.

Rustan och Zulim.

ZULIM.

Recitatif.

I Jordens äldsta folck till Rustans Thron Er hasten,
Och för Er nya Kung med vördnad Eder kasten.

De kasta sig ner för Rustan, bjuda Honom deras kronor. En Arabe tillbjuder en Camel med röke kar och rökvärck. En Shyte, en häst och en båge. — På andra sidan presenterar en Indian en Elephant öfverhölgd med Juveler. En Chinesare, en Oxe, en plog och Confusii sedo bok.

[1] *ä. f.* oförmodad
[2] *ä. f.* Asiens

Digitized by Google

CHOR AF ARABER OCH SHYTER.

Än ingen magt oss kufvad har,
Då våld och vildhet werlden tucktat;
Vi himlens fall allena frucktat,
Vår lefnad fri som luften var.
Men Rustans stålta mod skall finna
En thron i våra fria bröst,
Som Alexandrar ej fådt vinna:
Blott Han vill höra ärans röst.

CHOR AF CHINESARE OCH INDIANER.

Med idog arm vi jorden tvinga
Att oss dess rika fruckter ge } *Chinesare.*
Den pragt ur bärgens sköt Vi bringa,
Hvarmed Vi kronor lysa se. } *Indianer.*
De skatter Jordens gömmor fylla
Vår unga hjelte höra till,
Vi Rustan till Vår Konung hylla
Om han på kärlek segra vill. } *Chin: och India: Tillsammans.*

Här börjar ett nytt ark, märkt »2. till 3:die Acten».

Tillsammans alle fyra folckslag.

En dödlig, som af kärlek brinner
Ej Werldens spira värdig är;
Förutan glans Hans lif försvinner
Då[1] Han en slafvisk kädja bär.

RUSTAN.

Recitatif.

Den låga alla Hjeltar hedrar
Som dygd och skönhet uptändt har;
Och kärlek ej ett bröst förnedrar
Som städs åt äran helgad var. } *Med stålthet.*
Er Thron, Er spira ta'n tillbaka,
Förgjäfves mig Ert tillbud rör. } *Med godhet.*
Kan hjertat någon[2] dyrckan smaka,
När det af sorg och saknad dör? } *Med en smärtfull ömhet.*

Asiens slätter[3] *jemte de fyra folckslagen försvinna; Theatren förbyts och föreställer,*[4] *midt emot Rustans Thron en afgrund ur hvilcken upphäfver sig hvirflar af rök.*

[1] *ä. f.* Och [2] *ä. f.* Eder [3] *Efter* slätter *struket* försvinna, Theatren [4] *Efter* föreställer *struket* på

Digitized by Google

FJERDE SCENE.

ZULIM.

Recitatif.

Ett vahl emillan straff[1] och min belöning gör.

RUSTAN.

Recitatif.

Ditt hot föracktar jag: ditt ädelmod mig rör.

ZULIM.

Recitatif.

Här[2] ser du Werldens Thron, och der[3] Tartarens lågor.[4]

RUSTAN.

Recitatif.

Den som har Mirza misst, ej känner andra plågor.

ZULIM.

Recitatif.

Din yrsel tröttar ut mitt långa tålamod.

RUSTAN.

Recitatif.

Min kärlek kan ej dö, förnöj Dig i mitt blod.

ZULIM.

Recitatif.

Väl an! min hämnd skall Dig i dödens mörker vefva.

RUSTAN.

Mig ödet har befallt att älska, ej att lefva.

Duo.

[1] *ä. f.* hämnd
[2] *ä. f.* Der
[3] *ä. f.* här
[4] *ä. f.* plågor

Digitized by Google

Med tillhjälp af personförteckningen i Rustanfragmentet kunna vi ungefär gissa oss till hvad de felande scenerna i 2:dra akten innehållit och hur upplösningen gestaltat sig, vare sig slutscenerna förefunnits utarbetade eller blott i utkast.

Att i de två första scenerna af andra akten Arsas spelat hufvudrollen, står väl utom allt tvifvel. Det är ju han, som fört den sofvande Rustan till ön, som hvars behärskare han sedan uppträder. Af personförteckningen i Rustanfragmentet se vi nämligen, att han i grunden är "Persiens Skyddsgud" Zoroaster — fragmentets form "Oroaster" är säkert beroende på skrif- eller tryckfel — och omväxlande uppträder i pjäsen som Rustans guvernör Arsas och hans rival Sulim, "Kung på de Atlantiska Öarna". Af den bevarade texten kan man ju dessutom sluta till, att åtminstone den andra scenen spelat på ön och att Rustan däri framställts sofvande på scenen. Säkerligen har Arsas-Sulim själf, liksom Lidners Medea (I. 1), frambesvurit den storm, som utbryter med den tredje scenen. Och troligt är, att den föregåtts af någon lyrisk drömscen i stil med 2:dra scenen i 2:dra akten af Medea, ehuru "Drömmarnes" frånvaro från personförteckningen tyckes utesluta antagandet att Medeas drömkör härstammar från Rustan och Mirza.

Beträffande slutscenerna äro vi ännu mer hänvisade till gissningar. Att närmast följande scen kommer att spela i Tartaren, framgår tydligt af texten, och om de fasor, som Rustan där måste uthärda, kunna vi skapa oss en föreställning genom att "Troll" upptagas på personförteckningen. Därmed äro emellertid dennas resurser uttömda, och det förefaller ju också troligt, att underjordens plågor varit den sista och värsta pröfning Rustan haft att genomgå. Vi ha därför rätt att tänka oss, att de båda älskande återförenats i Zulims slott eller ännu troligare i Persien och att Zoroaster afslöjat sig för dem i sin rätta gestalt, helgat deras förbund och mottagit deras och folkets tacksamma dyrkan.

Som vi se, är styckets intrig mycket konstlös och enkel, så enkel, att det knappast lönar sig att söka utröna, hvarifrån Creutz hämtat dess ingredienser. Allraminst behöfver man förutsätta, att han fått den "ur den Persiska diktvärlden", som Franzén i sitt

Digitized by Google

minnestal säger. Endast namnen Rustan, Mirza[1] och Zoroaster äro persiska, och deras frekvens inom tidens sagolitteratur är så stor, att de ej ge någon ledtråd. Möjligen kan man, med anledning af den persiska miljöns popularitet inom den samtida fésagan gissa på att Creutz fått sin inspiration därifrån. "Oraclets" spådom, att Rustan skall hemsökas af otaliga plågor, så snart han förälskar sig, är ju ett vanligt fésagomotiv. Oxenstierna säger sig ju också i sin vers till Creutz ha hört, att operan handlade om en prins "som af en Fé med omsorg ledes". I det bevarade manuskriptet finnas emellertid inga spår af févärldens ingripande.

De i öppen dag liggande svagheterna och osannolikheterna i denna intrig förklaras af att författaren främst haft till syfte att ernå glänsande dramatiska och lyriska effekter. För samtiden stod ju operan — i motsats till tragedien, som trots alla reformförsök oftast behöll sin klassicistiska konversationsprägel och sin brist på yttre handling — som ett hemvist för det fantastiska och öfvernaturliga. Creutz anger ju själf i brefvet till Gustaf III som sitt hufvudsyfte att framställa "une suite de tableaux aussi variés que neufs". Och Rustan och Mirza för ju läsaren i ovanligt raskt tempo från den ena utstyrselscenen till den andra. Det är en ständig omväxling af storm och stiltje, af drömmande kärleksidyll och underjordisk skräckstämning.

Att äran af att ha komponerat och iscensatt det hela bör tillkomma Creutz, torde ingen ärna bestrida. Lidners anpart i verket måste inskränka sig till den poetiska utformningen af detaljerna. Att exakt ange hvad som härstammar från honom är, som jag ofvan framhållit, omöjligt. Men genom att jämföra Wärnbergstexten med Rustanfragmentet i Lidners arbeten och med Medea kan man dock, synes det mig, komma lösningen något närmare.

Vi märka då först, att den af Lidner renskrifna andra akten visar en mängd yttre öfverensstämmelser med Rustanfragmentet,

[1] Mirza är ju en persisk manlig titel och förekommer ofta i tidens orientaliska sagor som mansnamn. Emellertid förekomma äfven före Creutz talrika exempel på att det begagnats som kvinnonamn. Jag inskränker mig här till att peka på *Cahuzac-Rameaus* populära opera *Zoroaster*, öfversatt år 1778 där hjältinnan bär namnet Mirza.

Digitized by Google

hvilka måste leda till den slutsatsen att de tillhört samma version af texten. De sakna båda det öfverallt eljest i Wärnbergsmanuskriptet iakttagna särskiljandet af recitativ och arior. Scenerna bära här rubriken "inträde". Zulim tituleras genomgående Sulim o. s. v. Tvifvelsutan äga vi här de två akter, som Creutz i sitt bref till Oxenstierna omnämner såsom afskrifna af Lidner. Om de varit identiska med den första "utbrodering" af operan, som Creutz i sitt bref till Gustaf III säger sig ha låtit Lidner verkställa, må lämnas därhän. I hvarje fall finna vi vid en jämförelse mellan de båda texterna till första akten och en öfversikt af Creutz' rättelser i andra akten, att just verser af typisk Lidnersk prägel strukits. Jag anför här endast som prof inledningskören ur fragmentet med dess abrupta och hyperboliska Lidnerstil:

Döden ur hans ögon lyste;
Segern sjelf i viggen höll.
Rustan kom, och tigern ryste,
Rustan slog, och tigern föll.

Det är lätt att förstå, att Creutz fann dylika strofer smaklösa.[1] Och hur skulle han kunnat undgå att dämpa det bombastiska i Rustans tirad i 1:sta aktens 2:dra scen:

Låt olycksvågor kring mig svalla!
Mig till ett moln för stormar sätt!
Jag Mirza vill till vittne kalla
Och Himlen, då hans viggar falla.
Skall rodna för sin oförrätt.

Att Lidner var belåten med sin ursprungliga formulering, framgår emellertid af att bilden om den viggslungande och samtidigt skamset rodnande himlen, som Warburg påpekat, återgår såväl i Spastara som i Medeahandskriften.

[1] På baksidan af det i K. B. befintliga arket finnes ett konceptutkast af Lidners hand till folkets kor i samma scen. Det upptager, egendomligt nog, äfven en strof, som ej finnes i Rustanfragmentet i Lidners skrifter, utan först uppdyker i den omarbetade Wärnbergstexten (»Att Rustan evigt» o. s. v.) Det vore emellertid säkert oriktigt att på grund af detta enstaka förhållande antaga, att Lidner varit Creutz behjälplig med hela omarbetningen af operan.

Digitized by Google

Men vid sidan om dessa Lidnerska element innehåller operans första version otvifvelaktigt stycken af rent creutzskt kynne. Och det torde vara omöjligt att på rent stilistiska grunder urskilja hvardera medarbetares respektiva andel. Jag har i mina Lidnerstudier (Samlaren 1909) visat, hur oerhört beroende Lidners diktion är af Creutz under denna period, äfven då han ej lånar verser ur Rustan och Mirza.

Emellertid finnes ännu ett sätt att på ett ungefär bestämma omfånget af Lidners arbete för Rustan och Mirza, lånen i Medea. De härröra samtliga från den äldre versionen af operan — första akten i Lidners Samlade Arbeten och 2:dra akten i Wärnbergstexten; i intet fall röjer textbehandlingen i Medea någon kännedom om Creutz' senare förändringar. Utom de af Warburg påpekade lånen ur Lidnerversionens första akts första, andra och tredje scener (i Wärnbergstexten fjärde scenen) samt matroskören ha vi ytterligare att tillägga den ståtliga stormskildringen i andra aktens fjärde scen,[1] hvilken, som jag påpekat (Lidnerstudier s. 126) äfven i något förändrad form återklingar i Spastara. Om den andra aktens tvänne första scener återfunnes, skulle man måhända kunna ytterligare något öka listan på hans lån. Däremot finnes ej något lån ur den bevarade delen af tredje akten, och troligen har Lidner ej heller haft något med dess utarbetande att göra. Om Creutz igenkänt lån äfven ur denna akt, skulle han säkert ej i brefvet till Oxenstierna betonat, att Lidner endast afskrifvit tvänne.

Det ligger nu nära till hands att antaga, att Lidner just lånat de partier af Rustan och Mirza, som han ansåg sig själf ha författat. Och man kan ju däraf också sluta, att han ej gjorde lika starka anspråk på författaräran till det öfriga. Han skulle i så fall mycket väl kunnat begagna en mängd scener och arior, som passat bättre för Medea än de nu infogade, hvilka — som Creutz påpekar — ofta framkalla omening. Att han af pur generositet lämnat dem obrukade, förefaller föga troligt.

[1] I Medeahandskriften öfverensstämmer denna ursprungligen mycket nära med Wärnbergstexten. De afvikande raderna äro tilldiktade i manuskriptets mariginal. *Warburg* har redan af inre skäl framställt sannolikheten af att denna kör funnits i Creutz' opera.

Digitized by Google

Om vi begränsa oss just till dessa lånade partier, kunna vi knappast finna Lidners författaranspråk så ogrundade. Det är just här vi möta de typiska Lidnerska stilblommorna och bombasmerna. Och vi känna här också igen hans konstnärliga företräden. Stormskildringen i andra akten med sitt hastiga stackatotempo har en schvung, som betydligt mer påminner om Spastara än om Atis och Camilla. Jag har ej ens några betänkligheter mot att tillskrifva Lidner den förtjusande lilla matroskören. Liksom stridssångerna i Medea röjer den en viss inre frändskap med Klopstocks antikfärgade bardlyrik. Och den dansande daktylrytmen återfinnes i flera körer i Medea, under det att den Creutzska metriken i allmänhet nöjer sig med stillsamma trokéer och jamber. Med ofvanstående har jag endast velat antyda, hvar vi kunna finna spåren af Lidners medarbetarskap. Att exakt ange hans anpart är, som jag ofta betonat, omöjligt.

Äfven om man antager, att Lidners anpart i den poetiska utformeringen af Rustan och Mirza varit större än Creutz velat erkänna, blir dennes förargelse öfver att återfinna brottstycken ur sin opera ändå psykologiskt lättförklarlig. Då Lidner arbetat efter hans plan och för hans räkning, kunde han ju med en viss rätt betrakta hans tillvägagångssätt som en illojalitet. Och han bör ha känt det så mycket mer harmfullt, som han ju själf i hofvet och i de litterära kotterierna reciterat dessa stycken och uppburit loford för dem.

Det är också denna förbittring, som förklarar, att han ansåg verket spolieradt genom Lidners åtgärd och dömde det till evig glömska. Ty äfven om ett par markanta stycken tagits bort af Lidner, ägde dock operan kvar tillräckligt med lyriska glansställen för att förtjäna att fulländas. Jag erinrar blott om Mirzas aria i första aktens tredje scen, om den härliga växelsången mellan "en Matros och ett Fruentimer" i samma akts femte scen och framför allt om den fjärde scenen i andra akten, dramats stora kärleksscen, där Rustan räddar Mirza ur böljorna och med en kyss återväcker henne till lifvet. Här om någonsin igenkänna vi Atis och Camillas skald. Här ha vi en af dessa "rörande scener", där språket — som Creutz säger i sitt bref till Gustaf III — "äger sin enda skönhet

Digitized by Google

genom sin renhet och enkelhet". En så kristallklar diktion, genombäfvad af en så flämtande het och ursprunglig lidelse, ägde ej någon af den yngre generationens skalder, och man förstår, att Kellgren efter åhörandet af dylika verser känt sig öfvertygad om att Creutz "är och blir vår mästare".

Men med all sin genomskinlighet, med sin medfödda, oefterhärmliga nobless ägde den Creutzska stilen svagheter, som komma läsaren att betvifla, att han, äfven om andra uppgifter ej lagt beslag på hans tid, skulle kunnat göra Rustan och Mirza till ett fulländadt konstverk. Den saknade pittoresk färgrikedom och blef därför trots sin dramatiska liflighet monoton. Hur få uttrycksmöjligheter har ej Creutz för Rustans trots mot oraklets ödesbud, hans obetvingliga mod? Hvilken oförmåga att ändra rösten efter de talandes karaktär visar ej stycket?

Dessutom röja de trefvande ändringarna och här och där ofullkomligheter i språk- och versbyggnad, att Creutz ej längre äger det säkra mästerskap öfver formen, som utmärkt hans kraftperiod. Under de tjugo år han låtit lyran ligga obrukad, har också tvifvelsutan hans stil blifvit gammalmodig. Gyllenbergs ändringar synas mig närmast afse att modernisera den; vår tid torde de ej förefalla genomgående lyckliga.

Hans öfriga konstnärliga svagheter, oförmågan att ur sin egen fantasi utspinna en intrig och låta den ledas af komplicerade karaktärer, ha ju ej hindrat honom från att skapa Atis och Camilla och skulle ej ha väsentligt skadat Rustan och Mirza. Ty mer än ett vackert sångspel i rococcotidens smak afsåg nog Creutz ej att ge. Och man kan lätt föreställa den charm dess melodiska rytmer, satta till Gretrys musik, skulle ägt.

Nu har verket ej blifvit mer än en torso, där endast detaljerna här och hvar röja de artistiska sträfvandena. Men för hvarje beundrare af Creutz' till omfånget så obetydliga produktion blir det gifvetvis ett värdefullt tillskott.

Wärnbergstexten blir också indirekt af betydelse för värdesättningen af Lidners Medea. Ty äfven med accepterande af den för Lidners moraliska konto mest menliga hypotesen, att han rent

Digitized by Google

af stulit de stycken ur Rustan och Mirza, som infogats i Medea, kan ingen mer på allvar vidhålla, att detta i högre grad förringar hans operas litterära värde. Lånen ur Rustan och Mirza förekomma uteslutande i Medeas tvänne första scener. Så fort skalden kommit in i sitt ämne, försmår han denna hjälp. Alla de härliga lyriska glanspartierna i Medea äro — därom behöfver man nu ej mera tvifla — Lidners egna skapelser. Därmed har Medea fått den rangplats i hans produktion, som man förut ej fullt vågat tilldela den, och litteraturhistorien en ny uppgift, att förklara den oerhördt starka poetiska utveckling, som Lidner genomgått under Parisåren. Hans första drama från denna tid, Erik XIV, röjer ännu nybörjarens trefvande. Medea visar honom som fullfärdig mästare. Att lärjungeskapet hos Creutz och det poetiska arbetet under hans öfverinseende därvid betydt mest, har jag i mina Lidnerstudier sökt betona. Det ofvan meddelade manuskriptet synes mig bestyrka detta antagande.

Digitized by Google

Svensk litteraturhistorisk bibliografi.

29.

1910.

Upprättad af Isak Collijn.

1. Bibliografier.

ABERSTÉN, S. Göteborg i utlandets litteratur.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, Nr 92, 98, 109, 114, 132, 142, 157, 171, 177, 201, 217—218.

ALMQUIST, J. A. Sveriges bibliografiska litteratur förtecknad. Del. 2 (Arkiv- o. biblioteksväsen): H. 3. Stockh. 8:o. S. 259—362.
I *Kungl. bibliotekets handlingar*, 30. — Äfven självständigt.

BRING, S. E. Bidrag till en Magnus Stenbocks-bibliografi.
I *Magnus Stenbock*. Minnesskrift utg. af S. E. Bring. S. 97—146.

BYGDÉN, L. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i svenska litteraturen. H. 15 (Speculativa—Taktik) = Bd 2:6. Sp. 481—576. Upps. 8:o.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 17:13.

COLLIJN, I. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 28 (1909). 18 s.
I *Samlaren*, Årg. 30.

ERICHSEN, B. [Nordisk filologisk] Bibliografi for 1908.
Ark. f. nord. filol., Bd 26, s. 301—334.

HULTH, J. M. Swedish arctic and antarctic explorations 1758—1910 Bibliography. Upps.-Stockh. 8:o. 189 s.
Sv. Vet.-ak. årsbok, 1910, Bil. 2.

LAGERSTRÖM, H. Officiella svenska bibelupplagor.
Nord. boktr.-konst, Årg. 11, s. 365—369.

Digitized by Google

SETTERWALL, K. [Svensk historisk] Bibliografi, 30 (1909). S. 161—204. I *Hist. tidskr.*, Årg. 30.

Årskatalog för svenska bokhandeln utg. av Svenska bokförläggareföreningen genom V. GÖDEL. Årg. 39 (1910). Stockh. 8:o. 134 s. Pr. 1 kr.

2. Bibliotek och Arkiv.

A. Allmänt.

ALMQUIST, J. A. Sveriges bibliografiska litteratur: Arkiv- och biblioteksväsen. H. 3.

Se ofvan Afd. 1.

CARLANDER, C. M. Svenska bibliotek och exlibris. Uppl. 2. 1904.

Anm. i *Sv. dagbl.*[1], Nr 9, 19 o. 41, af Bokmal [d: B. LUNDELL]: Ett storverk i bibliofiliens tjänst.

GRÖNBLAD, C. Sveriges offentliga bibliotek. Stockholm, Upsala, Lund. Göteborg. Accessions-katalog. Utg. af Kungl. biblioteket. 23 (1908). Stockh. 1909—10. 8:o. VI, 593 s.

LINDEGREN, H. Bidrag till de svenska bibliotekens historia. [H. 1.] Stockh. 8:o. 19 s. Tr. i 5 ex.

B. Särskilda bibliotek och arkiv.

Göteborg.

Göteborgs offentliga boksamlingar. Årsberättelser för 1909 [afg. af] L. WÅHLIN. Göteb. 4:o. 16 s.

Linköping.

COLLIJN, I. Katalog öfver Linköpings stifts- och läroverksbiblioteks inkunabler. Upps.-Lpz. 8:o. 50 s. Pr. 2,25 kr.

Arbeten utg. m. underst. af Vilh. Ekmans univ.-fond, Uppsala, 7. — Anm. i *Časopis musea král. česk.*, Roč. 84, s. 385 f., af Č. ZIBRT.

Lund.

[Universitets-]Biblioteket. (Kalenderåret 1909.) [Redogörelse afg. af universitetsbibliotekarien.]

I univ:ts *Årsber.* för 1909/10. S. 31—43. — Äfven sep. 13 s.

[1] Af Sv. dagbl. citeras i denna bibliografi landsortsupplagan.

Digitized by Google

Stockholm.

Handlingar, Kungl. bibliotekets. 30. Stockh. 8:o. 51 s., s. 259—362.
Årsberättelse för år 1907. — J. A. Almquist. Sveriges bibliografiska litteratur. Del 2: H. 3.

Kungliga bibliotekets årsberättelse 1909 [afg. af Öfverbibliotekarien]. Stockh. 8:o. 47 s.

Meddelanden från Svenska riksarkivet. Ny följd. 1:22—24. Stockh. 8:o. S. 357—467. Pr. 1,25 kr.
1:22. Riksarkivariens årsberättelse för 1909. — 1:23. Handlingar rör. arkivväsendet. — 1:24. Smärre utredningar.

Strängnäs.

WIESELGREN, O. En biblioteksrevision på 1700-talet.
Allm. sv. boktr.-fören. meddelanden, Årg. 15, s. 83 ff.

Upsala.

Universitetsbiblioteket under år 1909. [Redogörelse afg. af universitetsbibliotekarien.]
I univ:ts *Redogörelse* för 1909/10. S. 57—73.

HILDEBRAND, E. Carl Gustaf Styffe. * 28/3 1817 † 20/3 1908. [Universitetsbibliotekarie i Upsala 1858—1882.]
Sv. Vet.-ak. årsbok, 1910, s. 289—317.

3. Bok- och urkundsväsen.

COLLIJN, I. Boktryckerikonstens uppfinning och guldålder. 4. Sverige.
Boktryckerikalendern, Årg. 14—15, s. 1—72. Med 32 fig.

—— Till frågan om Vita Katherines tryckår och Strengnäsmissalets tryckort. — En Uppsalabokbindare år 1519.
Bibliografiska Miscellanea, 7—8. — I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 11, s. 221—226.

RUDBECK, G. Ett tryckeriinventarium av år 1612.
Nord. boktr.-konst, Årg. 11, s. 9—11.

RUDBECK, J. Svenska bokband under nyare tiden. Bidrag till svensk bokbinderihistoria. Del 1 (1521—1718). Stockh.: Fören. för bokhandtverk. 8:o. xxx, 156 s, 80 fig. Pr. i bokh. 15 kr.

—— Kristoffer Schneidler. En Stockholms-bokbindare för 150 år sedan.
Samf. S:t Erika årsbok, 1910, s. 89—103.

Digitized by Google

4. Universitets-, skol- och lärdomshistoria.

BERG, R. G:son. 1800-talets svenska språkforskning.
Ord o. bild, Årg. 19, s. 543—551.

RODHE, E. Kyrka och skola i Sverige under 1800-talet. En kyrkohistorisk undersökning. 1908.
Lunds univ. årsskr., N. F., Afd. 1, Bd 3: 3. — Anm. i *Nord. tidskr.*, 1910, s. 151 ff., af O. Sylwan.

Upsala.

ALVING, HJ. Olof Rudbecks Upsala.
I *Ups. nya tidn.*, Julnr.

ANNERSTEDT, CL. Upsala universitets historia. Bihang 2. Handlingar 1655—1694. Enligt uppdrag utgifna. Upps. 8:o. 402 s. Pr. 8 kr.
H. 1—2 i *Ups. univ. årsskr.*, 1909; h. 3—4 *ibid.*, 1910, ss. univ.-program.

—— Gustaf Adolfs kungliga donation.
I *Stockh. dagbl.*, Nr 302 B.

COLLIJN, I. Till de första föreläsningarnas historia vid Upsala universitet.
Bibliografiska Miscellanea, 9. — I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 11, s. 227 f.

FRIES, TH. M. Några akademiska befordringsfrågor i Upsala under Linnés tid.
Nord. tidskr., 1910, s. 99—117.

LUNDSTRÖM, H. En epokgörande kyrklig och akademisk fejd under 1600-talet. Föredrag vid Kyrkohist. Samfundets i Finland årshögtid S:t Henriksdagen den 19 jan. 1909 i Helsingfors.
Finska kyrkohist. samf. Protokoll o. meddel., 9 (1908—09), s. 37—63.

Constitutiones nationis Dalekarlo-Vestmannicæ Upsaliæ die x maji MDCC datæ jämte några anteckningar om Emanuel Swedenborgs studenttid i Uppsala 1699—1709. Utg. af Västmanlands-Dala nation $19^{19}/_{11}10$. Upps. 8:o. 23 s. Pr. 1,50 kr.
Tr. i 250 numr. ex.

Kungl. Vetenskaps-Societetens i Upsala tvåhundraårsminne. 1. Minnesskrift vid tvåhundraårsfesten d. 19 nov. 1910. Af N. C. Dunér. — 2. Protokoll af 1711. Stadgar af 1719 och 1728. — 3. Dædalus hyperboreus. Facsimile. Ups. 4:o. 73, 138, 16 s., 8 portr. Pr. 6 kr. Uppl. på bättre papper i 50 ex., pr. 15 kr.

F[ORSSTRAND], C. Vårt äldsta lärda samfund. Vetenskapssocieteten i Uppsala 200 år.
I *Sv. dagbl.*, Nr 14 o. 309.

Digitized by Google

5. Kulturhistoria.

BRATE, E. Jul och nyår. En kulturhistorisk skiss om julseder och julfirande.
I *Idun*, Julnr.

CEDERSCHIÖLD, W. Läkeråden i Hávamál 137.
Ark. f. nord. filol., Bd 22, s. 294—300.

FEHR, I. Strängnäs. Det forna och nuvarande. Anteckningar. Strängnäs. 8:o. 45 s., 7 pl., 1 karta. Pris 1 kr.
Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 184, af C. R. AF UGGLAS.

FRIESEN, O. v. När Sverige blef till.
I *Ups. nya tidn.*, Julnr.

HAMMARSTEDT, E. N. Slagrutan och den »gyllene grenen».
Fören. Heimdals populärvet. artikl., 1910: 10. — I *Upsala nya tidn.*, Nr 4621.

HILDEBRAND, H. Ur häfdernas skattkammare. Spridda drag ur nordiskt kvinnolif under forn- och medeltiden.
I *Idun*, Nr 1, 11, 21—22, 37—38.

KARDELL, S. J. Jämtland under reformationstidehvarfvet.
Jämtlands läns fornm.-fören. tidskr., Bd 5: 1, s. 8—36.

KJELLBERG, C. M. Jönköpings stad och dess äldsta privilegier.
Meddel. fr. Norra Smålands fornm.-fören., 2, s. 5—28.

LINDHOLM, V. Norrländska kulturbilder.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 15, 21, 64, 97 o. 125.

SAHLGREN, J. Forntida vägar. Läbybron och Eriksgatan.
Uppl. fornm.-fören. tidskr., 26, s. 92—116.

SANDSTRÖM, J. Den nuvarande bybebyggelsens uppkomst.
Fornvännen, 1910, s. 77—97.

SOMMARIN, E. Sveriges äldsta bergverks första anläggning och organisation under Magnus Ladulås (omkr. år 1280).
Statsvet. tidskr., 1910, s. 24—45.

WISTRAND, P. G. Indelning af dygnet samt tidvisare hos vår svenska allmoge.
Fataburen, 1910, s. 1—14.

Digitized by Google

6. Svensk litteraturhistoria.

1. Äldre.

A. Allmänt.

Förhandlingar och uppsatser. 23 (1909). Hfors. 8:o XCIII, 233 s. Pr. 3 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 91.

Förhandlingar. — E. Westermarck. Om helighetsbegreppet i den marockanska folktron. — G. Heinricius. Från A. I. Arwidssons korrespondens med E. A. Crohns, m. fl. — P. Nordmann. Moritz Hornborg. — R. Hausen. Hvem var hon? Ett litet bidrag till historien om Sveaborgs kapitulation. — R. Hausen. En handskrift af J. J. Wecksell. — R. Hausen. Sägner om hertig Carl och »mäster Anders» i Sibbo. — A. af Forselles. Grefve G. Löwenhielms bref ang. affären vid Pyhäjoki. — V. Salminen. Svenska o. norska trollformler från Skandinaviens finnbygder. — R. Hausen. Återblick på arbetet vidkommande »Uppslagsverket».

Handlingar, Svenska akademiens, ifrån år 1886. Del 23 (1908). Stockh. 8:o. 438 s. Pr. 5,75 kr.

Tal af direktören. — Inträdestal af P. Hallström [öfver Carl Rupert Nyblom]. — Svar af H. Hjärne. — Redog. f. sammankomsten. — H. Hildebrand. Minne af Johannes Bureus. — Täflingsämnen för 1909.

Samlaren. Tidskrift utg. af Svenska litteratursällskapets arbetsutskott. Årg. 31 (1910). Upps. 8:o. VII, 244, 18 s. Pr. 5 kr.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 1: 31.

Redog. f. årsmötet. — O. Wieselgren. Anteckningar om Urban Hjärnes bibliotek. — Hj. Lindroth. Ett par bidrag till 1600-talets svenska lärdomshistoria. — J. Mortensen. Kyrkostötoscopia Saebyensis. — J. Mortensen. Hvem var Nils Nyberg? — M. Lamm. Kellgrens »Våra villor». — K. Warburg. Första Markallsnatten o. dess förh. t. Hammarskölds urskrift. — O. Wieselgren. Olaus Verelius Peregrinatio Cosmopolitana o. dess källa. — F. Book. Prosabidrag af Fru Lenngren i Stockholms-Posten. — S. Ek. Om Kellgrens sista diktning. — Hedv. Atterbom-Svenson. Ett bref från E. Tegnér till P. D. A. Atterbom. — I. Collijn Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 28 (1909).

Samlaren 1909 anm. i *Nord. tidskr.,* 1910, s. 228 f., af S. Ek; i *Sv. dagbl.,* $^{26}/_{1}$, af O. Wieselgren. — Samlaren 1910 anm. i *Aftonbl.,* Nr 65, af F. Vetterlund.

Samlingar utgifna af Svenska fornskrift-sällskapet. H. 137—138. Stockh. 8:o & 4:o. Medl.-afgift 5 kr. för år.

H. 137. Svenska medeltidspostillor. Utg. af R. Geete. Del 5: H. 2. — H. 138. K. F. Söderwall. Ordbok öfver svenska medeltids-språket. H. 23. — Årsmöte med Bilaga.

Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet. 1: 31, 17: 13, 21: 3. Upps. 8:o. Medl.-afgift 5 kr. för år.

1: 31. Samlaren. Årg. 31. — 17: 13. L. Bygdén. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 15. — 21: 3. Lejonkulans dramer utg. af E. Ljunggren o. C. Polack. 3. Apollos.

Wieselgren, O. Svenska litteratursällskapet 1880—1910.
I *Sv. dagbl.,* Nr 251.

Digitized by Google

Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet i Finland. 90—94. Hfors. 8:o. Medl.-afgift 5 fmk. för år.

90. Minnesskrift den 5 febr. 1910. — 91. Förhandlingar o. uppsatser. 23 (1909). — 92. Studier i nordisk filologi. Utg. gm H. Pipping. Bd 1. — 93. Pehr Kalms resa till Norra Amerika. Utg. af F. Elfving o. G. Schauman. Del 2. — 94. A. Hultin. Det ekonomiska tidevarvet i Finlands litteraturhistoria.

Svenska litteratursällskapet i Finland 1885—1910. Minnesskrift den 5 febr. 1910. 194, 138 s. Pr. 4 fmk.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finl., 90.

Nohrström, H. Svenska litteratursällskapet i Finland 1885—1910. Ett kvartsekeljubileum.
Finsk tidskr., T. 68, s. 114—124.

Svenska författare utgifna af Svenska vitterhetssamfundet. 1: 1. Stockh. 8:o. Medl.-afgift 6 kr. för år.

1. Then Swänska Argus. Del 1. — Meddelanden, Nr 1.

C[astrén], G. Svenska vitterhetssamfundet.
Argus, Arg. 3, s. 117.

Beowulf ed. with introduction, bibliography, notes, glossary, and appendices by W. J. Sedgefield. Manchester. 8:o. viii, 300 s.
Manchester univ. publ., Engl. ser., No. 2.

BRATE, E. Birka.
I *Aftonbl.*, Nr 274.

—— Ur 700-talets svenska historia.
Ibid., Nr 281.

BRAUN, F. Hvem var Yngvarr enn víðförli? Ett bidrag till Sveriges historia under 11 århundradets första hälft.
Fornvännen, 1910, s. 99—118.

BUGGE, S. Der Runenstein von Rök in Östergötland, Schweden. Nach dem Tode des Verf. herausgeg. von M. Olsen unter Mitwirkung und mit Beiträgen von A. Olrik und E. Brate. Stockh.: Vitt.-, hist.- o. antikvitetsak. 8:o. vii, 313 s., 4 Taf.

BÖÖK, F. Stridsmän och sångare. Svenska essayer. Stockh. 8:o. 308 s. Pr. 4,50 kr.

Anm. i *Argus*, Årg. 3, s. 179 f., af G. C[astrén]; i *Sv. dagbl.*, Nr 321, af O. Rabenius; i *Ord o. bild*, Årg. 19, s. 669—671, af O. Sylwan; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 234, af K. W[arburg].

—— Stockholmsjournalister på sjuttonhundratalet.
I förf:ns *Stridsmän o. sångare*. S. 61—162.

CASTRÉN, G. Norden i den franska litteraturen. Hfors. 8:o. 270 s. Pr. 4,50 fmk.

Anm. i *Ord o. bild*, Årg. 19, s. 559 f., af F. Böök; i *Sv. dagbl.*, $^{28}/_{6}$, af O. Wieselgren.

Digitized by Google

CEDERSCHIÖLD, G. Våra äldsta konungasagor och deras källor. Stockh. 8:o. 69 s. Pr. 1,25 kr.

Populärvet. avhandlingar, 33. — Förut i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, 1909, Nr 134, 136—137, 145, 147, 149, 152. — Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, 1910, Nr 115, af J. E. N[ILSSON]; i *Aftonbladet*, Nr 99, af E. S[VENSÉN].

Diplomatarium, Svenskt. Utg. af J. G. LILJEGREN. Vol. 1—2 (817—1310). Ort-, person- och sakregister utarb. af K. H. KARLSSON. Stockh. 4:o. 157 s. Pr. 5 kr.

Dramer, Lejonkulans, utgifna af E. LJUNGGREN o. C. POLACK. 3. Apollos. Upps. 8:o. S. 111—157.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 21: 3.

FRIESEN, O. v., o. H. HANSSON. Kylfverstenen. En 24-typig runrad. Stockh. 1909. 8:o. 25 s.

Antikv. tidskr. f. Sverige, Del 18: 2.

FRIESEN, O. v. Ur Sigtunas äldsta historia. Ett frisiskt handelsgille i Sigtuna på 1000-talet.

Uppl. fornm.-fören. tidskr., 26, s. 11—19. — I anslutn. till O. Juels uppsats nedan: Sigtunas runstenar.

HALLENDORFF, C. Skrifvande karoliner.

Ord o. bild, Årg. 19, s. 11—25.

HAMILTON-GEETE, A. Från Weimar till Stockholm för hundra år sedan. Ett blad ur Amalia von Helvigs historia. 1—2.

Ibid., s. 65—80, 161—178.

HEUSLER, A. Zeitrechnung im Beowulfepos.

Archiv f. d. Studium d. neueren Sprachen, Bd 124, s. 9—14.

HJERTÉN, I. Fabel och anekdot inom Sveriges 1700-talslitteratur. Ett litteraturhistoriskt stöftåg. Stockh. 8:o. 248 s. Pr. 3,50 kr.

Anm. i *Stockh. dagbl.*, $^{25}/_{11}$, af O. WIESELGREN; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 267, af K. W[ARBURG].

HULTIN, A. Det ekonomiska tidevarvet i Finlands litteraturhistoria. Ur odlingens hävder under Frihetstidens senare del. Hfors. 8:o. 383 s. Pr. 5 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finl., 94.

JACOBSEN, L. Gamle danske oversættelser af Gutasaga.

Arkiv. f. nord. filol., Bd 27, s. 50—75.

JENSEN, A. Polonica w szwedzkiej literaturze. 1—2.

Pamiętnik literacki, Rok 9, s. 292—305, 491—506.

JESUS SYRACHS bok i 1541 års svenska bibel utg. av O. VON FRIESEN. 1. Text. Upps. 8:o. 81 s.

JUEL, O. Sigtunas runstenar.

Uppl. fornm.-fören. tidskr., 26, s. 1—10. 19 + 3 fig.

Digitized by Google

LEVANDER, L. Nya runinskrifter från Älfdalen.
Fornvännen, 1910, s. 165—169.

—— Sagotraditioner om Sveakonungen Adils. Stockh. 1909. 8:o. 55 s.
Antikv. tidskr. f. Sverige, Del 18: 3.

LILLJEBJÖRN, E. G. Ögonkast på svensk litteratur. Stockh. 8:o. 114 s. Pr. 1,25 kr.

LINDHAGEN, A. Om några regler för beräkning af de rörliga kyrkofesterna.
Fataburen, 1910, s. 129—139.

Liturgi, Johan III: s, ånyo utg. af C. KIHLÉN. Stockh. 8:o. 58 s. Pr. 60 öre.
Sv. kyrkoförbundets skriftserie, 6.

Medeltidspostillor, Svenska, efter gamla handskrifter utg. af G. E. KLEMMING, fortsatta af R. GEETE. Del 5: H. 2. Stockh. 8:o. S. 129—249.
Saml. utg. af Sv. fornskr.-sällsk., H. 137.

Medeltidsurkunder, Finlands. Samlade och i tryck utg. af Finlands statsarkiv genom R. HAUSEN. Del 1 (—1400). Hfors. 8:o. 594 s. Pr. 12 fmk.

Nationallitteratur, Sveriges. 1500—1900. Utg. af H. SCHÜCK och R. G:SON BERG. Stockh: Bonnier. 8:o. Pr. 2 kr. för del.
10. Svensk romantik, 2. Utg. af FR. VETTERLUND. — 15. Viktor Rydberg. Pontus Wikner. Utg. af K. WARBURG. — 17. August Strindberg. Utg. af J. MORTENSEN. — 21. Verner von Heidenstam och Oscar Levertin. Utg. af S. SODERMAN o. R. G:SON BERG.

PANZER, F. Studien zur germanischen Sagengeschichte. 1. Beowulf. München. 8:o. IX, 404 s. Pr. 12 rmk.

PINEAU, L. L'histoire et la poésie populaire au moyen âge scandinave.
Revue germanique, Année 6, s. 513—540.

Romantik, Svensk. 2. Ling. Stagnelius. Sjöberg. Nicander. Dahlgren. Utg. af FR. VETTERLUND. [Med litteraturhist. inledn.] Stockh. 8:o. 297 s.
Sveriges nationallitteratur, 10. — Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 137, af F. BÖÖK.

SCHAUMAN, G. Studier i frihetstidens nationalekonomiska litteratur. Idéer och strömningar 1718—1740. Ak. afh. Hfors. 8:o. VIII, 173 s.
Äfven: *Bidrag t. känned. af Finlands natur o. folk*, H. 73: 1.

SCHÜCK, H., o. K. WARBURG. Illustrerad svensk litteraturhistoria. Andra omarbetade uppl. H. 1—4. Stockh.: Geber. 8:o. S. 1—192.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, 19/12, af O. WIESELGREN.

Digitized by Google

SCHÜCK, H. Birka. Univ.-progr. Upps. 8:o. 29 s.
I *Upps. univ. årsskr.*, 1910.

—— Studier i ynglingatal. [4.] Univ.-progr. Upps. 8:o. S. 136—170.
Ibid., 1910.

—— Sveriges förkristna konungalängd. Univ.-progr. Upps. 8:o. 37 s.
I *Upps. univ. årsskr.*, 1910.

Stadgar, Tvänne, rörande förbättrad observans inom Vadstena kloster utfärdade af Johannes Borquardi (1444) och Bengta Gunnarsdotter (1444—47). Efter en Upsala-handskrift utgifna af R. GEETE. Stockh. 8:o.
Bilaga t. *Sv. fornskr.-sällsk. årsmöte*, 1910. S. 207—220.

STEFFEN, R. Svensk litteraturhistoria för den högre elementarundervisningen. Uppl. 2. Stockh. 8:o. 270 s. Pr. inb. 2,75 kr.

—— Svensk litteraturhistoria. Förkortad uppl. för realskolor och högre flickskolor. Stockh. 8:o. 150 s. Pr. inb. 2 kr.

STJERNA, K. Fasta fornlämningar i Beowulf. Stockh. 1909. 8:o. 64 s.
Antikv. tidskr. f. Sverige, Del 18: 4.

Synodalakter, Svenska, efter 1500-talets ingång. Samlade och utg. af HERM. LUNDSTRÖM. Ser. 2 (Strängnäs stift): H. 2. Upps. 8:o. S. 81—160.
Skrifter utg. af Kyrkohist. fören., 2:4.

Sången, Svenska. Ett urval af svenska dikter från tvenne sekler redigeradt af K. WARBURG. Ny uppl. 1—2. Stockh. 8:o. 856 s. Pr. 1+1 kr.

SÖDERQVIST, O. Våra läroböcker i litteraturhistoria. Några principiella anmärkningar och önskemål.
Pedagog. tidskr., Årg. 46, s. 561—572.

Tänkebok, Stockholms stads, under Vasatiden. Utg. af Samfundet S:t Erik genom N. SJÖBERG. 1 (1524—29). S. 65—112.
I *Samf. S:t Eriks årsbok*, 1910.

Vitterhet, Svensk, för skola och hem. Utg. af E. LAGERBLAD. Hfors. 8:o. H. 5—6. 90+80 s. Pr. 1+1 fmk.
H. 5. Gustavianska tiden. — H. 6. Sengustavianska tiden.

WRANGEL, E. Helsingborgssegern i dikt och visa.
I *Magnus Stenbock*. Minnesskrift utg. af S. E. BRING. S. 60—78.

—— Vår litteraturs nationella pånyttfödelse för hundra år sedan.
Fören. Heimdals populärvet. artikl., 1910: 11. — I *Upsala nya tidn.*, Nr 4651.

Digitized by Google

B. Särskilda författare.

ALMQUIST, C. J. L.

Berg, R. G:son. Sinnesanalogier hos Almquist.
I förf:ns *Svenska studier*. S. 1—28. — Förut i *Språk o. stil*, 1901, s. 49—81.

ARWIDSSON, A. I.

Från A. I. Arwidssons korrespondens med E. A. Crohns, J. J. Pippingsköld, E. Rancken och Lorenzo Hammarsköld. Af G. Heinricius.
Förh. o. upps., 23, s. 20—132.

Heinricius, G. A. I. Arwidssons svenska resor 1817 och 1821 och några litterära minnen från dem.
Finsk tidskr., T. 69, s. 92—115.

ASTEROPHERUS, MAGNUS OLAI.

Tisbe av Magnus Olai Asteropherus i sammandrag och med ordförklaringar till undervisningens och allmänbildningens tjänst utg. av A. Noreen. Stockh. 8:o. IV, 93 s. Pr. 2 kr.
E. Meyers uppl. 1909 anm. i *Sv. dagbl.*, 19/2, af O. Wieselgren.

ATTERBOM.

Berg, R. G:son. Prologen till Phosphoros.
I förf:ns *Svenska studier*. S. 29—42. — Förut i *Nordiska studier tillegn. A. Noreen*, s. 258—273.

—— Atterboms strofformer.
Språk o. stil, Årg. 10. s. 229—278.

BELLMAN.

Möller, A. Fredmans testamente.
I *Sv. dagbl.*, Nr 191.

BIRGITTA.

Flavigny, C. de. Sainte Brigitte de Suède. Sa vie, ses révélations et son oeuvre. Ed. 3 revue et augmentée. Paris. 8:o. XIII, 775 s., 1 pl.

Den heliga Birgittas uppenbarelser i urval och öfversättning af R. Steffen. 1909.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfarstidn.*, Nr 21, af S. A[berstén]; i *Dagny*, Nr 13, af Lydia Wahlstrom.

BOSTRÖM.

Kylén, Hj. Boström och Swedenborg. Några erinringar. Stockh. 8:o. 42 s. Pr. 50 öre.
Smärre skrifter utg. af Boströmsförbundet, 19.

BUREUS, JOHANNES.

Hildebrand, H. Minne af riksantikvarien Johannes Bureus.
Sv. ak. handl. för 1886, Del 23, s. 57—435. — Anm. i *Hist. tidskr.*, Årg. 30, Öfversikter o. granskn., s. 74—77, af V. Gödel.

Lindroth, Hj. Ett par bidrag till 1600-talets svenska lärdomshistoria. 1. Olof Verelius och Johan Bure.
Samlaren, Årg. 31, s. 15—24.

Digitized by Google

CELSIUS, OLOF, d. ä.

Olof Celsius d. ä:s Diarium öfver sin resa i Italien åren 1697 och 1698, utg. af Enni Lundström. Göteb.: Eranos. 1909. 8:o. VI, 91 s. Pr. 3 kr.

Svenskars bref och anteckningar från Italien, 1. — Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 69, s. 136 f., af F. Gustafsson.

CHYDENIUS, ANDERS.

Schauman, G. Biografiska undersökningar om Anders Chydenius jämte otryckta skrifter af Chydenius. 1908.

Anm. i *Statsvet. tidskr.*, 1910, s. 240—250, af E. F. Heckscher; i *Hist. tidskr.*, Årg. 30, Öfversikter o. granskn., s. 1—13, af L. S[tavenow].

CYGNÆUS, FREDRIK.

Takolander, A. Fredrik Cygnæus som pedagog. 1—5.

Tidskr. utg. af Pedagog. fören. i Finl., T. 47, s. 1—23, 76—98, 147—164.

DAHLGREN, CARL FREDRIK.

Se: *Romantik*, Svensk. 2. S. 243—297.

DAHLGREN, FREDR. AUG.

Liljebjörn, E. G. »Fredrek på Rannsätt».

I förf:ns *Ögonkast på sv. litt.* S. 51—63.

DALIN.

Then Swänska Argus utg. af B. Hesselman och M. Lamm. Del 1. Stockh. 8:o. 192, 16 s.

Svenska förf. utg. af Svenska vitterhetssamfundet, 1.

Böök, F. Dalin.

I förf:ns *Stridsmän o. sångare.* S. 41—59. — Förut i *Sv. dagbl.*, 1908, Nr 235.

FISCHERSTRÖM, JOHAN.

Fröding, H. Fischerströms resa.

Sv. turistfören. årsskr., 1910, s. 216—232.

FRANZÉN.

Lönroth, C. När Frans Mikaël Franzén var kyrkoherde i Kumla.

I *Till hembygden. En julhälsning till församlingarna i Strängnäs stift.* Årg. 7, s. 104—119.

Roos, Anna Maria. Ett gammalt familjearkiv (det Franzén-Grafströmska). Bref och anteckningar. Stockh. 1909. 8:o. 367 s. Pr. 4 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 2, af F. Böök; i *Argus*, Årg. 3, s. 47 f., af G. C[astrén]; i *Aftonbl.*, Nr 77 och *Nord. tidskr.*, 1910, s. 518—520, af F. Vetterlund.

FRYXELL, ANDERS.

Söderberg, V. En politisk trosbekännelse af Anders Fryxell.

Hist. tidskr., Årg. 30, s. 134—139.

GEIJER.

Berg, R. G:son. Modern Geijerforskning.

Argus, Årg. 3, s. 17—19. — Anm. af Lydia Wahlströms, C. D. Marcus' och Hilma Borelius' arbeten öfver Geijer.

Blanck, A. En otryckt dikt af Tegnér och dess historia.

Göteb. handels- o. sjöfartstidn., Nr 158.

Digitized by Google

BOLDT, A. Erik Gustav Geijer. En levnadsteckning med utdrag ur Geijers brev och vittra skrifter. Bd 3. Hfors. 8:o. 80 s., 1 portr. Pr. 1 fmk.

BORELIUS, HILMA. Erik Gustaf Geijer åren före »affallet». 1909.
Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 69, af F. BÖÖK; i *Nord. tidskr.*, 1910, s. 147—151, af O. SYLWAN; i *Stockh. dagbl.*, Nr 304, af LYDIA WAHLSTRÖM.

GÖTHE, G. Porträtt af Erik Gustaf Geijer.
Ord o. bild, Årg. 29, s. 497—506.

HAMILTON-GEETE, ANNA. I solnedgången. Minnen och bilder från Erik Gustaf Geijers senaste lefnadsår samlade och meddelade. 1840—1845. Uppl. 2. Stockh. 8:o. 407 s. Pr. 6 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 277, af A. BLANCK; i *Dagny*. Nr 50, af HILMA BORELIUS; i *Sv. dagbl.*, Nr 330, af F. BÖÖK; i *Stockh. dagbl.*, Nr 334, af K[LARA] J[OHANSSON]; i *Aftonbl.*, Nr 326, af C. D. MARCUS.

MARCUS, C. D. Erik Gustaf Geijers lyrik. 1909.
Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 70, af F. BÖÖK; i *Nord. tidskr.*, 1910, s. 147—151, af O. SYLWAN; i *Aftonbl.*, Nr 293, af F. VETTERLUND.

—— Två Geijersånger. [Undert.:] C. D. M—s.
I *Aftonbl.*, $^{24}/_{2}$.

GRAFSTRÖM, A. A.

ROOS, ANNA MARIA. Ett gammalt familjearkiv (det Franzén-Grafströmska). 1909.
Se ofvan FRANZEN.

HAMMARSKÖLD, LORENZO.

HEINRICIUS, G. Från A. I. Arwidssons korrespondens med . . . Lorenzo Hammarsköld.
Förh. o. upps., 23, s. 20—132.

MORTENSEN, J. Hvem var Nils Nyberg?
Samlaren, Årg. 31, s. 57—80.

WARBURG, K. Första Markallsnatten och dess förhållande till Hammarskölds urskrift. (Jämte ett tillägg om Andra Natten.)
Ibid., s. 103—151.

HIERTA, LARS JOHAN.

BERG, R. G:SON. Ett nytt blad i Lars Johan Hiertas biografi.
I *Aftonbl.*, Nr 66.

HJÄRNE, URBAN.

WIESELGREN, O. Anteckningar om Urban Hjärnes bibliotek.
Samlaren, Årg. 31, s. 1—14.

HOCHSCHILD, R. F.

Rutger Fredrik Hochschilds memoarer. Utg. af H. SCHÜCK. 1908—09.
Del 2—3 anm. i *Aftonbl.*, Nr 54, af V. MILLQVIST; del 1—3 i *Finsk tidskr.*, T. 68, s. 325—329, af R. F. v. WILLEBRAND.

HÖRNBORG, MORITZ.

NORDMANN, P. Moritz Hornborg. Biografisk studie öfver en af Runebergs litterära vänner.
Förh. o. upps., 23, s. 133—166.

Digitized by Google

HÖIJER, BENJAMIN.

REXIUS, G. Benjamin Höijers politiska åskådning.
Statsvet. tidskr., 1910, s. 265—292.

JOHANNES MAGNUS.

Bref till Dantiscus.
Se nedan OLAUS MAGNUS.

JÄRTA, HANS.

HÖJER, N. Hans Järta och Sveriges grundlagar.
Hist. tidskr., Årg. 30, s. 69—131.

KELLGREN.

EK, S. Om Kellgrens sista diktning.
Samlaren, Årg. 31, s. 203—239.

LAMM, M. Kellgrens »Våra villor».
Ibid., s. 81—102.

MJÖBERG, J. Till tolkningen av Kellgrens »Mina löjen».
Språk o. stil, Årg. 10, s. 179—185.

LAGERBRING, SVEN.

CARLQUIST, G. Nagra bidrag till Sven Lagerbrings biografi.
Hist. tidskr. f. Skåneland, Bd 4, s. 53—67.

HJELMQVIST, F. Några originalmanuskript av Sven Lagerbring.
Ibid., s. 84—89.

LENNGREN, ANNA MARIA.

BÖÖK, F. Prosabidrag af fru Lenngren i Stockholms-Posten. 1—4.
Samlaren, Årg. 31, s. 161—202.

LING, PER HENRIK.

Se: *Romantik*, Svensk. 2. S. 19—39.

LINNÉ, CARL VON.

Bref och skrifvelser af och till CARL VON LINNÉ med understöd af Svenska staten utg. af Upsala universitet. Afd. 1: Del 4. Bref till och från Abraham Bäck 1741—55. Utg. och med upplysande noter försedda af TH. M. FRIES. Ups.—Stockh. 8:o. iv, 365 s. Pr. 6,50 kr.

REUTERSKIÖLD, E. Linnés lappska trolltrumma.
Fataburen, 1910, s. 15—19.

LIVIJN, CLAS.

Bref från fälttagen i Tyskland och Norge 1813 och 1814. Utg. af J. MORTENSEN. 1909.

Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 7, af C. HALLENDORFF; i *Hist. tidskr.*, Årg. 30, Öfversikter o. granskn., s. 13—17, af [T.] H[öjer]; i *Aftonbl.*, Nr 94, af F. VETTERLUND; i *Finsk tidskr.*, T. 69, s. 221—224, af R. F. v. WILLEBRAND.

Digitized by Google

LIVIN, ZACHARIAS.

MORTENSEN, J. Kyrkostötoschopia Saebyensis.
Samlaren, Årg. 31, s. 29—56.

MONTGOMERY-SILFVERSTOLPE, MALLA.

Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer. Utg. af MALLA GRANDINSON. Del 1—3. Stockh. 1908—1910. 8:o. 335 + 331 + 273 s. Pr. 6 kr. per del.
Del 1—2 anm i *Nord. tidskr.*, 1910, s. 52—63, af G. GÖTHE: En svensk adelsdams självbiografi; Del 3 i *Göteb. handels- och sjöfartstidn.*, Nr 295, af A. BLANCK; i *Sv. dagbl.*, Nr 330, af F. BÖÖK; i *Aftonbl.*, Nr 16, af C. D. M[ARCU]S.

NICANDER, CARL AUGUST.

Se: *Romantik*, Svensk. 2. S. 223—242.

NOHRBORG, ANDERS.

LIZELL, G. Svedberg och Nohrborg. En homiletisk studie. Ak. afh. Upps. 8:o. viii, 260, 47 s.

NORDENFLYCHT, HEDVIG CHARLOTTA.

RATHSMAN, KERSTIN. Hedvig Charlotta Nordenflycht.
I *Dagny*, Nr 33—34.

OLAUS MAGNUS.

Historia om de nordiska folken. Del 1. 1909.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 1, af S. ABERSTÉN; i *Sv. dagbl.*, 12/12 1909, af C. FORSSTRAND; i *Finsk tidskr.*, T. 69, s. 134—136, af F. GUSTAFSSON; i *Allm. Sv. boktr.-fören. meddelanden*, Årg. 15, s. 32 f., af A. H[ASSELQUIST].

Johannes och Olaus Magnus i Uppsala universitetsbibliotek förvarade bref till Johannes Dantiscus. Utg. af I. COLLIJN.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 11, Meddel. o. aktstycken, s. 133—148.

COLLIJN, I. Olaus Magnus. Ett försök till karaktäristik och några önskemål. Föredrag hållet i Michaelisgillet d. 18 dec. 1909. Upps. 8:o. 18 s.
Michaelisgillets tillf. publ., 2.

RUDBECK, OLOF.

BRING, J. TH. Olov Rudbeck d. ä. Upps. 8:o. 32 s. Pr. 30 öre.
Biblioteket Sveriges vår, 1.

RUDBECKIUS, JOHANNES.

HULT, K. Johannes Rudbeckius, biskop i Västerås 1619—1646.
Julbok f. Västerås stift, 1910, s. 11—31.

SÖDERBLOM, N. Johannes Rudbeckius et les privilèges des prêtres païens.
I *Sertum philologicum C. F. Johansson oblatum*. S. 70—80.

Digitized by Google

RUNEBERG.

Bergroth, H. Apropå ett »felrim» hos Runeberg.
Språk o. stil, Årg. 10, s. 145—148.

Hallström, P. Runeberg. Till hundraårsminnet af hans födelse.
I förf:ns *Skepnader o. tankar*. S. 21—35.

Lilljebjörn, E. G. Johan Ludvig Runeberg.
I förf:ns *Ögonkast på sv. litt.* S. 45—50.

—— Fänrik Ståls sägner och Svenska bilder.
Ibid. S. 106—114.

Paulson, J. Ytterligare i Fjalarfrågan.
Finsk tidskr., T. 68, s. 84—88.

Runeberg, J. W. I anledning af prof. Paulsons uppsats: »Huru kunde Hjalmar veta att Oihonna var hans syster?»
Ibid., s. 400 f. — Jfr Paulsons och Vasenius' artiklar.

Vasenius, V. Huru bör ett skaldeverk tolkas?
Ibid., s. 240 ff. Med anledn. af J. Paulson, Ytterligare i Fjalarfrågan.

RUNIUS.

Böök, F. Runius.
I förf:ns *Stridsmän o. sångare*. S. 1—40.

RYDBERG, VIKTOR.

Viktor Rydberg. Utg. af K. Warburg. [Med litteraturhist. inledn.] Stockh. 8:o. S. 1—277.
Sveriges nationallitteratur, 15. — Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 137, af F. Böök.

Berg, R. G:son. Viktor Rydberg på tyska.
I *Sv. dagbl.*, Nr 9.

—— Viktor Rydberg som språkkonstnär.
I förf:ns *Svenska studier*. S. 132—150. — Förut i *Stockh. dagbl.*, 1902, Nr 539 och 1903, Nr 37.

Lilljebjörn, E. G. Viktor Rydberg.
I förf:ns *Ögonkast på sv. litt.* S. 80—94.

SJÖBERG, ERIK JULIUS.

Se: *Romantik*, Svensk. 2. S. 185—221.

Berg, R. G:son. Epiteton ornans hos Vitalis.
I förf:ns *Svenska studier*. S. 117—131. — Förut i *Språk o. stil*, 1905, s. 121—137.

Österling, A. Vitalis' bref.
I *Göteb. handels- och sjöfartstidn.*, Nr 99.

SNOILSKY.

Lilljebjörn, E. G. Fänrik Ståls sägner och Svenska bilder.
I förf:ns *Ögonkast på sv. litt.* S. 106—114.

Digitized by Google

SPEGEL, HAQVIN.

Bref från Haqvin Spegel till Karl XI. [Utg. af] E. Haller.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 11, Meddel. o. aktstycken, s. 102—109.

STAGNELIUS.

Se: *Romantik*, Svensk. 2. S. 41—184.

Böök, F. Stagnelius-figuren.
I förf:ns *Stridsmän o. sångare*. S. 173—253.

—— En nyfunnen dikt af Stagnelius.
I *Idun*, Nr 35.

Hedvall, Ruth. Stagnelii omdiktning af psalmen »Den signade dag».
Argus, Årg. 3, s. 101 f.

STIERNHIELM.

Hercules och Bröloppsbesvärs ihugkommelse jämte motsvarande partier av F. Tamms »Glossar till valda skrifter af Georg Stiernhielm», ånyo utg. af A. Noreen. Upps. 8:o. 58 s. Pr. 2 kr.

Hesselman, B. Några anteckningar till texten och ordförklaringarna i »Valda skrifter av G. Stiernhielm» utg. af Fredr. Tamm. Uppl. 2. Ups. 1903.
Språk o. stil, Årg. 10, s. 279—290.

Lindroth, Hj. Ett par bidrag till 1600-talets svenska lärdomshistoria. 2. En fast punkt vid dateringen af Stiernhielms handskrifter.
Samlaren, Årg. 31, s. 24—28.

STRANDBERG, C. W. A.

Liljebjörn, E. G. Talis Qvalis.
I förf:ns *Ögonkast på sv. litt.* S. 36—44.

SVEDBERG, JESPER.

Lizell, G. Svedberg och Nohrborg. En homiletisk studie. Ak. afh. Upps. 8:o. viii, 260, 47 s.

SWEDENBORG.

Emanuelis Swedenborgii Opera poetica. [Utg. af A. Andersson o. A. H. Stroh.] Societati Swedenborgianæ Londinensi festum saeculare celebranti Universitas Upsaliensis. Ups. 4:o. 88 s.

Några anteckningar om Emanuel Swedenborgs studenttid i Uppsala 1699—1709.
Se: *Constitutiones* nationis Dal.-Vestm. Upsaliæ 1700. (Afd. 4.)

Blennerhassett, Charlotte. E. Swedenborg (1688—1772).
Hochland, Vol. 6, s. 129—141, 335—346.

Hultkrantz, J. V. The mortal remains of Emanuel Swedenborg. Ups. 4:o. iv, 100 s., 8 pl. Pr. 9 kr.
Nova Acta reg. Soc. scient. Ups., Ser. 4: Vol. 2: 9.

Digitized by Google

KYLÉN, HJ. Boström och Swedenborg. Några erinringar. Stockh. 8:o. 42 s. Pr. 50 öre.
Smärre skrifter utg. af Boströms-förbundet, 19.

—— Swedenborgsreformationen i Sverige under 1800-talets första decennier. Stockh. 8:o. 48 s. Pr. 1,50 kr.

RAMSTRÖM, M. Om Emanuel Swedenborg som naturforskare och i synnerhet hjärnanatom. Tal. Upps. 8:o. 20 s., 1 pl. Pr. 50 öre.
Upps. läkareför. förhandl., N. F., Bd 16, s. 1—20.

—— Hvarpå grundar sig Swedenborgs åsikt om hjärnans funktion, och särskildt om hjärnbarken som själsverksamhetens säte? Tal. Upps. 8:o. 34 s., 1 pl. Pr. 75 öre.
Ibid., s. 21—54.

—— Emanuel Swedenborg's investigations in natural science and the basis for his statements concerning the functions of the brain. Upps. 8:o. 59 s., 1 portr., 1 pl. Pr. 5 kr.
Till Kungl. Vet.-soc. i Uppsala vid dess 200-årsjubileum af Upps. Univ. den 19 nov. 1910.

STROH, A. H. o. GRETA EKELÖF. Kronologisk förteckning öfver Emanuel Swedenborgs skrifter 1770—1772. På uppdrag af Kungl. Vet.-ak. utarbetad. Upps.—Stockh. 8:o. 50 s. Pr. 1 kr.
Sv. Vet.-ak. årsbok, 1910, Bil. 3.

TEGNÉR.

Ett bref från Esaias Tegnér till P. D. A. Atterbom. Utg. af HEDVIG ATTERBOM-SVENSON.
Samlaren, Årg. 31, s. 240—244.

BERG, R. G:SON. Gustaviansk fraseologi och Tegnérs Svea.
I förf:ns *Svenska studier*. S. 74—94. — Förut i *Språk o. stil*, 1906, s. 129—148.

BÅÅTH-HOLMBERG, CECILIA. Morfars bok. Minnen och bilder från Tegnérska tiden. Del 1—2. Stockh. 8:o. 227 + 275 s. Pr. 6,50 kr.
Anm. i *Aftonbl.*, Nr 308, af P. M[EYER-]G[RANQUIST]; i *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 278, af K. W[ARBURG]; i *Stockh. dagbl.*, Nr 342, af E. WRANGEL.

—— Professorskan Laura Bolméer, Fredrik af Lundblad och Esaias Tegnér. Ett beriktigande.
I *Idun*, Nr 16.

—— Ännu en gång Tegnér och Bolméer.
Ibid., Nr 24.

LILLJEBJÖRN, E. G. Esaias Tegnér.
I förf:ns *Ögonkast på sv. litt.* S. 17—30.

MÖLLER, A. Tegnér och vi.
I *Stockh. dagbl.*, Nr 270.

Digitized by Google

STJERNKRANTZ, K. En vändpunkt i Tegnérs lif. Otryckta dokument och aktstycken.
I *Idun*, Nr 2—6, 8—9.

—— Tegnér och Laura Bolnéer.
Ibid., Nr 21.

SYLWAN, O. Tegnérs »mjältsjuka».
Nord. tidskr., 1910, s. 265—269.

THORILD.

BÖÖK, F. Thorild.
I förf:ns *Stridsmän o. sångare*. S. 163—172. — Förut i *Sv. dagbl.*, 1908, Nr 267.

TOPELIUS.

LILLJEBJÖRN, E. G. Zakarias Topelius.
I förf:ns *Ögonkast på sv. litt.* S. 68—79.

TRANÉR, JOHAN.

BERG, R. G:SON. Stilistiska strävanden hos Tranér.
I förf:ns *Svenska studier*. S. 95—116. — Förut i *Språk o. stil*, 1905, s. 205—233.

WALLIN, JOHAN OLOF.

AURELIUS, B. O. Johan Olof Wallin.
Läsn. f. sv. folket, 1910, s. 278—292.

LIEDGREN, E. J. O. Wallins ungdomsutveckling, betraktad med hänsyn till hans senare verksamhet.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 11, s. 30—91.

LILLJEBJÖRN, E. G. J. O. Wallin.
I förf:ns *Ögonkast på sv. litt.* S. 5—16.

WECKSELL, J. J.

En handskrift af J. J. Wecksell. Meddelande af R. HAUSEN.
Förh. o. uppsk., 23, s. 181 f.

VERELIUS, OLOF.

LINDROTH, HJ. Ett par bidrag till 1600-talets svenska lärdomshistoria. 1. Olof Verelius och Johan Bure.
Samlaren, Årg. 31, s. 15—24.

WIESELGREN, O. Olaus Verelius Peregrinatio Cosmopolitana och dess källa.
Ibid., s. 152—160.

WIKNER, PONTUS.

Pontus Wikner. Utg. af K. WARBURG. [Med litteraturhist. inledn.] Stockh. 8:o. S. 279—324.
Sveriges nationallitteratur, 15. — Anm. i *Sv. dagbl.*, Nr 137, af F. BÖÖK.

Digitized by Google

II. Våra dagars författare.

A. Allmänt.

AHLMAN, A. Ny svensk lyrik.
Finsk tidskr., T. 68, s. 286—295.

BORG, C. Svensk litteratur och litttérturkritik. Illitterata revolttankar. Stockh. 8:o. 37 s. Pr. 40 öre.

CASTRÉN, G. Nyare svensk prosakonst. 1—2.
Ord o. bild, Årg. 19, s. 492—496, 551—554.

LUNDSTRÖM, V. Den svenska pressen i Amerika.
I *Sv. dagbl.*, Nr 337 o. 350.

MARCUS, C. D. Den nya litteraturen. 1—2.
Det nya Sverige, Årg. 4, s. 375—394, 462—488.

MEYER, J. J. Vom Land der tausend Seen. Eine Abhandlung über die neuere finnische Literatur und eine Auswahl aus modernen finnischen Novellisten. Leipz. 8:o. 650 s. Pr. 12 rmk.

ROOS, ANNA MARIA. Lyrik och epos.
Ord o. bild, Årg. 19, s. 609—616.

B. Särskilda författare.

BENEDICTSSON, VICTORIA.

Ernst Ahlgren och Esselde. En brefväxling, utg. af SIGRID LEIJONHUFVUD. Stockh. 8:o. 99 s. Pr. 1,50.

Anm. tills. med A. LUNDEGÅRD, Victoria Benedictsson (1908) och Bref från Victoria Benedictsson till Karl och Matti af Geijerstam (1909) i *Finsk tidskr.*, T. 68, s. 487—492, af I. LEOPOLD; ensam i *Stockh. dagbl.*, Nr 71, af K[LARA] J[OHANSSON]; i *Dagny*, Nr 12, af E. K[LEMA]N; i *Ord o. bild*, Årg. 19, s. 540—542, af Robinson [d. i. U. v. FEILITZEN].

ESTLANDER, C. G.

WILLEBRAND, R. F. VON. C. G. Estlander †.
Finsk tidskr., T. 69, s. 149—162.

FRÖDING, GUSTAF.

ALKMAN, E. Frödingsåtalet.
Bonniers månadshäft., Årg. 4, s. 605—612.

BERG, R. G:SON. Till Gustaf Frödings femtioårsdag.
Ibid., s. 564—572.

—— Gustaf Fröding. Ett utkast. Stockh. 8:o. 107 s., 8 pl., 2 faks. Pr. 1,50 kr.
Svenskar, 10. — Anm. i *Aftonbl.*, Nr 235, af F. VETTERLUND.

Digitized by Google

Böök, F. Fröding.
I förf:ns *Stridsmän o. sångare.* S. 285—295. — Förut i *Sv. dagbl.*, Nr 225.

Fehr, R. Gustaf Fröding.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 192.

Fogelqvist, T. På Gustaf Frödings 50-årsdag.
I *Upsala nya tidn.*, Nr 4555.

Hellberg, M. Fröding som skolpojke. Några ungdomsminnen.
Bonniers månadshäft., Årg. 4, s. 577—588.

Kjellin, H. Gustaf Fröding som krönikör. Ett ströftåg genom hans krönikor.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 191.

Lagerlöf, Selma. Till Gustaf Fröding. På 50-årsdagen den 22 augusti 1910.
I *Idun*, Nr 34.

Landquist, J. Gustaf Frödings diktning.
Ibid., Nr 34.

Nielsen, H. Gustaf Fröding.
Ord o. bild, Årg. 19, s. 401—412.

Olsson, M. Bibliografiska anteckningar om Gustaf Fröding. Stockh. 8:o. 85 s. Pr. 2 kr.

Ossian-Nilsson, K. G. Gustaf Fröding och de unga.
Bonniers månadshäft., Årg. 4, s. 590—601.

Söderman, S. Gustaf Fröding.
I *Stockh. dagbl.*, Nr 225.

Vetterlund, F. Gustaf Fröding 50 år.
I *Aftonbl.*, Nr 225.

GEIJERSTAM, GUSTAF AF.

Ackerknecht, E. Gustaf af Geijerstam.
Eckart, 4, s. 795—800.

Düsel, F. Gustaf af Geijerstam. Ein Wort des Dankes und des Gedächtnisses.
Westermanns Monatshefte, s. 712—718.

Heilborn, E. Gustaf af Geijerstam.
Nord und Süd, s. 125—133, 221—230.

Vetter, K. G. af Geijerstam. K českéma překlada »Knihy o bratříčkovi». V Nymburce. 8:o. XXII s.

GRIPENBERG, BERTEL.

Nordenstreng, R. Bertel Gripenberg och hans skaldskap.
Ord o. bild, Årg. 19, s. 225—233, 273—284.

Digitized by Google

HANSSON, OLA.

EKELUND, VILH. Ola Hansson.
I förf:ns *Böcker och vandringar*. S. 65—71.

V[ETTERLUND], F. Ola Hansson 50 år.
I *Aftonbl.*, Nr 308.

HEDBERG, TOR.

SÖDERMAN, S. Tor Hedberg.
Stockh. dagbl., Nr 41.

HEIDENSTAM, VERNER VON.

Verner von Heidenstam. Utg. af S. SÖDERMAN och R. G:SON BERG. Stockh. 8:o. S. 1—191.
Sveriges nationallitteratur, 21.

BÖÖK, F. Heidenstam.
I förf:ns *Stridsmän o. sångare*. S. 255—267. — Förut i *Sv. dagbl.*, 1909, Nr 179.

NORLING, E. G. En svensk essayist och hans bok om Heidenstam.
Finsk tidskr., T. 68, s. 214—227. — Anm. af J. LANDQUIST, Verner von Heidenstam. 1909.

WANTOCH, H. Verner von Heidenstam.
Literar. Echo, Sp. 247—254.

KEY, ELLEN.

LANDQUIST, J. Ellen Key. 1909.
Anm. i *Dagny*, Nr 3, af HILMA BORELIUS; i *Sv. dagbl.*, Nr 186, af O. RABENIUS.

LAGERLÖF, SELMA.

ADAM, J. Selma Lagerlöf und Fiona Macleod (William Sharp). 1—2.
Xenien, Nr 3, s. 129—146.

BÖÖK, F. Selma Lagerlöf.
I förf:ns *Stridsmän o. sångare*. S. 269—284. — Förut i *Sv. dagbl.*, 1908, Nr 317.

HAMILTON-GEETE, ANNA. Selma Lagerlöf. Några personliga hågkomster och intryck.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 12—13, 15 o. 19.

KOPP, P. Selma Lagerlöf. Ein Vortrag. Bromberg. 8:o. 45 s. Pr. 75 Pf.

LILLJEBJÖRN, E. G. Selma Lagerlöf.
I förf:ns *Ögonkast på sv. litt.* S. 95—105.

POCCI, F. Selma Lagerlöf.
Über den Wassern. 3, s. 617—626, 653—660, 697—707.

RÉMUSAT, M. L'oeuvre de Selma Lagerlöf.
Revue de Paris, 1910: janv., s. 105—134.

Digitized by Google

LEVERTIN, OSCAR.

Oscar Levertin. Utg. af S. Söderman och R. G:son Berg. Stockh. 8:o. S. 193—330.
Sveriges nationallitteratur, 21.

Borg, C. Oscar Levertins insats i svenskt kulturlif.
I förf:ns *Sv. litt. o. litteraturkritik*. S. 19—30.

Böök, F. Oscar Levertin och professor Lidfors. En karaktäristik och en polemik. Stockh. 8:o. 68 s. Pr. 75 öre.
Förut polemisk artikelserie i *Sv. dagbl.*, Nr 198, 201, 207, 256, 265. — Prof. Lidforss artiklar, som utkommo i *Arbetet*, äro samlade i broschyren Levertinkultens apologet; se nedan.

Hallström, P. Oscar Levertin. Minnestal i frisinnade klubben.
I förf:ns *Skepnader o. tankar*. S. 1—19.

Laurin, C. G. Oscar Levertin som litteraturkritiker.
Ord o. bild, Årg. 19, s. 189—191.

Lidforss, B. Levertinkultens apologet. En vidräkning med doc. Fredrik Böök. Malmö. 8:o. Pr. 50 öre.
Jfr ofvan Böök.

Vannérus, A. Var Oscar Levertin materialist?
I *Sv. dagbl.*, Nr 289.

W[arbur]g, K. Oscar Levertin som publicist.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 85.

NYBLOM, CARL RUPERT.

Hallström, P. Inträdestal [öfver Carl Rupert Nyblom] i Svenska Akademien den 20 dec. 1908.
Sv. ak. handl. fr. 1886, Del 23, s. 9—50.

STRINDBERG.

August Strindberg. Utg. af J. Mortensen. [Med litteraturhist. inledn.]. Stockh. 8:o. 336 s.
Sveriges nationallitteratur, 17.

Babillotte, A. Das Dämonische in Strindberg.
Xenien, Nr 4, s. 193—201.

—— Strindberg als Lyriker.
Xenien-Almanach 1911, s. 92—106.

—— August Strindberg. Das hohe Lied seines Lebens. Leipz. 8:o. 134 s. Pr. 2 rmk.

Claussen, Chr. August Strindberg. Mennesket, mystikern, forfatteren.
For kirke og kultur, Bd 17, s. 494—507, 535—548, 609—623.

Lidforss, B. August Strindberg och den litterära nittiotalsreklamen. Malmö. 8:o. 81 s. Pr. 50 öre.

Nielsen, R. J. August Strindberg og hans Digtning. Kbhvn 1909. 8:o. 16 s. Pr. 25 øre.

Digitized by Google

NORDENSTRENG, R. Strindberg som språkforskare.
Finsk tidskr., T. 69, s. 365—369.

SVENSÉN, E. Aug. Strindberg och en norrländsk sagokrets.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 164.

7. Metrik och stilistik.

Språk och stil. Tidskrift för nysvensk språkforskning. Utg. af B. HESSELMAN, O. ÖSTERGREN, R. G:SON BERG. Årg. 10. Upps. 8:o. 292 s. Pr. för årg. 4 kr.

H. GEIJER o. O. ÖSTERGREN. Folkskolans läsebok. — J. E. HYLÉN. Personligt pronomen i tilltal. — TH. HJELMQVIST. Två rättelser till Strohs edition av Swedenborgs svenska brev. — A. UPPSTRÖM. En samling arkaismer ur nutida lagspråk. — S. LANDTMANSON. Anteckningar vid kriarättningen. — A. KOCK. Anmärkningar om den svenska accentueringen af latin. — A. NOREEN. En upplysning. — Smärre bidrag. — — H. BERGROTH. Apropå ett »felrim» hos Runeberg. — A. UPPSTRÖM. En samling arkaismer ur nutida lagspråk. (Forts. o. slut.) — TH. HJELMQVIST. Vågsel eller vägsel? — J. MJÖBERG. Till tolkningen av Kellgrens »Mina löjen». — O. GJERDMAN. Bidrag t. frågan om den svenska akcentueringen av latin. — Smärre bidrag. — — K. F. SUNDÉN. Betydelseskillnaden mellan frågesatsens båda huvudarter. — G. CEDERSCHIÖLD. För rikspråket nya verb, s. bildats gm avledning. — R. G:SON BERG. Atterboms strofformer. — B. HESSELMAN. Några anteckningar till texten o. ordförkl. i »Valda skrifter av G. Stiernhielm». 1903. — Smärre bidrag.

BERG, R. G:SON. Svenska studier. Stockh. 8:o. 154 s. Pr. 2,50 kr.
Anm. i *Argus*, Årg. 3, s. 135, af G. C[ASTRÉN]; i *Nord. tidskr.*, 1910, s. 443—448, af E. G. NORLING; i *Aftonbl.*, Nr 235, af F. VETTERLUND.

—— Svenska alexandriner.
I förf:ns *Svenska studier*. S. 43—73. — Förut i *Språk o. stil*, 1908, s. 1—32.

CEDERSCHIÖLD, G. Om ordlekar och andra uppsatser i språkliga och historiska ämnen. Stockh. 8:o. 253 s. Pr. 3,25 kr.

—— Ett och annat om ordlekar.
I *Göteb. handels- o. sjöfartstidn.*, Nr 145, 151, 157, 164.

—— Ett svenskt rimlexikon.
I förf:ns *Om ordlekar*. S. 218—226.

—— För rikspråket nya verb, som bildats genom avledning.
Språk o. stil, Årg. 10, s. 211—228.

FOGELQVIST, T. Åsikter och färger.
I *Upsala nya tidn.*, Nr 4658.

NOREEN, A. Vårt språk. Nysvensk grammatik i utförlig framställning. H. 14—15 = Bd 2: 3—4. Lund. 8:o. S. 241—491. Pr. 2 + 2 kr.

SJÖROS, B. Några prosodiska principfrågor.
Språkvet. sällsk. i Upps. förhandl., 1906—09, s. 1—17.

Digitized by Google

UPPSTRÖM, AIVVA. En samling arkaismer ur nutida lagspråk.
Språk o. stil, Årg. 10, s. 89—124, 149—175.

8. Folklore, Mytologi o. d.

Landsmål, Svenska, och svenskt folkliv. Tidskrift utg. på uppdrag av landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors och Lund genom J. A. LUNDELL. H. 108—113 = 1910: H. 1—6. Stockh. 1909—10. 8:o. Pr. för årg. 5,25 kr.

H. 108. C. W. v. SYDOW. Två spinnsagor. — H. 109. J. SWENNING. Utvecklingen av samnordiskt æi i sydsvenska mål. — H. 110. S. LARSSON. De uppländska spelmanstävlingarna i Uppsala 7—8 maj 1909. — 111. G. TUDERUS. En kort underrättelse om the österbothniske lappar. — En rimkrönika om lapparna fr. början av 1700-talet. Utg. av K. B. WIKLUND. — 112. K. P. LEFFLER. Öster-Färnebo. — 113. HULDA RUTBERG. Bomärken från Kalixsocknarna. — K. E. KARLSSON. Seder och bruk vid frieri i Mo härad. — A. BJÖRK. Orsamål. — H. PALM. Hemliga språk i Sverige.

BERGQVIST, N. W. Swedish folk dances. Introduction by C. WARD CRAMPTON. London. 4:o. 53 s.

CELANDER, H. Lokes mytiska ursprung.
Språkvet. sällsk. i Upps. förhandl., 1906—09, s. 18—140.

LEFFLER, K. P. Öster-Färnebo, folkliv och melodier. 132 s.
Sv. landsm., H. 112.

LINDQVIST, S. Ett »Frös-vi» i Nerike.
Fornvännen, 1910, s. 119—138.

MORALES, O. La música sueca en tiempos pasados.
Revista musical, Bilbao, A^no 2, s. 227—234.

RUDBERG, G. Anteckningar rörande äldre bygdelif i Västergötland. 4. Sägner från Bredsäter.
Västergötl. fornm.-fören. tidskr., Bd 3: H. 1—2, s. 48—60.

SALMINEN, V. Svenska och norska trollformler från Skandinaviens finnbygder.
Förh. o. upps., 23, s. 191—220.

SYDOW, C. W. v. Två spinnsagor. En studie i jämförande folksagoforskning. 117 s.
Sv. landsm., H. 108. — Tillika Ak. afh. Lund 1909. I tidskr.-uppl. ändringar o. tillägg samt fransk résumé.

Digitized by Google

Digitized by Google

SKRIFTER UTGIFNA AF SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET
1:32

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

32:A ÅRGÅNGEN · 1911

INNEHÅLL:

Redogörelse för Sällskapets årsmöte.
Teaterhistoriska studier . . . . . Af *Oscar Wieselgren*
Till Per Elgströms biografi . . . . . Af *Fredrik Böök*
Campus Elysii . . . . . Af *Johannes Rudbeck*
Ett par tillägg om Kellgrens sista diktning . . . . . Af *Sverker Ek*
Atterbom och Tegnér. Ett skaldemöte i Lund 1825 . Af *E. Wrangel*
Creutz' »Rustan och Mirza» . . . . . Af *Martin Lamm*
Svensk litteraturhistorisk bibliografi . . . . . Af *Isak Collijn*

UPPSALA 1911. ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Digitized by Google

Anmälan om inträde i sällskapet sker till **Svenska Litteratursällskapets skattmästare,** *Uppsala.*

Med **Svenska Litteratursällskapet i Finland,** med **Universitetsjubilæets Danske Samfund** samt med redaktionen af **Danske Studier** äro öfverenskommelser träffade, på grund af hvilka medlemmar af Svenska Litteratursällskapet kunna blifva medlemmar

af Svenska Litteratursällskapet i Finland för en årsafgift af 4 kr. (i st. f. 10 fmk);

af Universitetsjubilæets Danske Samfund för kr. 6: 50 (i st. f. 10 kronor); samt,

utan att ingå som medlemmar af sistnämnda Samfund, prenumerera på Danske Studier för kr. 2: 50 om året (i st. f. 4 kr.);

allt inberäknadt porto.

Anmälan om inträde såsom medlem af något af de båda nämnda sällskapen eller såsom prenumerant på Danske Studier kan insändas till Svenska Litteratursällskapets skattmästare (Uppsala), hvilken distribuerar publikationerna och uppbär årsafgifterna genom postförskott.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google